

”Olen todellisuuden ja romantiikan välissä”

Omaelämäkerrallisuuden muodot ja merkitykset Carl von Hauswolffin (1791–1843)
muistelmakäsikirjoituksessa Länsi-Intiasta ja Etelä-Amerikan rannikolta

Heidi Pitkänen

Pro gradu -tutkielma

Suomen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Joulukuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

HEIDI PITKÄNEN: ”*Olen todellisuuden ja romantiikan välissä*”. Omaelämäkerrallisuuden muodot ja merkitykset Carl von Hauswolffin (1791–1843) muistelmakäsikirjoituksessa Länsi-Intiasta ja Etelä-Amerikan rannikolta

Pro gradu -tutkielma, 107 sivua

Suomen historia

Joulukuu 2020

Tutkin pro gradu -tutkielmassani suomalaissyntyisen aatelismiehen, Carl Ulric von Hauswolffin (1791–1843), omaelämäkerrallista kirjoittamista sekä Länsi-Intiassa ja Etelä-Amerikassa vietettyyn aikaan liittyviä muistoja tämän vuonna 1832 kirjoittaman, julkaisemattoman muistelmakäsikirjoituksen kautta. Hauswolff toimi Ruotsille ajanjaksoilla 1784–1878 kuuluneella Saint Barthélemyyn siirtomaasaarella notaarina ja hallintosihteerinä vuosina 1813–1819. Hän omaksui sen jälkeen tutkimusmatkailijan ja liikemiehen elämäntavan ja matkusteli sekä asui Etelä-Amerikassa noin kymmenen vuoden ajan. Aiemmassa tutkimuksessa Hauswolffia ja hänen roolejaan Saint Barthélemyyn sekä Ruotsin Etelä-Amerikan-suhteiden historiassa on tuotu esiin lähinnä politiikan tai talouden näkökulmista ja hänen tekstejään on analysoitu lähteenä näiden tapahtumien jäljille. Tässä työssä tutkin Hauswolffia yksityishenkilönä ja kirjoittajana ja lähestyn hänen kirjoituksiaan ja kirjoittamistaan itsessään historiallisina tapahtumina. Muistelmakäsikirjoitus, joka aiemmassa tutkimuksessa on jäänyt muiden lähteiden varjoon, on tutkimukseni keskiössä.

Hauswolff kuvaa käsikirjoituksessaan kolmea eri ajallis-paikallista tasoa: Saint Barthélemyyn saaren oloja ja taloudellista ja poliittista asemaa vuosina 1813–1820, vuonna 1820 tekemäänsä matkaa eteläamerikkalaisten itsenäisyystaistelijoiden hallussa olleelle Margaritan saarelle, sekä tunnelmia kirjoitushetkestä vuonna 1832, kun hän oli lopullisesti palaamassa Eurooppaan Kolumbiassa 1820-luvun loppupuolella aloittamiensa liiketoimien kariuduttua. Käsikirjoitus ammentaa ilmaisukeinoja romantiikan vaikutteista ja se edustaa aikakaudelleen ominaista tyyliä, jossa useisiin eri omaelämäkerrallisen kirjoittamisen muotoihin – tässä tapauksessa muistelmiin, matkakirjallisuuteen ja omaelämäkertaan eli autobiografiaan – liitetyt piirteet esiintyvät sekoittuneina.

Työn ensimmäinen ja toinen luku taustoittavat tutkimuksen lähtökohtia ja Hauswolffia henkilönä sekä kirjoittajana. Kolmannessa ja neljännessä luvussa keskityn teemoihin, joiden kautta Hauswolff kuvaa Saint Barthélemyllä ja Margaritalla viettämäänsä aikaa ja pohdin, mitä merkityksiä noissa paikoissa vietetyllä ajalla ja niistä kirjoittamisella oli Hauswolffille. Viidennessä luvussa keskityn Hauswolffiin kirjoittajana 1830-luvulla. Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen näytti olleen Hauswolffille paitsi tapa jäsentää ja käsitellä menneisyyttään, myös tapa pyrkiä osoittamaan osaamistaan ja kykyjään muuttuneessa elämäntilanteessa.

Asiasanat: Carl von Hauswolff, Etelä-Amerikka, kolonialismi, Kolumbia, käsikirjoitus, Länsi-Intia, Margarita, matkakirjallisuus, muistelmat, omaelämäkerrallisuus, Saint Barthélemy, tutkimusmatkat, 1800-luku

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
1.1. Tropiikin muistojen äärelle.....	1
1.2. Lähdeaineisto.....	6
1.3. Aiempi tutkimus	10
1.4. Muistelmäkäsikirjoitus tutkimuksen kohteena	15
2. Kirjoittamisen ainekset	21
2.1. Aatelisnuorukainen Viaporista	21
2.2. Kirjallisuuden vetovoimaa ja romanttisia esikuvia	25
3. Merkintöjä elämästä Länsi-Intiassa	32
3.1. Virkamiehen muistelmat	32
3.2. Kolonian kerrottu ja vaiettu todellisuus	38
3.3. Kritiikin ja ihailun kohteita	44
4. ”Uudesta maailmasta” kirjoittamassa	53
4.1. Avautunut manner	53
4.2. Vieraan ja kohtaamisten Margarita	60
4.3. ”Hauswolff kolumbialainen”	69
5. Menneisyyttä ja tulevaisuutta kirjoittamassa	78
5.1. ”Maalareista suurin on muisti”	78
5.2. Tunteikkaat rivit	82
5.3. Yritteliäs kirjoittaja.....	87
6. Johtopäätökset	93
Lähdeluettelo	98

1. Johdanto

1.1. Tropiikin muistojen äärelle

”- - kuin trooppinen myrsky, kiirehtii kaikki ohitse villin nopeasti, ja sekä ihmiset, että tapahtumat kaapataan näin pois. Kun sähköinen voima on loppunut, on harvoin kellään, joka on paennut, tai heitetty ulos hurrikaanin väkivallan keskeltä, tarpeeksi halua tai hermoja jäljellä sitoutua siihen vaikeaan työhön, jota menneisyyden läpikäynti muistoissa vaatii.”¹

Suomen Viaporissa lapsuutensa viettänyt aatelismies Carl Ulric von Hauswolff (1791–1843) kirjoitti yllä olevat rivit muistelmäkäsikirjoitukseensa vuonna 1832, palatessaan pohjoiseen lähes kahdenkymmenen Atlantin toisella puolen vietetyn vuoden jälkeen. Mies oli tuohon mennessä elänyt tapahtumarikkaan elämän, ja ensivilkaisu Hauswolffin vaiheisiin luokin mielikuvan kunnianhimoisesta ja kyvykkästä kosmopoliitista. Vuodesta 1813 asti hän oli toiminut Ruotsille vuosina 1784–1878 kuuluneella Saint Barthélemyyn siirtomaasaarella notaarina sekä hallintosihteerinä ja ryhtynyt palveluksesta erottuaan tutkimusmatkailijaksi ja liikemieheksi. Hän oli seikkaillut ja matkustellut Karibianmerellä ja Etelä- ja Pohjois-Amerikassa, osallistunut Ruotsin ja Etelä-Amerikan itsenäistyneiden alueiden välisten suhteiden rakentamiseen sekä pyrkinyt 1820-luvun loppupuolella johtamaan kultakaivoksen toimintaa Kolumbiassa.² Miksi hän halusi muistelmissaan käyttää tuhoisaa hurrikaania elämän metaforana?

Alun lainauksen kirjoitushetkeen tullessa Hauswolff oli kokenut niin todellisia kuin kuvaannollisiakin myrskyjä ja etenkin vuosien 1830–1832 aikana hänen elämäntilanteensa oli muuttunut ratkaisevasti suuntaan, joka ei ollut hänen toiveidensa ja suunnitelmiansa

¹ ”- - som en tropisk storm väder ilar allt förbi uti en vild fart, och både människor och händelser äro bortförda därmed. Den elektriska kraften har blifvit utömd, och sällan äger någon af de så som innan slupit eller blifvit kastade ur Orkanens våldkrets, nog hug eller nerf qvar för att åtogo sig det svåra arbetet, att i minnet genomgå det förflutna.” Carl von Hauswolffin käsikirjoitus *Anteckningar om livet i Västindiens under det stora kriget* (AOL) 22b–23a, LUB. Käsikirjoituksen sivut on numeroitu lehdittäin, ei sivuittain. Näin viittaa esimerkiksi viitteellä 22b numerolla 22 numeroidun lehden kääntöpuoleen. Työssä esiintyvät käännökset ovat omiani, ja sanatarkkuuden sijasta niissä on pyritty merkityksen välittymiseen.

² Swärd 1969–1971, 352.

mukainen. Tilanne, jossa menneisyyteen katsominen oli haastavaa, tarjosi kuitenkin motiiveja kirjoittamiseen. Vuoden 1832 tienoilla Hauswolff kirjoitti useamman trooppisilla seuduilla viettämänsä aikaan keskittyvän, omaelämäkerrallisen tekstin erilaisiin tarkoituksiin. Näistä alun lainauksessa siteerattu, alkuperäisenä käsikirjoituksena säilynyt julkaisematon teksti on tämän tutkimuksen kohteena.

Muistelmien kirjoittamisen vaatimaa kärsivällisyyttä korostamalla Hauswolff halusi kenties kehaista kirjoittajankykyjensä puolesta, mutta lainauksen lause on silti ymmärrettävä kertovan myös siitä arvostuksesta, jota hän tunsikin kyseistä kirjoittamisen lajia kohtaan. Ainutlaatuisena hän ei hankettaan pitänyt, päinvastoin. Käsikirjoituksen sivuilta selviää, että Hauswolff oli lähes piinaavan tietoinen, ettei hän ollut ainoa eikä ensimmäinen muistoistaan kirjoittava. Erityisesti tarinat kokemuksista vieraissa, eksoottisiksi miellettyissä maissa, olivat erittäin suosittuja eurooppalaisen säätyläistön keskuudessa aikana, jolloin Hauswolff tarttui kynään.

Otsikolla *Anteckningar om livet i Västindiens under det stora kriget*, ”Merkintöjä elämästä Länsi-Intiassa suuren sodan aikaan”, nimetty käsikirjoitus on säilynyt meidän päiviimme asti melko hyväkuntoisena Lundin yliopiston kirjastossa. Se on kirjoitettu ruotsiksi, Hauswolffin äidinkielellä ja pääosin ensimmäisessä persoonassa. Hieman tummuneet arkit on sidottu sinertäväkantiseen kirjaan todennäköisesti jälkikäteen, sillä kirjan paperi on itse arkkeja vaaleampaa. Mustekynällä kirjoitettu käsiala on melko siistiä, mutta paikoin muste on kastunut tai levinnyt, saaden kirjaimet sekoittumaan toisiinsa. Siellä täällä on korjauksia, kuten sanajärjestyksen vaihtoja, ja joissain kohdin kokonaisia lauseita ja kappaleita on vedetty yli ja kirjoitettu uudestaan. Osa merkinnöistä on taas tehty jälkepäin, erilaisella kynällä ja käsialalla. Korjauksista päätellen teksti oli Hauswolffille käsikirjoitus tai luonnos, mahdollisesti julkaisua varten.

Polveilevalla ja värikkäällä tyylillään Hauswolff kertoo käsikirjoituksessa Saint Barthélemyyn olosuhteista, saarella ja sen lähipiirissä vuosina 1813–1820 vallinneesta poliittisesta ja taloudellisesta tilanteesta ja merkittäviksi katsomistaan tapahtumista, saarelta lähdöstään sekä sitä seuranneesta matkasta Etelä-Amerikan rannikolla sijaitsevalle Margaritan saarelle. Tämän lisäksi hän kuvaa tropiikin elämäntapaa ja luontoa, kohtaamiaan ihmisiä sekä kirjoitushetken tunteikkaita, paikoin synkkiä tunnelmia kotimaahan paluun jälkeen. Sellaisena käsikirjoitus sisältää aineksia kolmesta kirjallisesta genrestä, joilla Hauswolffin kirjallisen aktiivisuuden aikaan erotettiin olevan omia ominaispiirteitään –

muistelmista, matkakirjallisuudesta ja omaelämäkerrasta eli autobiografiasta. Kiinnostavasti lajityyppien rajapinnoille osuva käsikirjoitus on kuitenkin jäänyt Hauswolffilta kesken. Teksti katkeaa viimeisellä sivulla kesken lauseen, eikä mahdollisia jatko-osia ole säilynyt.

Toiset omaelämäkerralliset tekstit, jotka Hauswolff kirjoitti käsikirjoituksensa kanssa samoihin aikoihin, julkaistiin Ruotsissa vuonna 1844, vain vuosi Hauswolffin kuoleman jälkeen. Tämä on hieman nurinkurista, sillä siinä missä Hauswolff todennäköisesti kaavaili käsikirjoitustaan julkaistavaksi, syntyivät muut tekstit toisenlaista tarkoitusta varten. Pohjoiseen palattuaan Hauswolff oli edelleen Ruotsin kruunun alamainen, mutta päättänyt etsiä uutta tulevaisuutta aluksi lapsuutensa kotimaasta, vuodesta 1809 asti Venäjän vallan alla olleesta Suomesta. Alun perin ranskaksi kirjoitettu kuvaus Hauswolffin siihenastisen elämän kulusta, sekä lyhyempi yhteenveto miehen työurasta ja osaamisesta, on kirjoitettu vuoden 1832 marraskuussa turvatus aseman ja taloudellisesti paremman tulevaisuuden toivossa Suomen suuriruhtinaskunnan ministerivaltiosihteeri kreivi Robert Rehbinderille (1777–1841) virka-anomuksen liitteiksi.

Rehbinderille laadittujen tekstien julkaisija oli Ruotsissa liberaalipuolueen äänenkannattajana 1830-luvulla toiminut hovioikeuden asessori, valtiopäiväedustaja ja kirjailija Magnus Jacob Crusenstolpe (1795–1865). Poliittisista satiireistaan tunnetuksi tullut Crusenstolpe oli jotakin kautta saanut Hauswolffin aineistoa haltuunsa, ja hän julkaisi tekstit osin ruotsinnettuina ja kommentoituina teoksessaan *Portefeuille, utgifven af Författaren till skildringar ur det inre af dagens historia*. Julkaistuksi tuli lisäksi myös Hauswolffin kirjeenvaihtoa, valtiopäiväaloite 1840-luvulta sekä selvitys tutkimusmatkasta Kolumbiaan vuonna 1824.³

Crusenstolpen julkaisemat tekstit ovat myöhemmin herättäneet tutkimuksellista huomiota siinä missä Hauswolffin alkuperäinen muistelmakäsikirjoitus on jäänyt varjoon. Kaiken kaikkiaan Hauswolff on melko vähän akateemista tutkimusta innoittanut henkilö. Kattavimmin hänen roolejaan Atlantin toisella puolella on analysoinut vuonna 1949 Sven Ola Swärd, joka piti pitkään ainoan Etelä-Amerikan ja Ruotsin välisiä poliittisia ja taloudellisia suhteita väitöskirjatasoisesti tutkineen paikkaa hallussaan. Tuoreimmat tutkimukset,

³ Wichman 1931, 413.

jossa Hauswolff esiintyy, liittyvät 2010-luvulla virinneeseen Saint Barthélemyyn ruotsalaiskautta koskevaan tutkimukseen sekä Ruotsissa että Suomessa. Aiheesta oli pitkään puuttunut kattavaa perustutkimusta, ja tähän mennessä tilannetta ovat korjanneet muun muassa saaren taloutta ja poliittista kulttuuria, atlanttisia suhdeverkostoja sekä orjakauppan historiaa valottavat tutkimukset. Hauswolffin osuus näissä on kuitenkin pieni ja lähdemateriaali nojaa hänen osaltaan Crusenstolpen julkaisuun, Swärdin väitöskirjaan sekä Saint Barthélemyyn hallintoon liittyvään viranomaisaineistoon. Erityisesti muistelmäkäsikirjoitus on jäänyt kokonaan tieteellisen tutkimuksen ulkopuolelle, sillä myös Swärdin väitöskirjassa käsikirjoitus mainitaan vain alaviitteessä. Yksityishenkilönä Hauswolffista on kirjoitettu kolmessa populaarihistoriallisessa teoksessa 1930-, 1950- ja 1990-luvuilla.

Tässä työssä tutkin Hauswolffin käsikirjoitusta ja sen rinnalla myös Hauswolffin muita tekstejä, uudesta näkökulmasta. Siinä missä aiempi tutkimus on tuonut esiin Hauswolffin rooleja tietyissä historian tapahtumissa politiikan tai talouden näkökulmista ja analysoinut hänen kirjoituksiaan lähteenä näiden tapahtumien jäljille, olen kiinnostunut Hauswolffista yksityishenkilönä ja kirjoittajana, ja lähestyn hänen kirjoituksiaan ja kirjoittamistaan itsessään historiallisina tapahtumina. Rinnakkain luettuna Hauswolffin käsikirjoitus sekä Crusenstolpen julkaisemat tekstit avaavat näkökulmia 1800-luvun alun kirjalliseen kulttuuriin ja kurkistusaukon Ruotsin siirtomaa-ajan sekä Etelä-Amerikkasuhteen historiaan yksilön näkökulmasta.

Paitsi eri kirjallisten genrejen piirteitä, Hauswolffin noin sadan sivun mittaisessa käsikirjoituksessa on erotettavissa kolme erilaista ajallis-paikallista ulottuvuutta, joilla ja joista kirjoittamisella oli erilaisia merkityksiä Hauswolffin elämässä. Muistot Saint Barthélemylta, jossa Hauswolff vietti vuodet 1813–1820, keskittyvät erityisesti vuoden 1815 jälkeiseen aikaan Napoleonin sotien jälkeen. Margaritan saaren muistot liittyvät puolestaan vuoteen 1820. Kolmantena käsikirjoituksessa on läsnä sen kirjoitusajankohta, vuosi 1832, ja kirjoitushetkeä koskevat merkinnät, jotka tapahtumahetkestä katsoen jälkikäteen kirjoitetussa tekstissä läpäisevät myös muut kerrostumat. Monista erilaisista mahdollisuuksista jäsentää monikerroksista lähdeaineistoa olen valinnut muotoilla tutkimuskysymykset sekä työn ajallisen rajauksen näiden kolmen käsikirjoituksesta erottuvan ulottuvuuden ympärille.

Käsikirjoituksen Saint Barthélemylle sijoittuvaa kerrontaa koskien kysyn, millaisten teemojen kautta Hauswolff kuvaa saarta ja aikaansa siellä, ja mistä aihepiireistä hän puolestaan vaikenee. Mistä nuo valinnat kertovat, ja mitä niistä voi päätellä niistä merkityksistä, joita Saint Barthélemylla vietetyllä ajalla ja siitä kirjoittamisella oli Hauswolffille?

Toiseksi pohdin, millaisena Etelä-Amerikka, joka Hauswolffin muistelemana aikana oli juuri itsenäistymässä Espanjan kolmesataa vuotta jatkuneen hallinnon jälkeen, piirtyi hänen muistoissaan. Millaisia ennakkomielikuvia alueeseen liittyi, ja millaisten teemojen kautta hän kuvaa ensikohtaamistaan vieraan mantereen kanssa Margaritan saarella? Millaisia merkityksiä Etelä-Amerikkaan matkustamisella ja toisaalta myöhemmin siitä kirjoittamisella oli Hauswolffille? Pohdin myös, miten ja miksi tapa kuvata Etelä-Amerikan alueelle siirtyviä kokemuksia eroaa Saint Barthélemyyn muistoista.

Kolmanneksi tarkastelen Hauswolffia omaelämäkerrallisen tekstin kirjoittajana 1830-luvulla ja kysyn, miten hän itse näki oman kirjoittamisensa ja muistamisensa. Millaisia motiiveja hänen omaelämäkerrallisen kirjoittamisensa takana oli? Miten Hauswolff itse kommentoi muistamisen ja kirjoittamisen merkityksiä? Entä millä tavoin eri genrenjen piirteitä sisältävä käsikirjoitus asettuu aikakauden kirjalliselle kentälle?

Työn rakenne on temaattisen ja kronologisen tarkastelun yhdistelmä. Luku kaksi on taustoitettava luku, jossa luon katsauksen Hauswolffin kirjoittamisen lähtökohtiin eli lapsuuteen ja koulutukseen, sekä niihin kirjallisen kulttuurin piirteisiin, joiden vaikutuspiirissä Hauswolffin käsikirjoitus syntyi. Luvut kolme, neljä ja viisi etenevät löyhän kronologisesti. Maantieteellisesti työssä liikutaan ainakin Suomessa ja Ruotsissa, Länsi-Intiassa sekä Etelä-Amerikassa. Aihe on ylirajainen⁴ myös muutoin, sillä Hauswolffin henkilön historian voi ajatella olevan osa niin Suomen, Ruotsin, Karibian kuin Etelä-Amerikan pohjoisosien, erityisesti Kolumbian, historiaa. Kuten esimerkiksi Kirsi Vainio-Korhonen on muistuttanut, vaikka kansallisen historiankirjoituksemme tradition katse on kohdistunut pääasiassa Suomen alueeseen, monet suomalaiset ja suomensukuiset henkilöt ovat Carl von Hauswolffin tavoin toimineet paljon laajemmalla maaperällä.⁵

⁴ Ylirajaisuudella tai transnationalismilla tarkoitetaan kansalliset ja kulttuuriset rajat ylittäviä verkostoja, virtauksia ja muita kytköksiä. Ylirajaisuudesta ks. esim. Jalagin 2014, 113–131.

⁵ Vainio-Korhonen 2008, 16–17.

1.2. Lähdeaineisto

Hauswolffin käsikirjoitusta on säilytetty Lundin yliopiston kirjastossa 1870-luvulta lähtien.⁶ Kuten olemassa olevan tutkimuksenkin perusteella saattaa päätellä, ei käsikirjoitusta koskevia aineistopyyntöjä ole kirjaston mukaan tullut kovin usein vastaan. Käsikirjoituksen varhaisemmista vaiheista ja säilymisen mahdollistaneista tekijöistä ei ennen vuotta 1870 ole tarkempaa tietoa, mutta jäljille pääsee kansilehden avulla. Siihen on mustekynällä, Hauswolffin omasta poikkeavalla käsialalla kirjoitettu 16. huhtikuuta 1870 päivätty saateteksti, jonka on allekirjoittanut nimimerkki G. H. Mellin:

*”Nämä kirjoitukset elämästä Länsi-Intiassa suuren sodan aikana, jotka on kirjoittanut ja allekirjoittaneelle lähettänyt kuvernementin sihteeri C. v. Hauswolff, jätetään täten Lundin yliopiston kirjastoon.”*⁷

On hyvin todennäköistä, että käsikirjoituksen kirjastoon lahjoittanut henkilö oli Suomessa Oulun seudulla syntynyt Gustaf Henrik Abrahamsson Mellin (1803–1876). Mellinin vanhemmat muuttivat Ruotsiin Suomen sodan aikana, ja siellä hän nousi kirkkoherraksi Norra Vramin ja Bjuvin seurakuntiin Lundin hiippakunnassa. Kirkollisen uran lisäksi Mellin oli tuottoisa kirjailija, joka kirjoitti historiallisia romaaneja ja novelleja, henkilöhistoriaa ja popularisoi romanttisia ja mytologisia aiheita. Hän julkaisi myös matkakirjallisuutta ja toimi yhteistyökumppanina lukuisissa kirjallisissa hankkeissa ja kirjakaupan alalla.⁸ Mellinin aktiivinen kirjallisen kentän toiminta on vahva peruste sille, että Hauswolff olisi antanut käsikirjoituksensa juuri tämän haltuun. Ehkä Hauswolff pyysi tätä myös editoimaan tekstiään julkaisua varten, jolloin osa muistelmiin tehdyistä merkinnöistä voisi olla Mellinin tekemiä.

Hauswolffin käsikirjoituksesta itsestään ei löydy selkeää merkintää sen kirjoitusajankohdasta. Lundin yliopiston kirjasto on ajoittanut käsikirjoituksen 1830-luvulle, ja varustanut

⁶ *Anteckningar om livet i Västindiens under det stora kriget* esiintyy hakujärjestelmissä ja tutkimuskirjallisuudessa myös vaihtoehtoisella nimellä *Anteckningar rörande en vistelse i Spanska sydamerika under oavhängighetskrigen på 1820-talet* sekä Swärdin väitöskirjan lähdeluettelossa nimellä *Om Vestindiens*. Tämän työn aloitusvaiheessa käsikirjoitusta ei ollut digitoitu, joten kävin tutkimassa ja valokuvaamassa alkupeiräistä käsikirjoitusta paikan päällä Lundin yliopiston kirjastossa. Työn valmistumishetkellä käsikirjoitus löytyy kuitenkin jo myös digitoituna kirjaston digitaalisista kokoelmista nimellä *Anteckningar om lifvet i Westindiens*.

⁷ ”Dessa anteckningar om lifvet i Västindiens under de stora krigen, författade af Guvernementssekreteraren C. v. Hauswolff och af honom sänkta till undertecknad, lämnas härmed till Lunds Universitets Bibliotek”. AOL kansilehti, LUB.

⁸ Oscarsson, 1985–1987, 387.

arvion kysymysmerkillä. Sven Ola Swärd on omassa tutkimuksessaan lähtenyt siitä, että teksti on syntynyt samoihin aikoihin Hauswolffin muun omaelämäkerrallisen aktiivisuuden kanssa vuonna 1832.⁹ Olen tässä työssä lähtenyt liikkeelle samasta oletuksesta ja päätyntynyt nojaamaan analyysini siihen. Kirjallisen aktiivisuuden ohella ajoitusta vuoteen 1832 puoltaa selvimmin käsikirjoituksen lause, jossa Hauswolff viittaa ajatuksiinsa vuonna 1820, hetkellä, jolloin hän jätti Saint Barthélemyyn saaren, ja toteaa maailman muuttuneen hyvin toisenlaiseksi seuraavien kahdentoista vuoden aikana.¹⁰ Tämän ohella esimerkiksi viittaus vuodesta 1832 Antioquian alueen kuvernöörinä Kolumbiassa toimineeseen Juan de Dios Aranzazuun (1798–1845) ”tämänhetkisenä” kuvernöörinä vahvistaa ajoituksen.¹¹ Käsikirjoituksen tekstuaalinen rakenne ja Hauswolffin omaa kirjoittamistaan koskevat viittaukset antavat kuitenkin viitteitä siitä, että käsikirjoitusta on työstetty useampana eri ajankohtana. Käsittelen aihetta tarkemmin myöhemmissä luvuissa.

Työn keskeisin julkaistu lähde on jo mainittu Magnus Crusenstolpen vuonna 1844 Ruotsissa julkaisema *Portefeuille, utgifven af Författaren till skildringar ur det inre af dagens historia*. Hauswolffin kaksi omaelämäkerrallista tekstiä, Saint Barthélemyta koskeva valtiopäiväaloite vuodelta 1840–184, Kolumbiaan tehtyä tutkimusmatkaa koskeva selvitys sekä julkaistu kirjeenvaihto sisältyvät teoksen *Hauswolffianaksi*¹² nimettyyn osioon. Crusenstolpe ilmoittaa osion alussa kääntäneensä Hauswolffin pisimmän tekstin ranskasta ruotsiksi. Teksti on kirjoitettu kolmannessa persoonassa, mikä voi olla Crusenstolpen tekemä muutos, tai sitten Hauswolff on käyttänyt kolmatta persoonaa jo alkutekstissään, kuten hän on tehnyt toisen, kääntämättä julkaistun ranskankielisen tekstin kohdalla. Crusenstolpen julkaisua varten käyttämät Hauswolffin asiakirjat ovat Sven Ola Swärdin mukaan säilyneet Ruotsin Riksarkivetissa Ericsbergin kokoelmassa osana Crusenstolpen arkistoa.¹³

Swärd toteaa väitöskirjassaan, ettei *Hauswolffiana* voi problematisoimatta hyväksyä ”alkuperäisjulkaisuksi”, jollaisena Crusenstolpe on sen esittänyt. Crusenstolpe käytti tun-

⁹ Swärd 1949, 147.

¹⁰ AOL 1a, LUB.

¹¹ AOL 18b, LUB.

¹² Koska tekstit ovat alun perin Hauswolffin kirjoittamia, mutta kuitenkin Crusenstolpen kommentoimia, osin kääntämiä ja mahdollisesti editoimia, viitataan selkeyden vuoksi niihin jatkossa viitteellä *Hauswolffiana*, sekä kyseisen julkaisun sivunumerolla. Lähdeluettelosta julkaisu löytyy kuitenkin teoksen julkaisijan eli Crusenstolpen nimen mukaan.

¹³ Swärd 1949, 146.

netusti julkaisuissaan terävää poliittista satiiria tuodakseen esiin omia ja edustamansa liberaalipuolueen näkökantoja. Lisäksi esimerkiksi *Portefeuillen* muut osat sisältävät Swärdin mukaan virheellisiä tietoja.¹⁴ Swärd on kuitenkin Ericsonin kokoelman asiakirjojen perusteella tullut siihen johtopäätökseen, että Crusenstolpe olisi, joitakin yksittäisiä virheitä ja käännöstyön mukanaan tuomaa muutosta lukuun ottamatta jäljentänyt Hauswolffin alkuperäiset asiakirjat totuudenmukaisesti.¹⁵ Crusenstolpen lisäämät kommentit ja niiden sisältämät väittämät tulee kuitenkin luonnollisesti lukea tiukasti kontekstissaan.

Koska Ericsonin kokoelman materiaaliin tutustuminen ei ole tätä työtä varten ollut mahdollista, on myös todettava, että tarkasteluni voi nojata ainoastaan niihin asiakirjoihin, joita Crusenstolpe on *Hauswolffianaan* valinnut. Crusenstolpen valinta on voinut olla tarkoitushakuista, ja jotain on hyvin voitu jättää pois. Hauswolffin itsensä osalta olennaisin lähdekriittinen huomio *Hauswolffianaan* on se, että alkuosan kaksi omaelämäkerrallista tekstiä on laadittu viranhaun kontekstissa. Siten ne pyrkivät esittämään kirjoittajansa tilanteeseen nähden niin edullisessa valossa kuin mahdollista. Swärd näkee Hauswolffin kerronnan valikoivuuden ja näkökulman ongelmallisina tekstien lähdearvon näkökulmasta, mutta itse katson niiden seikkojen voivan kertoa siitä, mikä Hauswolffille oli tärkeää, ja mitä mahdollisuuksia ja uhkia hän näki omassa tilanteessaan.¹⁶

Hauswolffin omaa kirjallista tuotantoa löytyy myös kolmannesta lähteestä, miehen Ruotsiin palaamisen jälkeen saksasta ruotsiksi kääntämästä teoksesta nimeltä *Teckningar utur sällskapslifvet i Nordamerikas förenta stater*,¹⁷ johon hän kirjoitti esipuheen. Alun perin saksalaisessa *Morgenblatt für gebildete Stände* -sanomalehdessä vuoden 1833 kesäkuun ja vuoden 1834 huhtikuun välillä osissa julkaistu matkakuvaus kritisoi Pohjois-Amerikkalaista elämäntapaa ja seuraelämää. Alkuperäinen kirjoittaja oli *Morgenblatt* -lehden kirjeenvaihtaja, mutta hänen henkilöllisyytensä jää mysteeriksi, sillä otsikolla *Bilder aus dem gesellschaftlichen Leben der Nordamerikaner* julkaistu palsta ei sisällä tietoja kirjoittajasta. Kirjoitukset on Saksassa painettu samalla otsikolla kirjaksi, jossa kirjoittajaksi mainitaan pseudonyymi ”Deutschen”.¹⁸

¹⁴ Swärd 1949, 146–147. Crusenstolpen kirjallisesta ja poliittisesta toiminnasta, ks. Stråth 2012, 47–51; Wichman 1931, 413.

¹⁵ Swärd 1949, 146–149.

¹⁶ Swärd 1949, 146–149.

¹⁷ Viitataan teoksen jatkossa viitteellä *Teckningar* 1835, I- tai II-osa.

¹⁸ *Bilder aus dem gesellschaftlichen Leben der Nordamerikaner*, ”von einer Deutschen”. Reutlingen, Druck und Verlag der Buch- und Kunsthändler von M. Macken, 1835.

Hauswolffin ruotsinnos esipuheineen julkaistiin kahdessa osassa, ensimmäinen vuoden 1835 alussa, ja toinen osa syksyllä. Liberaali *Det Nya Aftonbladet* tarttui teoksen Yhdysvaltoihin kohdistamaan kritiikkiin ja julkaisi pian kriittisen arvostelun. Carl von Hauswolff vastasi *Det Nya Aftonbladetille* toisen osan esipuheessa. Tätä työtä varten olen tarkastellut molemmat osat sisältävää Kansalliskirjaston vuoden 1835 painosta sekä *Det Nya Aftonbladetissa* julkaistuja kritiikkejä. Vaikka käännösteos ei olekaan osa Hauswolffin omaelämäkerrallista tuotantoa, voi teos sekä sen saama vastaanotto auttaa syventämään ymmärrystä Hauswolffista sekä siitä ilmapiiristä, jonka hän ulkomailla viettämiensä vuosien jälkeen 1830-luvun Ruotsissa kohtasi.

Edellä mainittuja lähteitä täydentävät muutamat aikalaistekstit. Hauswolffin lähtökohtiin ja perhesuhteisiin tarjoaa pieniä kurkistuksia tämän sisaren, Adelaide von Hauswolffin, Venäjän-matkapäiväkirja *Journal hållen under resor i Ryssland då jag följde min far i hans fångenskap 1808–1809*. Olen käyttänyt työssä päiväkirjan vuonna 2007 julkaistua kommentoitua laitosta. Toinen Hauswolffin elämäntapahtumia taustoittava teos on Ruotsin kuninkaallisen laivaston luutnantti Carl August Gosselmanin (1800–1843) matkakuvaus *Resa i Colombia åren 1825 och 1826* vuodelta 1830. Gosselman osallistui Hauswolffin kultakaivoshankkeeseen Kolumbiassa 1820-luvun puolivälissä.

Aikalaiskirjallisuuden lisäksi 1900-luvulla on julkaistu populaareja teoksia, joista on ollut apua käsikirjoituksen tulkinnassa. Kattavin niistä on Hauswolffin kultakaivoshankkeen liikekumppanin, ruotsalaisen insinöörin Pedro Nisserin (1799–1878) sukulaisen, Rosa Nisserin kirjoittama kuvaus miesten ja heidän perheidensä Kolumbiassa viettämästä ajasta, *Guld och gröna skogar. Svenska äventyr och öden i Colombia* (1939). Nisserin teos keskittyy vuosiin 1824–1832 ja siitä on ollut erityisen paljon hyötyä Hauswolffin pohjoiseen paluuseen liittyvien olosuhteiden taustoittamisessa. Vaikka teos ei ole tieteellinen tutkimus ja loppuviitteet puuttuvat, Nisser on käyttänyt hyvin kattavasti alkuperäislähteitä. Hän mainitsee tutkineensa ainakin Hauswolffin källyn Faxe -suvun ja Hauswolffin vaimon von Greiff -suvun kirjekokoelmia, Carl August Gosselmanin teosta, Pedro Nisserin tieteellisiä aineistoja Kungliga Vetenskapsakademienin kirjastosta sekä Nisserin päiväkirjaa vuosilta 1824–1826, Hauswolffin langon Carl Sigismund von Greiffin päiväkirjaa vuosilta 1825–1827 sekä muistelmia vuodelta 1835.¹⁹

¹⁹ Nisser 1939, 6–9, 24–28.

Toinen samantyylinen, mutta Hauswolffin osalta suppeampi teos on ruotsalaisen diplomaatin Axel Paulinin *Svenska öden i Sydamerika* (1951). Teokseen on koottu eri aikakausina Etelä-Amerikan mantereella vaikuttaneita ruotsalaisia henkilöitä. Käytetyt lähteet on myös tähän merkattu vain yleisellä tasolla, ja Hauswolffin osalta Paulin vaikuttaa nojanneen Rosa Nisserin teokseen. Kolmas samankaltainen teos on suomalaisen tietokirjailija K.-G. Olinin *Våra första västindienfarare* (1990). Se nostaa esiin suomalaisia Saint Barthélemylla vaikuttaneita henkilöitä. Hauswolffin osuudessa Olin on käyttänyt lähteenään edellä mainittuja varhaisempia teoksia, mutta on selvästi tutustunut myös muistelmäkäsikirjoitukseen. Loppuviitteettöminä viimeksi mainitut ovat toimineet tässä työssä lähinnä inspiraationa ja varsinaisen tutkimusaineiston tukena.

Tutkimusaiheen rajauksen sekä aineistojen saatavuuden vuoksi useita Carl von Hauswolffiin liittyviä lähderyhmiä on pitänyt jättää työn ulkopuolelle. Näitä ovat *Hauswolffianassa* julkaistujen tekstien alkuperäisaineistot ja ilmeisesti niiden yhteydessä Ericsbergin kokoelmassa säilyneet muut Hauswolffin asiakirjat, joista Swärd on käyttänyt tutkimuksessaan sekä nimitystä ”*Hauswolffs papper*” että ”*Handlingar om C. U. von Hauswolff*”,²⁰ sekä muut miehen virkauraa ja liiketoimia koskevat kirjeet ja viranomaislähteet.²¹ Ulkopuolelle jää myös Hauswolffin kaivostoimintaa koskeva aineisto, joka Olinin mukaan olisi säilynyt Kolumbian Medellínissä, Biblioteca Publica Piloto -kirjastossa²² sekä esimerkiksi Lundin Landsarkivetin *Hauswolffska samlingen*, joka käsittää aineistoa vuosilta 1660–1852 ja jonka arkistonmuodostaja on Hauswolffin perheen sukulainen, Skånessa vaikuttanut Justus Olivier von Hauswolff (1766–1854).

1.3. Aiempi tutkimus

Ensimmäinen historiateos, jossa Carl von Hauswolff mainitaan, on kuningas Kaarle XIV Juhanan adjutanttin, Berndt von Schinkelin (1794–1882) kokoaman moniosaisen sarjan *Minnen ur Sveriges nyare historia* (1872) vuosia 1823–1828 käsittelevä osa. Schinkel mainitsee Hauswolffin ”laivakauppoina” tunnetun, Ruotsia 1820-luvulla kuohuttaneen

²⁰ Swärd 1949, 146, 168, 316.

²¹ Riksarkivetin kokoelmien lisäksi von Hauswolffin virantoimitusta koskevia asiakirjoja kuuluu suurimpaan Saint Barthélemyta koskevaan arkistokokoelmaan Fonds suédois de Saint Barthélemy (FSB). Aiheesta lisää luvussa 1.3.

²² Olin 1990, 183.

ulkopoliittisen kriisin yhteydessä, jossa Hauswolffilla oli rooli.²³ 1900-luvun puolella ensimmäinen Hauswolffin omia aineistoja tutkimuksellisesti käyttänyt ja häneen syvemmin perehtynyt tutkija oli Sven Ola Swärd. Swärdin väitöskirja *Latinamerika i svensk politik under 1810- och 1820-talen* (1949) käsittelee monipuolisesti Etelä-Amerikan roolia Ruotsin politiikassa ja huomioi myös Saint Barthélemyyn ruotsalaiskauden laajemmassa kansainvälisessä kontekstissa. Se oli pitkään ainoa aiheestaan julkaistu tutkimus, ja on ollut tässäkin työssä tärkeä kontekstin ymmärtämisen apuväline. Hauswolffia Swärd käsittelee erikseen alaluvun verran. Lähdeaineistona Swärd on käyttänyt Rosa Nisserin teosta ja analysoinut myös erityisesti Crusenstolpen julkaisua. Käsikirjoitukseen Swärd viittaa vain lyhyesti alaviitteessä, topografisena kuvauksena.²⁴ Pyrin tässä työssä tarkastelemaan, miten käsikirjoitus sijoittuu topografia-määritelmään, ja millaisia muita ulottuvuuksia siitä on erotettavissa.

Ruotsin siirtomaahistoriaan liittyvän perustutkimuksen tekoon on herätty Ruotsissa ja myös Suomessa uudelleen vasta viimeisten kymmenen vuoden aikana. Erityisesti Saint Barthélemyä koskevan tutkimuksen tekoa on aiemmin vaikeuttanut aineistojen saavuttamattomuus, eli pirstaloituneisuus useaan eri maahan, sekä niiden huono kunto. Tilanteeseen vaikutti pitkään myös haluttomuus tiedostaa kolonialistista menneisyyttä. Ruotsissa aihe on noussut tietoisuuteen pikkuhiljaa vuonna 2007 järjestetyn, kansainvälisen transatlanttisen orjakaupan päättymisen muistovuoden jälkimainingeissa.²⁵

Uutta Saint Barthélemyä käsittelevää tutkimusta on 2010-luvulla tehty Ruotsissa erityisesti Tukholman ja Uppsalan yliopistoissa ja Suomessa Åbo Akademiassa. Sekä Ruotsissa että Suomessa tutkimushankkeet linkittyvät globaalihistoriaan. Aivan erityisesti tutkimuksen viriämistä on edistänyt Uppsalan yliopiston Fredrik Thomassonin koordinoima arkistotyö Etelä-Ranskan Aix-en-Provencessa sijaitsevassa arkistossa Archives nationales d'outre mer, jossa suurinta osaa saarta koskevasta viranomaisaineistosta säilytetään. Fonds suédois de Saint Barthélemy (FSB) oli ennen tätä pitkään tutkijoiden ulottumattomissa. Tällä hetkellä digitoitua aineistoa voi tutkia Uppsalassa, mutta aineiston verkkojulkaiseminen ei ainakaan toistaiseksi ole ollut mahdollista.²⁶

²³ Schinkel 1872, 127–130. Käsittelemä laivakauppoja ja Hauswolffin roolia tarkemmin työn luvussa 4.3.

²⁴ Swärd 1949, 147.

²⁵ Weiss 2016, 9–20; Wilson 2015, 15–18.

²⁶ Thomasson 2018, 78–90. FSB-kokoelman varhaisemmista vaiheista, ks. Sjöström 2003, 80–88.

Suomessa keskustelun avaajana ovat toimineet erityisesti Holger Weissin Åbo Akademiassa vetämät tutkimushankkeet. Weissin teos *Slavhandel och slaveri under svensk flagg. Koloniala drömmar och verklighet i Afrika och Karibien 1770–1847* (2016) luo kattavan kuvan Ruotsin kolonialistisista hankkeista ja Ruotsin osuudesta Atlantin orjakaupassa. Victor Wilson on puolestaan väitöskirjassaan *Commerce in Disguise: War and Trade in the Caribbean Free Port of Gustavia, 1793–1815* (2015) käsitellyt Saint Barthélemyta vapaakauppasatamana.²⁷

Tukholman yliopistossa Ruotsin siirtomaahistoriaa on tutkinut esimerkiksi Ale Pålsson, joka on väitellyt Saint Barthélemyyn poliittisesta kulttuurista otsikolla *Our Side of the Water – Political Culture in the Swedish colony of St Barthélemy 1800–1825* (2016). Muista aiheen tutkijoista on mainittava Carlos Vidales, jonka Saint Barthélemyyn ja Etelä-Amerikan itsenäisyystaistelijoiden välisiä yhteyksiä käsittelevä artikkeli on ollut työssä avuksi. Lisäksi Elisabeth Mansénin toimittama laaja yleisteos *Sveriges historia 1721–1830* (2011) on ollut korvaamaton kumppani aikakauden kulttuuristen ilmiöiden parissa. Edellä mainitut teokset ovat tarjonneet katsauksen Saint Barthélemyyn oloihin ja Hauswolffin siellä olon aikana vallinneeseen poliittiseen ja kulttuuriseen tilanteeseen. Tutkijoista Wilson ja Pålsson nostavat väitöskirjoissaan lyhyesti esiin myös Hauswolffin, käyttäen lähteenä etenkin Swärdin teosta sekä Crusenstolpen *Hauswolffiana*, mutta myös FSB-aineistoja.

Suomessa siirtomaahistoria ja maamme yhteydet kolonialistiseen menneisyyteen ovat nousseet ajankohtaisiksi laajemminkin viime aikoina. Esimerkiksi Historioitsijat ilman rajoja -yhdistys julkaisi lokakuussa 2018 raportin, joka osoittaa Suomen yhteyksiä kolonialismiin ja tuo esille tarpeen aiheeseen liittyvälle tutkimukselle ja opetukselle. Raportin mukaan aiheeseen liittyviä tutkimushankkeita onkin käynnissä tai käynnistetty viime aikoina ainakin Turun, Helsingin ja Oulun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa.²⁸ Myös *Historiallinen Aikakauskirja* on valinnut yhden vuoden 2020 teemanumeronsa aiheeksi Suomen ja kolonialismin historian.²⁹ Melko tuore aiheesta julkaistu teos on Jouko Aaltosen ja Seppo Sivosen *Orjia ja isäntiä. Ruotsalais-suomalainen siirtomaaherruus Karibialla*

²⁷ Wilson on perehtynyt saaren kaupan historiaan myös artikkelissaan ”Gustavia, Saint-Barthélemy, 1793–1815. Karibianmeren ruotsalainen vapaasatama”, joka on yksi harvoista aiheesta tähän mennessä suomeksi julkaistuista artikkeleista. Tarkastelun painopiste on siinä kuitenkin tässä työssä käsiteltäviä vuosia varhaisemmassa ajassa. Wilson 2018, 112–141.

²⁸ Hakala *et al.* 2018.

²⁹ *Historiallinen Aikakauskirja* 4/2020.

(2019). Historian ohella myös Saint Barthélemy saaren nykyajasta kertova teos on viitteen ja luonteeltaan populaari, ja se nojaa historian osalta vahvasti Weussin ja Wilsonin tekemään perustutkimukseen. Carl von Hauswolffia teoksessa käsitellään vain lyhyesti, ja esiin on nostettu samoja teemoja, joita aiempi tutkimus on korostanut.

Omaelämäkerralliset tekstit, kuten muistelmat, päiväkirjat ja kirjeet ovat nostaneet asemaansa historiallisen tutkimuksen lähteinä 1900-luvun viimeisten vuosikymmenien ja 2000-luvun alun aikana. Mikrohistorian, naisten historian, arkipäivän historian ja uudenaikaisen henkilöhistorian esiintuloon johtanut kehitys on tehnyt näistä lähderyhmistä entistä merkityksellisempiä.³⁰ Aineistojen käyttöä koskeva metodologis-teoreettinen keskustelu on ollut Suomessa melko vähäistä, mutta tilannetta on korjannut 2010-luvulla esimerkiksi Maarit Leskelä-Kärjen, Anu Lahtisen ja Kirsi Vainio-Korhosen toimittama *Kirjeet ja historiantutkimus* (2011) kirjeiden osalta, sekä Heini Hakosalon *et al.* toimittama *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus* (2014), joka luo katsauksen elämä- ja omaelämäkerrallisen tutkimuksen erilaisiin teemoihin. Jälkimmäisessä julkaistut muistelmia koskevat artikkelit ovat olleet hyödyksi hahmottaessa lähdetyypin piirteitä. Lisäksi erityisesti kirjoittamisen kulttuurihistoriaa monipuolisesti tutkineen Maarit Leskelä-Kärjen väitöskirja ja henkilöhistorian kirjoittamista käsittelevä artikkeli ovat tarjonneet näkökulmia, joilla lähestyä ja lukea aineistoa.³¹

Kansainvälisesti omaelämäkerrallisuutta on tutkittu paljon, mutta tutkimuskirjallisuutta etsiessäni huomasin, että 2000-luvulla julkaistu tutkimus on painottunut etenkin kirjallisuudentutkimuksen puolelle, naisten kirjoittamiseen, Englantiin, 1700-luvun ja toisaalta 1800-luvun lopun ja 1900-luvun omaelämäkertoihin.³² Tässä työssä olen hyödyntänyt Sidonie Smithin ja Julia Watsonin teosta *Reading Autobiography. A Guide for Interpreting Life Narratives* (2010), Philippe Lejeunen klassikkoa *On Autobiography* (1989) sekä David Carlsonin artikkelia *Autobiography* teoksessa *Reading Primary Sources. The Interpretation of texts from nineteenth- and twentieth-century history* (2009), jotka tarjoavat yleiskatsauksen aiheeseen. Lisäksi viittaaan soveltuvin osin Felicity A. Nussbaumin ajatuksiin teoksessa *The Autobiographical Subject: Gender and Ideology in Eighteenth-Century England* (1989) sekä Barbara Cainen teokseen *Biography and History* (2010). Kathleen Lynchin omaelämäkerrallisten lähteiden materiaalisuutta käsittelevä artikkeli

³⁰ Lahtinen *et al.* 2011, 11–12.

³¹ Leskelä-Kärki 2001 & 2006.

³² Ks. Caine 2010, 69–70; Carlson 2009, 182–183, 188–189.

on myös ollut työssä avuksi. Ruotsissa 1700- ja 1800-luvun omaelämäkerrallisuuteen ovat perehtyneet Eva Hættner Aurelius, Lisbet Larsson ja Christina Sjöblad, jotka ovat niin ikään keskittyneet erityisesti naisten kirjoittamiseen. Ruotsalaisen omaelämäkerrallisen kirjoittamisen perinteen hahmottamiseksi heidän toimittamansa *Kvinnors självbiografier och dagböcker i Sverige 1650–1989. En bibliografi* (1991) on kuitenkin ollut hyödyllinen.

Sekä omaelämäkerrallisuutta että yleisemminkin aikakauden kontekstia ajatellen 1700-lukua koskevan tutkimuksen käyttö on perusteltua, sillä sekä tutkimukseni kohdehenkilö että monet tarkastelemistani ilmiöistä ovat syntyneet 1700-luvun puolella. Ilmiöiden vaikutuksen voi katsoa jatkuneen vielä pitkälle 1800-luvun puolelle, nojaten ajatukseen ”pitkästä 1700-luvusta”.³³ Toisaalta 1800-luvun puolella juuri vuosikymmentä 1830, jolloin Hauswolff kirjoitti muistelmiaan, on pidetty eräänlaisena modernin rajapyykkinä – vuosikymmentä leimasivat niin Ruotsissa kuin muuallakin Euroopassa entistä laajemmalle levinnyt kolonialismi ja imperialismi sekä porvarillisten ja liberaalien aatteiden nousu.³⁴

1800-luvun alun matkakirjallisuutta³⁵ analysoivaa tutkimusta on paljon. Tälle työlle tärkeimmät analyysin apuvälineet ovat olleet Etelä-Amerikkaan liittyen Mary Louise Prattin klassikkoteos *Imperial Eyes. Travel Writing and Transculturation* (1992) ja Adriana Méndez Rodenasin *Transatlantic Travels in Nineteenth-Century Latin America: European Women Pilgrims* (2014), sekä yleisemmin matkakirjallisuuden ja etenkin trooppisten alueiden kuvaamisen osalta Nancy Leys Stepanin *Picturing Tropical Nature* (2001), ja lisäksi Cecilia af Forsellesin ja Marjo Kaartisen artikkelit.³⁶ Valtaosa kansainvälisestä matkakirjallisuutta analysoivasta tutkimuksesta on keskittynyt englantilaisiin matkailijoihin. Carl von Hauswolff eli kuitenkin hyvin kansainvälistä elämää, viettäen suuren osan siitä eri kansallisuuksien ja vaikutteiden piirissä, ja luki ulkomaista kirjallisuutta. Näin ollen katson, että yllämainitut teokset ovat tässä työssä sovellettavissa, kun tarkastellaan ajan matkakirjallisuuden yleispiirteitä.

³³ Pitkän 1700-luvun on katsottu olevan tarkkoja vuosisatojen rajoja luontevampi tapa ajoittaa ilmiöitä, jotka sijoittuvat ajalle 1660–1815, tai näkökulman mukaan 1830-luvulle asti. Toinen tapa hahmottaa aikakautta on hobsbawmilainen ajatus ”pitkästä 1800-luvusta” vuosien 1789–1914 välillä. Ks. Baines 2004, 9–10; Hobsbawm (1987) 1994, 8–12.

³⁴ Mansén 2011, 632–633.

³⁵ Viitataan tässä matkakirjallisuudella laajasti niin julkaistuihin kuin julkaisemattomiinkin matkakuvauksiin, matkapäiväkirjoihin ja -romaneihin ja sekä matkakirjallisuuden kirjoittamiseen, että sen lukemiseen.

³⁶ af Forselles 2008, 115–147; Kaartinen 2001, 387–401.

Aikakauden aatelissäädyn elämäntavan hahmottamisen apuna olen käyttänyt Kirsi Vainio-Korhosen teoksia *Sophie Creutzin aika. Aateliselämää 1700-luvun Suomessa* (2008) ja *Sofie Munsterhjelman aika. Aatelin naisia ja upseereita 1800-luvun Suomessa* (2012), Charlotta Wolffin väitöskirjaa *Vänskap och makt. Den svenska politiska eliten och upplysningstidens Frankrike* (2005) sekä Johanna Ilmakunnaksen väitöskirjaa *Kuluttaminen ja ylhäisaatelin elämäntapa 1700-luvun Ruotsissa* (2009). Etenkin kaksi jälkimmäistä keskittyvät ylhäisaateliin ja 1700-lukuun, mutta osaa aatelissäädyn ideologiaan ja ihan-teisiin liittyvistä teemoista olen katsonut pitkään 1700-lukuun nojaten sopivan sovellettaviksi myös 1800-luvun alkupuolen aateliselämään ja tavalliseen aateliin.

1.4. Muistelmäkäsikirjoitus tutkimuksen kohteena

Tutkimukseni kohteena ovat yksittäisen henkilön omaelämäkerrallinen teksti ja kirjoittamisen merkitykset. Näin ollen kyseessä on henkilölähtöinen tutkimus, mutta tarkoitukseni ei ole kirjoittaa biografiaa, vaan tarkastelu kohdentuu rajattuihin aineistoihin ja ajanjaksoihin kohdehenkilön elämässä.³⁷ Toivon ymmärryksen karttuvan kahteen suuntaan niin, että Carl von Hauswolffin kirjoittamista kontekstoimalla tavoittaisin jotain hänen henkilöstään, ja toisaalta hänen kirjoittamisensa tutkimisen kautta avautuisi näkökulmia ajan kirjalliseen kulttuuriin ja muihin aihepiireihin, joihin Hauswolffin elämäkokemukset linkittyvät.

Yksilöön, hänen kokemuksiinsa ja kokemuksille annettuihin merkityksiin keskittyvä kysymyksenasettelu kiinnittää työni 1980-luvulla alkunsa saaneeseen tutkimussuuntausten aaltoon. Vaikka varhaisemmassakin historiantutkimuksessa on esimerkkejä historian hahmottamisesta yksilöiden kautta, ovat uudet historiat, kuten esimerkiksi mikrohistoria, muistitietohistoria ja arkipäivän historia nostaneet yksilön esiin uusien tutkimuksellisten käytäntöjen ja näkökulmien myötä.³⁸ Yksilökeskeinen tutkimus on ollut erityisen suosittua naisten ja muiden pitkään historiankirjoituksen lehdiltä sivuun jääneiden tutkimuksessa. Äänen antaminen aiemmin vaille historiaa jääneille ja historiakuvan moniäänisty-

³⁷ Henkilölähtöisen tutkimuksen on usein ajateltu pyrkivän laajempien ilmiöiden tavoittamiseen yksittäisen kohdehenkilön kautta, kun taas biografiassa kontekstin on katsottu toimivan apuna toimijan itsensä ymmärtämiseen. Hakosalo *et al.* muistuttavat, että eron tekeminen voidaan myös kyseenalaistaa, sillä lopputulokset voivat olla myös hyvin samankaltaisia, tai toisaalta hyvin erilaisia määrittelyistä huolimatta. Ks. Hakosalo *et al.* 2014, 8–9.

³⁸ Leskelä-Kärki 2001, 99–103, 111–112; Lahtinen *et al.* 2011, 11–12; Hakosalo *et al.* 2014, 10–12.

minen ovat antaneet yksilökeskeiselle tutkimukselle itsearvoisen merkityksen. Tämän lisäksi yksilöiden kautta ajatellaan voitavan tavoittaa myös laajempia historiallisia prosesseja, merkityksiä ja arvoja.³⁹

Uusien historioiden tutkimuskohteiksi on usein valittu suurmiesten sijaan aivan tavallisia ihmisiä. Toisaalta myös julkisuudessa eläneiden elämään on löydetty tuoreita näkökulmia ottamalla käyttöön uusia lähdetyypppejä ja lukutapoja.⁴⁰ Yläluokkainen, yliopistokoulutuksen saanut ja julkisissa tehtävissä toiminut, mutta toisaalta varsin vähän ja rajatuista näkökulmista tutkittu Carl von Hauswolff ja hänen kirjoittamisensa asettuu tässä suhteessa tutkimuskohteena välimaastoon.

Kuten jo tutkimuskirjallisuutta käsittelevässä luvussa tuli esiin, omaelämäkerralliset lähteet, kuten muistelmat, päiväkirjat ja kirjeet ovat nousseet uusien historioiden myötä yhä tärkeämmiksi. Niiden lähdearvoa ei nähdä enää vain dokumentoivana, taustoittavana tai kuriositeettina, vaan ne ovat itsessään tärkeitä tutkimusten kohteita ja pääasiallisia lähteitä.⁴¹ 1960-luvulle asti, ja esimerkiksi Suomessa vielä sen jälkeenkin, subjektiivisten, muistiin tukeutuvien ja usein fragmentaaristen aineistojen ”totuusarvoon” suhtauduttiin epäilevästi, ja historiantutkimusta objektiiviseksi tieteen muotoilleiden tutkijoiden kiinnostus niitä kohtaan oli vähäistä.⁴² David Carlsonin mukaan yksi käänteentekevistä aiheita käsittelevistä tutkimuksista oli kirjallisuudentutkija Roy Pascalin *Design and Truth in Autobiography* (1960), jossa esitettiin ajatus siitä, että omaelämäkerrallinen teksti ei ole niinkään ikkuna kirjoittajan elämän objektiivisiin totuuksiin, vaan kirjoittajan muistin tapoihin muokata ja representoida menneisyyttä.⁴³

³⁹ Vainio-Korhonen 2012, 268–270; Leskelä-Kärki 2001, 99–103, 111–112.

⁴⁰ Leskelä-Kärki 2001, 99–101; Lahtinen *et al.* 2011, 12–13.

⁴¹ Leskelä-Kärki 2001, 99–101; Lahtinen *et al.* 2011, 12–13.

⁴² Carlson 2009, 176. Omakohtaisten kuvausten asema on vaihdellut historian saatossa. Barbara Cainen mukaan vielä 1800-luvun alkuun saakka oli vallalla ajatus, että historian tapahtumista pystyi parhaiten kertomaan nimenomaan henkilö, joka oli ollut niitä omakohtaisesti kokemassa. Suhtautuminen muuttui, kun historiasta tuli akateeminen tiede. Tämän jälkeen, pitkälle 1900-luvulle asti, silminnäkijälausunnot ja omaelämäkerralliset kuvaukset olivat jotakin, minkä ei katsottu olevan historiaa. Väliin tarvittiin akateemisesti koulutettu tutkija, joka analysoi, mikä piti paikkansa ja mikä ei. Nyt suhtautuminen on jälleen muuttunut niin, että subjektiiviteetti nähdään itsessään arvokkaana tutkimuksen kohteena. Ks. Caine 2010, 73–74.

⁴³ Carlson 2009, 177. Felicity Nussbaum huomauttaa, että Pascal, kuten monet muutkin aikansa tutkijat, etsi teksteistä kuitenkin yhtenäisyyttä, ja keskittyi romantiikan ideaaleihin sopiviin, miehistä yksilöllisyyttä ilmentäviin teksteihin, jättäen esimerkiksi naisten kirjoittamisen lähes kokonaan kaanonin ulkopuolelle. Nussbaum 1989, 6–7.

Nykyään omaelämäkerrallisista ja omaelämäkerrallisia aineksia sisältävistä teksteistä käytetään kirjallisuudentutkimuksen ja myös historian tutkimuksen parissa usein kattokäsitettä *life writing*. Caine määrittelee 1970-luvulta alkaen käytössä olleen käsitteen saatevarjotermiksi, jonka alle mahtuu useita erilaisia omasta elämästä kirjoittamisen muotoja, kuten päiväkirjat, muistelmat, kirjeet, autobiografiat ja myös matkakirjoittamisen muodot. Käsitteen kautta on otettu esiin uusia näkökulmia kirjallisen kaanonin reunamille jääneiden aineistojen tutkimiseen.⁴⁴ Kiinnostus on kohdistunut ”historiallisen totuuden” sijasta uskomuksiin, ideoihin ja subjektiviteettiin – miten ihmiset näkivät elämänsä ja mikä oli heille tärkeää. Kysymystä aineistojen totuudellisuudesta ei ole unohdettu, vaan tutkijoita kiinnostaa, miksi yksilö on kokenut ja kirjannut asiat tietyllä tavalla, ja mitä se voi kertoa heistä ja heidän aikakaudestaan.⁴⁵

Miten sitten lukea 1800-luvun alun omaelämäkerrallista tekstiä 2020-luvulla? Miten lähestyä aineiston subjektiivisuuteen, totuudellisuuteen ja fragmentaarisuuteen liittyviä kysymyksiä? Esimerkiksi Heidi Kurvinen on muistelmien lähdearvoa pohtivassa artikkelissaan todennut, että muistelmia, kuten muitakin omaelämäkerrallisia lähteitä, on hedelmällistä lähestyä muistitietoaineistojen⁴⁶ tavoin – ”menneisyydestä kertovina teksteinä, jotka ovat samanaikaisesti sidoksissa sekä muistamisen kohteena olevan menneisyyden diskursseihin, että kirjoittajan arvoihin ja asenteisiin muistelmien kirjoittamisaikana”.⁴⁷ Muistitietotutkimuksen uranuurtajan, Alessandro Portellin mukaan muistitieto heijastelee menneisyyden tapahtumien merkityksiä muisteluhetkellä. Se kertoo siitä, ”mitä ihmiset uskoivat, että heidän tuli tehdä tietyssä tilanteessa, ja mitä he kerrontahetkellä ajattelevat, että he tekivät”. Ihmisten uskomukset ovat siten Portellin mukaan historiallisia faktoja siinä missä todelliset tapahtumatkin, kun kiinnostus kohdistetaan näihin uskomuksiin tai

⁴⁴ Caine 2010, 1–2; Smith & Watson 2010, 4. Toinen yhteisnimitys aineistoista, jossa ihmiset kertovat itse omasta elämästään, on monitieteiset juuret omaava, mutta historian tutkimukseenkin vakiintunut egodokumentin käsite. Suomessa käsitettä on avannut esimerkiksi Kirsi Keravuori, joka kuvaa sen suuntaavan huomion ”yksilöön historiallisena toimijana, hänen lähiyhteisöön, ajatusmaailmaansa ja ainutkertaisiin piirteisiinsä ja toisaalta kirjoittamisen ja kirjallistumisen kulttuuriin, kertomisen tapoihin ja kirjeisiin materiaalisina esineinä.” Keravuori on keskittynyt tutkimuksessaan kirjeisiin, mutta lähestymistapaa voi soveltaa myös muuhun egodokumenttiaineistoon. Keskeistä on ajatus, että aineisto nähdään itsessään arvokkaana tutkimuksen kohteena. Egodokumenttitutkimuksen on myös ajateltu tulevan lähelle mikrohistoriaa. Mikrohistoriassa on perinteisesti käytetty lähteenä viranomaisaineistoja, kun taas egodokumenttitutkimuksessa pääosassa ovat henkilöiden itsensä kirjoittamat aineistot. Ks. Keravuori 2011, 163–191. Lisää tämän työn tutkimustavan yhteydestä mikrohistoriaan hieman edempänä tässä luvussa.

⁴⁵ Caine 2010, 69–75.

⁴⁶ Muistitiedolla on kansainvälisessä kontekstissa tarkoitettu lähinnä erilaisin haastattelumenetelmin tuotettuja suullisia muisteluaineistoja (*oral history*). Suomalaisessa muistitietotutkimuksessa käsite ymmärretään laajasti, ja mukaan liitetään yleensä myös kirjalliset muistitietoaineistot. Ks. Fingerroos & Haanpää 2006, 26–28.

⁴⁷ Kurvinen 2014, 147.

tulkintoihin. Muistitiedossa arvokasta ovatkin kertojan esiin nostamat tapahtumat ja ilmiöt ja niiden tulkinta.⁴⁸

Myös Sidonie Smithin ja Julia Watsonin näkemys totuudellisuudesta omaelämäkerrallisten aineistojen kohdalla kiteytyy siihen, ettei siinä liikuta totuuden ja valheiden maailmassa, vaan muistelijan ja lukijan välisessä vuorovaikutussuhteessa, joka pyrkii tuottamaan ”yhteisen ymmärryksen eletyn elämän merkityksestä”.⁴⁹ Voidaankin sanoa, että omaelämäkerrallinen teksti peilaa sitä kulttuuria, jossa se on tuotettu, sekä sitoo ajatuksia, tapahtumia, ihmisiä ja teemoja toisiinsa tavoilla, jotka ovat olleet kirjoittajalle merkityksellisiä.⁵⁰ Smith ja Watson muistuttavat myös siitä, että omasta elämästään kirjoittavat eivät koskaan ole täysin vapaita kirjoittamaan itsestään, vaan ovat jotakuinkin aina sidottuja valitsemaan kunakin aikakautena tarjolla olleista esittämisen ja representoinnin tavoista. Myös ne erilaiset, mutta jossain määrin rajatut identiteetit, joita kunakin historiallisena aikana on ollut kulttuurisesti tarjolla, ovat määrittäneet sitä, mitä henkilö on omaelämäkerralliseen tekstiinsä valinnut ja mitä hän on jättänyt pois.⁵¹

Tutkimustavassani voi nähdä yhtymäkohtia mikrohistoriaan. Mikrohistorian lähtökohdana on usein yksilö, jonka kautta on pyritty hahmottamaan laajempia historiallisia konteksteja ja yksilön mahdollisuuksia ja liikkumavaraa tietyssä historiallisessa tilanteessa.⁵² Mikrohistorialliselle tutkimustavalle on ominaista, että lähteitä pyritään käyttämään monipuolisesti, ja suppeistakin aineistoista pyritään saamaan paljon irti kysymyksenasettelun ja tarkan lähiluvun avulla. Tässä työssä lähestyn tutkimusaineistoa lähiluvun metodia soveltaen. Sillä tarkoitetaan intensiivistä ja tulkintoja tekevää lukutapaa, jossa lähteiden lukemisen myötä niille pyritään asettamaan uusia kysymyksiä ennakkoon asetettujen hypoteesien sijaan, eli käymään dialogia lähteen kanssa. Näin melko pienistäkin ”johtolan-

⁴⁸ Portelli 2006, 55–59. Ks. myös Teräs 2011, 186; Kurvinen 2014, 133 sekä Rossi 2012, 49–81.

⁴⁹ Smith & Watson 2010, 13–15. Muistiin nojaavat aineistot ovat luonteeltaan kertovia, ja siten niihin on etenkin kirjallisuudentutkimuksessa liitetty myös narratiivisuuden käsitteitä. Tässä työssä en kuitenkaan tutki narratiivisuutta sinänsä tai sovelta siihen liitettyjä teorioita, vaan aineiston narratiivisuus on ymmärretty laveasti. Esimerkiksi Taina Ukkonen on muotoillut, että narratiivisuudella voidaan historiantutkimuksessa näin ymmärrettynä tarkoittaa juuri tietoisuutta tutkittavan aineiston kerronnallisuudesta sekä historiallisesta kontekstista, jossa se on tuotettu, ja tämän vaikutuksista tekstin ominaispiirteisiin. Ks. Ukkonen 2006, 175–198.

⁵⁰ Ks. esim. Kurvinen 2014, 132–133.

⁵¹ Smith & Watson 2010, 39.

⁵² Elomaa 2001, 65–68. Ks. myös Peltonen 2013, 157–178.

goista” voi löytyä aineksia, jotka täydentävät ymmärrystä tutkimuksen kohteesta. Lähiluvun avulla esimerkiksi kuuluisten henkilöiden aineistoista, joita on tutkittu jo paljon, voidaan löytää uusia puolia.⁵³

Hanne Koiviston mukaan kriittisen lähiluvun avulla voi havaita esimerkiksi tekstin aukkoja, moniaikaisuutta sekä moniäänisyyttä eli sitä, miten tekstiä on muokattu tai jatkettu jälkikäteen eri aikoina, tai kuinka yksityisessä aineistossa voi kuulua vaikkapa viranomaisen tai jonkun toisen henkilön ääni.⁵⁴ Kuten Kari Teräs on muotoillut, muistelmien kirjoittaminen on kirjoittamishetkellä tapahtuvaa tulkintaa ja representaatiota menneestä. Etenkin julkaistavaksi kirjoitettujen aineistojen kohdalla kirjoitusajankohta on Teräksen mukaan oleellinen tekstin tulkinnan kannalta, sillä kirjoittaja tietää, mitä kuvattujen aikojen jälkeen on tapahtunut, ja voi siten käsitellä mennyttä sen kautta. Koska tekstit ovat voineet syntyä pitkän ajan kuluessa, niistä on mahdollista löytää erilaisia ajallisia kerrostumia. Muistelija voi myös jäsentää asioita tekstin sisällä erilaisissa aikajänteissä verrattuna tekstin ulkoisen maailman kronologiaan. Teräs kehottaakin näiden ajallisten kerrostumien poiskarsimisen sijaan pohtimaan, miten tekstin ajallisia rakenteita voi tuoda esiin ja käyttää analyysissä hyödyksi.⁵⁵

Lähiluku voi tarkoittaa tekstin sisällön tutkimisen ohella myös kirjallisen aineiston materiaalisuuden analysointia. Omaelämäkerrallisten tekstien materiaalisuutta tutkineen Kathleen Lynchin mukaan käsikirjoituksista voi saada paljon irti, kun huomiota kiinnitetään sisällön ohella esimerkiksi paperiin, musteeseen ja käsialaan, kirjoittamisen olosuhteisiin ja kontekstiin sekä lähteen säilymisen mahdollistaneisiin tekijöihin.⁵⁶ Esimerkiksi käsikirjoitusten kohdalla, muistikirjan tai muun formaatin materiaallinen muoto asetti rajat sille, mitä ja miten voitiin kirjoittaa. Peritekstit, korjaukset ja marginaalimerkinnot olivat usein instrumentaalisia – ne toimivat muistin apuna tai työkaluina tekstin parantamiseksi. Huomion arvoisia ovat myös kirjoittajan viittaukset omaan kirjoittamiseensa ja muistamiseen.⁵⁷

Lähiluvun ohella myös erilaisten lähteiden ristiin lukeminen on tässä työssä käytetty tutkimustapa. Esimerkiksi Heidi Kurvinen on korostanut, että muistelmia-aineistoa on erityisen hyödyllistä tutkia ristiin yhdessä muiden lähdeyyppien kanssa. Näin voidaan tehdä

⁵³ Elomaa 2001, 61–64, 70–71. Ks. myös Ollila 1995, 7–14.

⁵⁴ Koivisto 2013, 165–167.

⁵⁵ Teräs 2011, 189–190; Smith & Watson 2010, 249. Temporaalisuudesta, ks. myös Pöysä 2011, 316–348.

⁵⁶ Lynch 2016, 68.

⁵⁷ Lynch 2016, 60–65. Ks. myös Leskelä-Kärki 2006, 72.

huomioita esimerkiksi siitä, mistä muistelmat vaikenevat.⁵⁸ Mahdollisuus saman kirjoittajan erilaisten tekstien tutkimiseen antaa myös mahdollisuuden tarkastella kirjoittajan erilaisia rooleja ja minuuksia. Barbara Cainen mukaan ”todellisen henkilön” löytämisen tavoittelun sijaan on hedelmällistä tuoda esiin aineistosta löytyviä ristiriitaisuuksia, epäkoherenssia ja representaatioiden moninaisuutta. Cainen mukaan työkaluina voi käyttää kysymystä, mille yleisölle teksti on kirjoitettu, ja mitä tarpeita juuri sellainen kuvaus on yksilön elämän tietyllä hetkellä palvellut.⁵⁹ Samoilla linjoilla ovat myös esimerkiksi kirjallisten henkilöaineistojen tutkimusta problematisoineet Maryanne Dever, Sally Newman ja Ann Vickery. He kehottavat pyrkimään irti yhtenäisen, koherentin narratiivin luomisesta, ja tuomaan esiin tutkimuskohteen moninaisia, ristiriitaisiakin puolia ja toisaalta niitä prosesseja, jonka avulla aineistoa on tulkittu. Tutkijakolmikko korostaa, että toisesta ihmisestä muodostettu kuva on välttämättä aina vajaavainen ja tulkinnallinen, ja tästä syystä myös tutkijan suhde tutkimuskohteeseensa on huomion arvoinen.⁶⁰

Henkilöhistoriallisen tutkimuksen yhteydessä on käyty myös paljon keskustelua siitä, mikä oikeus tutkijalla ylittää on tutkia toisen ihmisen elämää, ja miten se tulisi tehdä. Eettiset kysymykset ovat nousseet tarkastelun alle historian tutkimuksessa laajemminkin 2000-luvun aikana.⁶¹ Kuten esimerkiksi Maarit Leskelä-Kärki on todennut, tutkijan tehtävänä ei ole etsiä skandaaleita ja kuriositeetteja tutkimuskohteensa elämästä, vaan pyrkiä tutkimuksellaan kohdehenkilön ja tämän valintojen laajempaan ymmärrykseen ja selittämiseen.⁶² Tutkiessani henkilöä, jonka kuolemasta on jo yli 175 vuotta aikaa, lainsäädäntö ei pakota yksityisyyden suojan huomioimiseen. Pohdinta lähestymistavasta on tästä huolimatta kuitenkin yhtä tärkeää myös vanhemman historian kohdalla.⁶³ Näkökulmavalintani juuret lähestyä Hauswolffia yksityishenkilönä ovat halussa ymmärtää tämän kokemuksiä, valintoja ja vaikuttimia, sekä syitä, joiden vuoksi tämä on muodostanut kokemuksistaan tietynlaista narratiivia. Siirtämällä katsetta sivuille tämän julkisesta urasta muihin teemoihin, pyrin hahmottelemaan Hauswolffista myös aiempaa monivivahteisempaa kuvaa, sen olematta kuitenkaan ”kokonainen” tai ristiriidaton.

⁵⁸ Kurvinen 2014, passim. Ks. myös Teräs 2011, 196–199.

⁵⁹ Caine 2010, 97–98. Ks. myös Carlson 2009, 182–183.

⁶⁰ Dever, Newman & Vickery 2009, 1–33; passim.

⁶¹ Ks. Hakosalo *et al.* 2014, 12–13; Koskivirta & Lidman 2017, 12–14.

⁶² Leskelä-Kärki 2001, 118–119.

⁶³ Eettisistä kysymyksistä vanhemman historian kohdalla, ks. Vainio-Korhonen 2017, 31–33.

2. Kirjoittamisen ainekset

2.1. Aatelisnuorukainen Viaporista

Carl Ulric von Hauswolff syntyi Tenholassa Uudellamaalla 13. kesäkuuta 1791 majuri Hans Gustaf von Hauswolffin (1762–1840) ja Helena Charlotta de Fresen (1771–1811) toiseksi lapseksi. Sisar Adelaide Eleanora Sofia von Hauswolff (1789–1842) oli syntynyt pian parin avioiduttua 1788.⁶⁴ Lapsuutensa sisarukset viettivät Viaporissa. Saksalaiset juuret omaavan suvun haaraan kuulunut majuri von Hauswolff palveli Hamiltonin-Leskikuningattaren henkirykmentissä, Ruotsin armeijan joukko-osastossa, joka oli toiminut Viaporissa 1750-luvun alkupuolelta lähtien.⁶⁵ Helena de Frese oli syntyjään viaporilaisneito ja merkittävä hahmo saaren seurapiireissä. Saksan Bremeniin juurensa ulottavalla Fresen suvulla oli vankka asema Viaporin aatelisperheiden joukossa.⁶⁶

Vuodesta 1748 rakenteilla olleen Viaporin elämä oli alkanut vilkastua 1780-luvulla yhä useampien upseerien perheiden muutettua sinne asumaan. Raskaiden työpäivien vastapainoksi saaren seuraelämästä muodostui eurooppalaisen muodin mukaista tanssiaisineen, illallisineen, retkineen ja teatterinäytäntöineen.⁶⁷ Kaiken keskellä majuri Hauswolffin ja Helena de Fresen avioliitto ei jatkunut onnellisena pitkään, sillä Helena rakastui Viaporiin saapuneeseen majuriin, sittemmin everstiluutnantti Carl Wilhelm Reuterskiöldiin (1770–1832) 1790-luvun lopussa ja perusti tämän kanssa uuden perheen. Avioero Hauswolffista astui voimaan 1797.⁶⁸ Avioliittojen purkaminen ei ollut tuohon aikaan yleistä, muttei aivan tavatontakaan. Kohua erot joka tapauksessa herättivät, sillä perusteeksi hyväksyttiin yleensä vain uskottomuus tai aviopuolison katoaminen.⁶⁹

Erosta alkaen Hans Gustaf von Hauswolff huolehti alle kymmenvuotiaista lapsista yksin. Vaikka Helena Reuterskiöld asui uuden perheensä kanssa lähellä, ei hänellä näytä olleen varsinaista roolia sisarusten elämässä.⁷⁰ Kirsi Vainio-Korhosen mukaan 1700-luvun ta-

⁶⁴ Swärd 1969–1971, 352.

⁶⁵ *Hauswolff, von*. Riddarhuset, verkkosivu; Roos 1924, 3–11.

⁶⁶ Sarantola-Weiss 1998, 173–175; Hatakka 2011, 123.

⁶⁷ Mäkeläinen 1972, 47–51, 123–124, 143–144.

⁶⁸ Sarantola-Weiss 1998, 173–175. Helena Reuterskiöld on toisen aviomiehensä kautta liitetty teorioihin upseerinrouvista, jotka venäläispropagandaa levittämällä olisivat edesauttaneet Viaporin antautumista Suomen sodassa. Ks. esim. Hårdstedt 2007, 86; Vainio-Korhonen 2008, 348–349. Helena Reuterskiöldin tarina on innoittanut myös useita kaunokirjallisia teoksia. Ks. Sarantola-Weiss 1998, 172–195.

⁶⁹ Häggman 1994, 157–158.

⁷⁰ Bääth-Holmberg (1912) 2007, 137–138.

vallisissa suomalaisissa aatelis- ja säätyläisperheissä pienten lasten kasvatuksesta oli vastuussa yleensä äiti tai vanhemmat sisarukset, kun taas varttuneempien lasten kasvatusta valvoi isä. Vaikka vanhemmuus olisi lähtökohtaisesti ollut jaettua ja lasten suhteet myös isään läheiset, äidin rooli oli Vainio-Korhosen mukaan yleensä merkittävä, ja äidin puute saattoi ymmärrettävästi jättää elinikäistä surua.⁷¹ Vain kaksi vuotta Carlia vanhempi Adelaide kirjoitti 19-vuotiaana matkapäiväkirjaa, josta käy ilmi, että Hauswolffin perheessä ainakin isän ja tyttären välit olivat läheiset ja lämpimät. Samoin Adelaiden merkinnöistä on pääteltävissä, että hän oli jo varhain ottanut vastuuta perheestä. Hän kantoi paljon huolta sairastelleesta Hans Gustafista ja oli tietoinen perheen talousasioista.⁷² Näin ollen voi ajatella, että Adelaidella on ollut rooli myös pikkuveljestään huolehtimisessa.

Sotilasvirkojen arvot ja niiden palkat olivat 1700-luvun lopulla harvoin yhteismitallisia, ja majuri Hans Gustaf von Hauswolff nautti Viaporissa vain kapteenin palkkaa.⁷³ Perhe pystyi kuitenkin elämään säädynmukaista elämää. Heidän kanssaan asui Adelaide-tyttären kamarineiti Anna Lovisa Stille sekä miespalvelija Sarström.⁷⁴ Ennen kaikkea Hans Gustaf piti huolen, että sisarukset saivat hyvän kasvatuksen, jota pidettiin aatelissäädyn parissa korkeassa arvossa. Kasvatus ja koulutus olivat sijoituksia tulevaisuuteen, sillä 1700-luvun lopulla pelkkä aatelisarvo ei riittänyt Ruotsissa enää esimerkiksi siviilihallinnon ja oikeuslaitoksen virkoihin.⁷⁵ Tyttöjen koulutukseen panostettiin etenkin edullisten avioliittojen toivossa, mutta koulutustavoitteiden taustalla oli myös säädyn halu erottautumiseen ja aseman ylläpitämiseen. Kasvatus oli aateliskulttuuria säilyttävä ja uudelleenrakentava panostus.⁷⁶

Aatelisperheissä alkuopetusta saatiin yleensä kotiopettajan johdolla julkisten koulujen sijaan, ja kasvatuksessa korostuivat käytännölliset ja sosiaaliset taidot, kuten kirjoitustaito ja vieraat kielet. Erityisen tärkeää oli ranska, aatelissäädyn yleiseurooppalainen muotikieli.⁷⁷ Carl ja Adelaide von Hauswolff saivat varhaista opetusta Viaporissa kotiopettajan johdolla yhdessä ”eversti ja vapaaherra Bonden” lasten kanssa.⁷⁸ Carlin mahdollisia var-

⁷¹ Vainio-Korhonen 2008, 37–41.

⁷² Adelaide von Hauswolffin matkapäiväkirja *Journal hållen under resor i Ryssland då jag följde min far i hans fångenskap 1808–1809* (JHU) 16.7.1809, 10.12.1808.

⁷³ Hatakka 2011, 45.

⁷⁴ JHU 16.7.1808, 19.8.1808, 27.–28.3.1809.

⁷⁵ Ilmakunnas 2011, 32–34.

⁷⁶ Parland-von Essen 2005, 229–238.

⁷⁷ Hammar 2006, 439–457. Ks. myös Ilmakunnas 2011, 34–37, Vainio-Korhonen 2008, 41–48.

⁷⁸ Hauswolffiana, 185.

haisia kirjoituksia ei ole säilynyt, mutta päiväkirjansa perusteella ainakin Adelaidesta kasvoi nopeasti taitava ja nokkela kirjoittaja. Muutenkin kasvatus oli ajan tavan mukainen – Adelaide taisi sujuvasti ranskaa, harrasti maalausta ja käsitöitä, soitti klaveeria, hallitsi vuorotanssit ja jopa uuden muodin mukaisen valssin.⁷⁹ Carl oppi niin ikään ranskaa ja saksaa jo hyvin nuorena, mutta kasvatti myöhemmin Länsi-Intiassa ja Etelä-Amerikassa viettämänään aikana kielitaitoaan harvinaisemmilla englannin sekä espanjan taidoilla.⁸⁰

Virallisemman opintensä Carl von Hauswolff aloitti kahdeksanvuotiaana, kun hänet lähetettiin Ruotsin Pommeriin Greifswaldiin⁸¹ vuonna 1799, jossa hän kirjoittautui yliopistoon.⁸² Rosa Nisser on teoksessaan arvioinut pojan pois lähettämisen liittyneen muuttuneisiin perhesuhteisiin.⁸³ Oli kuitenkin tavallista, että aatelispojat opiskelivat kotimaisissa yliopistoissa muutamia vuosia ennen virkauralle siirtymistään ja matkustivat niihin kokeistaan hyvin nuorina. Tavoitteena oli laaja sivistys, ja varsinainen tutkinto katsottiin aiheelliseksi suorittaa vain silloin, jos nuorukaisen olisi taloudellisista syistä toimittava tulevaisuudessa virkamiehenä.⁸⁴ Tästä on varmasti ollut kyse myös Carlin kohdalla, joka suuntautui opinnoissaan juridiikkaan. Hans Gustaf ehkä toivoi pojalleen toisenlaista ja vakaampaa elämää kuin hänellä itsellään oli ollut upseerin uran myötä, ja valmisti tätä aatelismiehille toiseksi sopivaksi vaihtoehdoksi katsottuun virkamiehen uraan.⁸⁵

Toukokuussa 1801 Carl von Hauswolff siirtyi Saksiin Leipzigin yliopistoon ja vieraili myös Wittenbergin yliopistossa ja Böömissä ennen Napoleonin sotien jouduttamaa kotimatkaa vuonna 1805.⁸⁶ Opiskelupaikan vaihdokset ja vierailu kotimaan ulkopuolella noudattivat ajan tapaa, sillä Eurooppaan tehty opintomatka oli 1700- ja 1800-luvuilla olennainen osa aatelismiesten, ja etenkin ylhäisaatelin joukossa myös naisten, koulutusta. Laajan ja perusteellisen kiertomatkan, *grand tourin*, kustantamiseen oli varaa yleensä vain varakkaimmalla ylhäisaatelilla, mutta pienemmänkin mittakaavan kokemus nähtiin hyödyllisenä. Tapa ylläpiti ja vahvisti etenkin aatelin suhdeverkostoja. Ne olivat sen elinehto, sillä aatelisten elämäntavan kustannuksia katettiin ja virkoja jaettiin sukulaisten ja

⁷⁹ JHU, passim; Bååth-Holmberg (1912) 2007, 137–138.

⁸⁰ Hauswolffiana, 199.

⁸¹ Greifswald ja sen ympäristö Etu-Pommeri, eli Ruotsin Pommeri, kuuluivat vuodesta 1648 Ruotsin läänityksiin. Napoleonin sotien jälkeen vuonna 1815 alue siirtyi Preussille.

⁸² Hauswolffiana, 185.

⁸³ Nisser 1939, 12.

⁸⁴ Ks. esim. Ilmakunnas 2011, 34.

⁸⁵ Aatelissäädyn virkaurista, ks. Wolff 2004, passim.; Ilmakunnas 2011, 39; Vainio-Korhonen 2008, 41–42.

⁸⁶ Swärd 1969–1971, 352; Hauswolffiana, 185.

suosittelijoiden turvin. Toisaalta ulkomailla oli mahdollista kerätä kokemusta kansainvälisestä seuraelämästä ja harjaannuttaa kielitaitoa. Sujuvasti eri kieliä taitava, paljon matkustanut kosmopoliitti edustikin ajan tavoitelluinta ihannetta.⁸⁷ Päiväkirjansa perusteella Hauswolffin perheestä ainakin Adelaide omaksui tämän ihanteen jo nuorena. Hän ihaili sulavakäyttöksiä, maailmaa tuntevia ihmisiä, jotka tulivat toimeen tilanteessa kuin tilanteessa, ja pyrki itsekin suhtautumaan avoimesti vieraisiin ihmisiin ja kulttuureihin.⁸⁸ Perheen isä Hans Gustaf oli pidättyväisempi, mutta oli onnistunut kasvattamaan lapsiinsa avoimen uteliaisuuden vieraita kulttuureita kohtaan.⁸⁹

Hauswolff viimeisteli opintonsa ja suoritti oikeustieteeseen keskittyneen tutkintonsa Uppsalan yliopistossa, johon hän siirtyi helmikuussa 1807.⁹⁰ Muutamana vuoden kuluttua elämä Ruotsin itäosissa muuttui, kun Suomen sota ravisteli valtakuntaa vuosina 1808–1809 irrottaen Suomen Ruotsin yhteydestä lopullisesti. Kun Viapori antautui toukokuussa 1808 lähes taisteluitta, määrättiin upseerit, jotka eivät olleet valmiita vannomaan uskollisuudenvallaa Venäjän keisarille, lähetettäväksi sotavankeuteen.⁹¹ Joukkoon kuului myös Hans Gustaf von Hauswolff, ja tämän tytär vaati päästä sairastelleen isänsä mukaan.⁹² He viettivät Venäjällä vajaan vuoden, pääosin säädynmukaisissa oloissa. Matkan aikana Adelaide kirjoitti jo mainitun päiväkirjansa. Hän ei mainitse siinä veljeään, vaikka kai paikin uutisia sukulaisista ja ystäivistään. Kirjeitä saatiin ja lähetettiin sotavankeusaikana harvoin, mutta hiljaisuus veljestä saattaa kertoa myös jonkinlaisesta yhteyden katkeamisesta jo ennen sotaa.⁹³

Carl von Hauswolff vietti vuodet 1808–1809 todennäköisesti Uppsalan yliopistossa. Hänen ainoa oma viittauksensa Suomen sotaan löytyy marraskuussa 1832 kirjoitetusta, Crusenstolpen *Hauswolffianassa* julkaisemasta tekstistä. Siinä hän mainitsee Suomen sodan tapahtumasarjana, joka erotti hänet kaikesta yhteydestä isäänsä, ja jolla sen vuoksi

⁸⁷ Ilmakunnas 2011, 34–35, 43–44.

⁸⁸ JHU 21.11.1808, passim.

⁸⁹ JHU 8.8.1808, 9.8.1808, 27.8.1808.

⁹⁰ Swärd 1969–1971, 352; Hauswolffiana, 185.

⁹¹ Hårdstedt 2007, 24–28.

⁹² JHU 16.7.1808.

⁹³ JHU 3.10.1808, 10.12.1808, 9.4.1809, passim. Suomeen von Hauswolffit pääsivät palaamaan maaliskuussa 1809, kun tieto venäläisten voitosta Suomen sodassa varmistui. Ruotsiin siirtyminen olisi ollut perheelle ongelmallista, sillä sotaoikeus oli helmikuussa 1809 määrännyt Viaporin ylemmät upseerit kulemaan sekä aatelisarvon ja omaisuuden menetykseen. Kuningas Kustaa IV Aadolf ei tietävästi ehtinyt vahvistaa tuomioita virallisesti ennen hänen syrjäyttämistään vallasta, eikä niitä lopulta toimeenpantu. Ks. Mansén 2011, 58–61.

oli suuri vaikutus hänen kohtaloonsa.⁹⁴ Samassa yhteydessä Hauswolff mainitsee aloittaneensa virkauransa kanslistina vuonna 1810 vielä Ruotsissa ollessaan, kunnes jossain vaiheessa haave kansainvälisistä tehtävistä, jopa diplomaattiurasta, on alkanut elää.⁹⁵ K.-G. Olinin mukaan Hauswolffin uran aukenemista ulkomailla olisivat edistäneet hänen hyvät suhteensa kreivi ja hovikansleri Gustaf af Wetterstedtiin (1776–1837).⁹⁶ Wetterstedt toimi Saint Barthélemyyn asioita vuodesta 1812 hoitaneen hallinto-osaston johdossa ja vuodesta 1824 alkaen Ruotsin ulkoministerinä.⁹⁷ *Hauswolffianassa* julkaistussa tekstissä Hauswolff itse mainitsee myötävaikutuksen uuteen virkaan tulleen kuitenkin ulkoministerinä vuosina 1809–1824 toimineelta kreivi Lars von Engeströmiltä (1751–1826).⁹⁸

2.2. Kirjallisuuden vetovoimaa ja romanttisia esikuvia

”Hän otti mainitun tehtävän ilolla vastaan. Se sopi täysin hänen makuunsa, sitoutumattomaan asemaansa sekä varallisuustilanteeseensa. Kaikella tapaa uusi väylä, sekä epävarma kohtaloltaan, että jo kertaalleen eletty, osin luettujen matkakuvausten, osin luonnonhistorian kautta, avautui nuorukaisen kaipaavalle katseelle. Ruotsin poliittinen tilanne kannusti tuona aikana heitä, jotka hakeutuivat siirtomaa-asioiden hoitoon liittyviin tehtäviin.”⁹⁹

Hauswolffianassa julkaistussa, kolmannessa persoonassa laaditussa tekstissä Hauswolff muistelee tuntemuksiaan uuden, Atlantin toisella puolen odottavan virkatehtävän ja elämänvaiheen edessä. Virkahakemuksen liitteeksi 1830-luvulla kirjoitetussa ”pienoiselämäkerrassa” hän halusi ehkä erityisesti korostaa nuoresta iästä asti kerättyä lukeneisuuttaan, mutta otollisen tilanteen ja jännityksen kaipuun ohella nuorukaisen lähtöpäätökseen vaikuttivat myös ahkerasti kulutettujen kirjallisuudenlajien luomat mielikuvat ja haaveet.

Matkakirjallisuudesta oli tullut erityisen suosittua 1700-luvulla ja sen suosio vain kasvoi 1800-luvulla matkustamisen yleistymisen myötä. Vain romaanit ylittivät sen kilpailussa

⁹⁴ Hauswolffiana, 186.

⁹⁵ AOL 1a–1b, LUB; Hauswolffiana, 186.

⁹⁶ Olin 1990, 93.

⁹⁷ Weiss 2016, 211–212.

⁹⁸ Hauswolffiana, 186; Holm 1950, 637.

⁹⁹ ”Han mottog med glädje nämnde beställning. Den passade fullkomligt till hans smak, till hans enstaka belägenhet och till hans förmögenhetsomständigheter. En ur alla synpunkter ny bana öppnade sig för en ynglings längtande blickar, hvilken var både orolig för sitt öde och redan lifvad af läsning, dels resebeskrifningar, dels af naturalhistorien. Sveriges politiska syften den tiden tycktes ändtligen erbjuda uppmantran åt dem, som blefvo anställda vid colonialärendernas förvaltning.” Hauswolffiana, 186.

lukijoiden suosioista. Matkakirjallisuutta luettiin sekä huviksi että hyödyksi – teokset kiihottivat mielikuvitusta, avarsivat maailmankuvaa ja tarjosivat uusia tietoja maailman eri kolkista. Carl von Hauswolffin lapsuusajan Suomessa kestopuosikkien asemasta nauttivat muun muassa luonnontieteilijöiden Carl von Linnén ja Pehr Kalmin teokset. Cecilia af Forsellesin mukaan pelkästään ruotsalaisten matkailijoiden kuvauksia oli saatavilla jo lähes kaikista silloin tunnetun maailman eri kolkista - Itä-Intiasta, Länsi-Intiasta, Lähi-Idästä, Amerikasta sekä Etelämereltä. Erityisesti trooppiset saaret innoittivat kirjoittajia.¹⁰⁰ Matkakirjallisuuden ja romaanin genret olivat usein lähellä toisiaan, ja matkakuvaus saatiin kirjoittaa myös seipitetyistä matkoista. Hyvä esimerkki genrejen yhtäläisyyksistä on aikakauden suosituimpiin kaunokirjallisiin teoksiin kuulunut Daniel Defoen *Robinson Crusoe* (1719).¹⁰¹

Hauswolffin sisarusten varhaisnuoruudessa 1790-luvulla kirjallisuutta eniten kuluttanut aateli sai Jessica Parland-von Essenin mukaan uusia teoksia käsiinsä vaihtamalla ja ostamalla niitä yksityisiltä omistajilta ja huutokaupoista. Kirjoja tuotiin myös Tukholmasta sekä ulkomailta. Viaporin upseeriperheillä oli kaupungin muihin väestöryhmiin verrattuna kattavia ja myös harvinaisempia teoksia sisältäviä kirjakokoelmia.¹⁰² Myös Adelaide von Hauswolff kertoo päiväkirjassaan perheellä olleen pieni mutta hieno ”*bibliothèque*”.¹⁰³ Kokoelma piti sisällään ainakin tanskalaisen teologi Christian Bastholmin hengellisiä ja filosofisia kirjoituksia, mutta myös antiikin klassikoita on perheessä todennäköisesti luettu. Niin sisaren päiväkirjasta kuin Hauswolffin käsikirjoituksestakin löytyy viittauksia antiikin taruista tuttuihin hahmoihin.¹⁰⁴

Entistä monipuolisempiin kirjakokoelmiin ja luonnonhistoriaan Hauswolff on päässyt tutustumaan viimeistään yliopistovuosinaan. Luonnonhistorialliset teokset käsitelivät ympäri maailmaa tehtyjen tutkimusmatkojen tuloksena syntyneitä, entistä tarkempia ja systemaattisempia tapoja kuvata luontoa ja sen ilmiöitä, sekä laajaa kirjoa erilaisia poikkitieteellisiä aiheita.¹⁰⁵ Saint Barthélemy saarta ja sen oloja koskevia kuvauksia, joihin Hauswolff on mahdollisesti ennen lähtöään voinut tutustua, oli ilmestynyt Ruotsissa useita. Esimerkiksi Sven Dahlmanin *Beskrifning om S. Barthelemy, swensk ö uti Westin-*

¹⁰⁰ af Forselles 2008, 134–141; Mansén 2011, 593–594.

¹⁰¹ af Forselles, 2008, 139–140.

¹⁰² Parland-von Essen 2008, 16–24.

¹⁰³ JHU 10.12.1808.

¹⁰⁴ JHU 30.7.1808, 4.9.1808; AOL 11a, 39b, LUB; af Forselles, 2008, 127–128.

¹⁰⁵ Leys Stepan 2001, 16–17.

dien, Samuel Fahlbergin *Utdrag af Samlingar til Natural-Historien öfver Ön St. Barthelemi i Vest-Indien* ja Bengt Anders Euphrasénin *Beskrifning öfver Svenska Vestindiska Ön St. Barthelemi, samt öarne St. Eustache och St. Christopher* olivat julkaistu jo 1780- ja 1790-luvuilla.¹⁰⁶

Aivan erityisesti Hauswolff korostaa käsikirjoituksessaan lukeneensa nuoruusvuosinaan sekä Saint Barthélemylla oleskellessaan Etelä-Amerikasta, jota ympäröivät tuohon aikaan mystisen, vieraan ja tuntemattoman mielikuvat.¹⁰⁷ ”Uuteen maailmaan” johdatti kirjoituksillaan 1800-luvun alussa etenkin preussilainen luonnontieteilijä, tutkimusmatkailija ja ensyklopedisti Alexander von Humboldt (1769–1859), joka tuli tunnetuksi vuosina 1799–1804 tekemistään matkoista silloisten Espanjan kolonioiden, eli nykyisten Venezuelan, Kolumbian, Perun ja Ecuadorin, alueilla. Humboldtin teoksista *Aspects of Nature* (1807), *Views of the Cordilleras and monuments of the Indigenous Peoples of the Americas* (1810) sekä erityisesti *Personal Narrative of Travels to the Equinoctial Regions of the New Continent during the years 1799–1804* (1814) tuli matkailijoiden ja luonnontieteilijöiden ylistämiä esikuvia. Humboldtin tapaa kuvata trooppista luontoa ja yhdistellä tieteellistä ja esteettistä ilmaisuja jäljiteltiin vuosikymmenien ajan.¹⁰⁸

Kuten Humboldtin teoksissa, subjektiivinen, värikäs ja maalaileva esitystapa oli 1790-luvulta eteenpäin vallannut yhä enemmän tilaa valistushenkisiltä, luonnontieteellisiltä ja etnografisilta matkakuvauksilta.¹⁰⁹ Uudenlainen matkakirjallisuus toimi Cecilia af Forsellesin mukaan lukijoiden mielen, moraalin ja tunteiden muokkaajana siinä missä kaukokirjalliset romaanitkin, ja raja aikakauden kahden suosituimman genren, romaanin ja matkakirjallisuuden, välillä muuttui yhä häilyvämmäksi.¹¹⁰ Muutokseen vaikuttanut uusi kulttuurinen ihanne, romantiikka, korosti henkistä, sisäistä ja autenttista objektiivisuuden sijaan.¹¹¹ Uusien alueiden ulkoinen tutkiminen alettiin yhdistää itsetutkiskeluun, ja ajan

¹⁰⁶ Weiss 2016, 63, 295. Euphrasénin teos löytyi Cecilia af Forsellesin mukaan 1800-luvun alussa myös ainakin yhdestä helsinkiläisestä kirjahyllystä. af Forselles 2008, 137.

¹⁰⁷ AOL 1a–1b, LUB.

¹⁰⁸ Leys Stepan 2001, 36–37.

¹⁰⁹ af Forselles 2008, 140–141. Ks. myös Thompson 2011, 1–8.

¹¹⁰ af Forselles 2008, 141. Ks. myös Bassnett 2002, 225.

¹¹¹ Mansén 2011, 607–611.

matkakirjallisuutta leimasi pitkään tapa yhdistellä henkilökohtaisia muistelmia, historiallista dokumentointia, luonnonhistoriaa, etnografiaa sekä joskus myös kaunokirjallisia elementtejä.¹¹²

Yksilöön, tunteisiin ja ihmisen sisimpään kohdistuneen kiinnostuksen on nähty juontuvan ihmisten tarpeesta kääntyä sisäänpäin ja ymmärtää olemassaoloaan ja elämän tarkoitusta suurten ulkopuolelta tulleiden mullistusten, kuten Ranskan suuren vallankumouksen ja Napoleonin sotien keskellä. Esimerkiksi aikakauden ruotsalaista päiväkirjakulttuuria tutkinut Christina Sjöblad on nähnyt näitä vaikutuksia myös Ruotsissa.¹¹³ Kiinnostus subjektiivista kohtaan vaikutti kirjalliseen kulttuuriin laajasti. 1800-luvusta muodostui romantiikan myötä omaelämäkerrallisten genrejen kukoistuskausi, sillä sekä intiimin, introspektiivisen päiväkirjan syntyminen, että autobiografian eli omaelämäkerran erottuminen omaksi genrekseen ajoittuvat romantiikan aikakaudelle 1800-luvun alusta 1830-luvulle.¹¹⁴

Vaikka erilaisia omaelämäkerrallisia tekstejä olikin kirjoitettu etenkin yläluokan keskuudessa antiikin ajoista lähtien, 1700-luvun loppupuolelle asti niissä lähestyttiin yksilön elämää useimmiten politiikan, uskonnon, historian tai tieteen viitekehyksessä, ja tekstien omaelämäkerrallisuuteen viitattiin useilla eri käsitteillä.¹¹⁵ Muistelmat, *mémoires*, oli terminä käytössä hyvin varhain. Sillä tarkoitettiin yleensä tunnetun henkilön omaelämäkerrallista kuvausta, joka kronikoi kirjoittajansa saavutuksia ja käsitteli tiettyä elämänvaihetta tai kokemusta sen sijaan, että se olisi kattanut koko elämänkaaren. Kyseessä oli julkinen lajityyppi, joka sisälsi harvoin kovin henkilökohtaista sisältöä.¹¹⁶

Autobiografia eli omaelämäkerta ilmestyi käsitteenä ensimmäisen kerran Englannissa vuonna 1809, ja romantiikan myötä se alettiin ymmärtää nimenomaan kirjoittajan henkilökohtaista kasvua kuvaavana, retrospektiivisenä analyysinä.¹¹⁷ David Carlsonin mukaan kuuluisien kirjoittajien suursuosioon nousseet omaelämäkerrat, kuten Rousseau'n *Les*

¹¹² Smith & Watson 2010, 115–116; Méndez Rodenas 2014, 142. Vaikka esimerkiksi Mary Louise Pratt jaottelee eurooppalaisen matkakirjallisuuden sentimentaaliseen ja tieteelliseen, näitä yhdistelevät ja veyntävät diskurssit olivat 1700- ja 1800-luvun matkakirjallisuudessa hyvin yleisiä. Pratt 2008 (1992), 74–75; Méndez Rodenas 2014, 14–16, 34, 142.

¹¹³ Mansén 2011, 607–611. Ks. myös Sjöblad 1997 & 2009, passim.

¹¹⁴ Mansén 2011, 607–611; Nussbaum 1989, 1–4. Smith & Watson 2010, 1–4; Carlson 2009, 175.

¹¹⁵ Mansén 2011, 607–611; Nussbaum 1989, 1–4. Smith & Watson 2010, 1–4; Carlson 2009, 175.

¹¹⁶ Smith & Watson 2010, 3–4; Ilmakunnas 2011, 397–398. Philippe Lejeunen mukaan muistelmien kirjoittaminen oli varhaismodernilla ajalla linkittynyt ennen kaikkea feodaaliseen systeemiin, jossa suvun kunnia ja jälkipolville säilyttäminen olivat avainasemassa. Subjektiivisuus tuli mukaan vasta 1700-luvun lopulta alkaen. Lejeune 1989, 161.

¹¹⁷ Nussbaum 1989, 1–4; Smith & Watson 2010, 1–4; Carlson 2009, 175.

Confessions (1782 ja 1789) ja Goethen *Dichtung und Wahrheit* (1811–1833) assosioivat autobiografiaa myös fiktiiviseen kirjallisuuteen.¹¹⁸ Ruotsin kieleen termi *självbibliografi* ilmestyi Eva Hættnerin mukaan vuonna 1812. Aikakauden käsikirjoitetut autobiografiat olivat usein muodoltaan fragmentaarisia. Niitä luettiin ääneen ja saatettiin kopioida siinä missä päiväkirjojakin.¹¹⁹

Hauswolffin kirjallisen aktiivisuuden aikaan, 1830-luvulla, autobiografian käsitteen käyttö oli Euroopassa jo yleistynyt ja painettuja teoksia julkaistiin paljon.¹²⁰ Genrestä tuli osa kirjamarkkinoita ja tekstit suunnattiin yhä useammin määrittelemättömälle lukijakunnalle perheen tai ystävien sijaan. Genreen muodostui pikku hiljaa myös tekstin sisäisiä konventioita, kuten alku- ja loppusanoja tai lukuohjeita.¹²¹ Felicity Nussbaumin mukaan autobiografian genre oli kuitenkin läpi 1800-luvun vielä väljästi muotoutunut ja julkaistut teokset pitivät sisällään monenlaisia aineksia sisältäviä tekstejä, aivan kuten matkakirjatkin.¹²² Myös Sidonie Smith ja Julia Watson korostavat, että esimerkiksi sana *mémoire* tai *memoirs* käytettiin autobiografian synonyyminä vielä 1900-luvun alkupuolelle asti.¹²³ Duncan Wu on romantiikan omaelämäkerrallisuutta tarkastelevassa artikkelissaan tiivistänyt, että ajanjakson omaelämäkerrallisia tekstejä ilmensi samantapainen epävakaus ja kokeilevaisuus kuin esimodernillakin ajalla. Genren uutuus sai kokeilemaan sen rajoja.¹²⁴

¹¹⁸ Carlson 2009, 176.

¹¹⁹ Hættner; Larsson; Sjöblad 1991, 18–20.

¹²⁰ Philippe Lejeune muistuttaa, että yleistymisestä huolimatta niin autobiografian, päiväkirjojen, muistelmien kuin matkakuvausten kirjoittaminen ja lukeminen oli pitkälle 1800-luvulle asti lähinnä yläluokan kulttuuria. Lejeune 1989, 198–199.

¹²¹ Hættner; Larsson; Sjöblad 1991, 92–93.

¹²² Nussbaum 1989, 1–4. Tyylien kirjoa yhdisti Nussbaumin mukaan ajatus moninaisen ja muuttuvan, mutta tunnistettavan ”minän” olemassaolosta, sekä näkemys omaelämäkerrallisten tekstien kirjoittamisen ja lukemisen palkitsevuudesta. Julkaisijoille tekstien arvo oli 1800-luvun alussa erityisesti niiden opettavaisuudessa ja viihdearvossa, muodon tai totuusarvon sijaan. Omaelämäkerrallisten tekstien lukemisen katsottiin olevan ennen kaikkea ihmisluonteen tutkimusta. Nussbaum 1989, 1–4.

¹²³ Smith & Watson 2010, 1–5; 274–275. Autobiografian ja muistelmien välisiä eroja on analysoitu runsaasti etenkin kirjallisuudentutkimuksen piirissä. Philip Lejeunen mukaan autobiografian on katsottu keskittyvän muistelmia tiiviimmin kirjoittajan henkilökohtaiseen kehitykseen. Autobiografian määritelmään on usein lisätty myös minämuoto, proosamuotoisuus, retrospektiivisyys ja kronologisuus, jotka eivät aina välttämättä toteudu muistelmissa. Muistelmissa painopisteen on katsottu siirtyvän minästä muihin ja aikaan, historiaan sekä perinteeseen. Hauswolffin käsikirjoituksen tulkinnassa pidän tärkeänä Felicity Nussbaumin huomautusta, jonka mukaan edellä esitetyt, pääosin vasta 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun teksteihin nojaavat määrittelyt ovat useissa tapauksissa turhan kapeita sovellettaviksi aikakauteen, jolloin genre haki muotoaan, ja termejä käytettiin myös toistensa synonyymeinä. Lejeune 1989, 3–5; Nussbaum 1989, 1–4. Ks. myös Makkonen 1993, 9–34.

¹²⁴ Wu 2016, 187–188. Rohkeimpina pidettyjä teoksia, joihin kuului esimerkiksi Rousseau'n *Les Confessions*, kuitenkin myös kritisoitiin, ja yksityisiin ja intiimeihin aiheisiin tarttuneisiin autobiografioihin liitettiin vuosien 1780–1830 välisenä aikana myös ajatuksia epäkunniallisuudesta. Wun mukaan moraalikysymykset saatettiin kiertää liittämällä autobiografia matkakuvaukseen tai esimerkiksi pukemalla se uskonnolliseksi harjoitteeksi. Wu 2016, 183–186.

Hauswolffien perheessä omaelämäkerralliselle kirjoittamiselle ja matkakirjoittamiselle oli malleja ainakin Suomen sodan ajoista asti. Isä Hans Gustaf kirjoitti päiväkirjaa Viaporin antautumisesta vuonna 1808,¹²⁵ ja sisar Adelaide puolestaan omaa matkapäiväkirjaansa pian sen jälkeen. Vaikka Adelaiden päiväkirja oli tapa kirjata kokemuksia muistiin, se oli myös muiden kuin kirjoittajansa luettavaksi tarkoitettu teksti, josta laadittiin useampia käsinkirjoitettuja kopioita. Nuoren kirjoittajan taituruudesta päätellen tekstilajin hallintaa oli harjoiteltu ennenkin.¹²⁶ Vaikka jää arvoitukseksi, onko Carl koskaan saanut lukea perheenjäsentensä Suomen sodan aikaisia tekstejä, on todennäköistä, että hänkin on kasvatuksensa puitteissa harjoitellut esimerkiksi päiväkirjan kirjoittamista ja laatinut samankaltaisia tekstejä nuoruudessaan esimerkiksi opintomatkojensa aikana.

Romantiikan vaikutus näkyy selkeästi Hauswolffin omassa kirjallisuusmaussa ainakin 1820-luvulta eteenpäin. Muuttaessaan kaivoshankkeensa vuoksi Kolumbiaan 1820-luvun puolivälissä, Hauswolff kuljetutti kirjastonsa Ruotsista yli Atlantin. Hän ei itse olosuhteiden vuoksi pystynyt matkustamaan samalla laivalla kirjallisen omaisuutensa kanssa, kuten oli aikonut, mutta maininta kirjastosta on päätynyt kaivoshankkeeseen osallistuneen, Ruotsin kuninkaallisen laivaston luutnantti Carl August Gosselmanin (1800–1843) matkakuvaukseen:

*”Hyvin valikoitu kirjasto, joka kuului Herra von Hauswolffille, ja joka oli matkan ajan kajuutan asukkaiden käytettävissä, oli kenties varmin takuu miellyttävälle ajan kulumiselle. Mutta myös muita, vähemmän vakavamielisiä ajanviettotapoja saattoi ilmaantua paikassa, jossa oli niin paljon nuoria henkilöitä.”*¹²⁷

Gosselmanin kuvaus ei kerro kirjaston sisällöstä, mutta Hauswolffin lukemistosta voi kuitenkin saada hieman vihiä käsikirjoituksesta erottuvien viittausten perusteella. Paitsi Etelä-Amerikan luonnonhistoriaa ja kaivostoimintaan liittyvää teknistä kirjallisuutta, valtameren yli kulkeneessa kokoelmassa saattoi olla esimerkiksi englantilaisen lordi Byronin (1788–1824) suursuosion saanut satiiri *Don Juan* (1819–1824), tai ainakin Byronin var-

¹²⁵ Ks. Hauswolff, Hans Gustav von: *Journal Förd Av H. G. Von Hauswolff (1808)*. Kansalliskirjasto, SLSA 54.

¹²⁶ Marin 2007, 7.

¹²⁷ ”Ett väl valdt bibliothek, tillhörigt Herr von Hauswolff, och under resan tillgängligt för kajutans innehållare, var kanske den säkraste borgen för tidens angenäma fördrifvande. Men äfven andra mindre allvarsamma *passetemps* borde uppstå på ett ställe, der så många unga personer voro tillsammans.” Gosselman 1830, 12.

haisempia runoteoksia. Hauswolff viittaa käsikirjoituksessa Byroniin kahdesti kielikuvana.¹²⁸ Muita käsikirjoituksessa nimeltä mainittuja tai muuten viitattuja romantiikan kirjailijoita ovat historiallisista aiheista sekä meriseikkailutarinoistaan tunnettu James Fenimore Cooper (1789–1851), gotiikan ja kauhuromantiikan kirjailija Washington Irving (1783–1859), sekä skotlantilainen Sir Walter Scott (1771–1832).¹²⁹ Kirjallisuus ja sen tarjoamat esikuvat kulkevat läpi käsikirjoituksen kontekstina Hauswolffin omalle kirjoittamiselle – intertekstuaalisuutena sekä suorina viittauksina tunnettuihin kirjailijoihin. Kaunokirjalliset viittaukset viestivät kirjoittajan laajasta sivistyksestä ja monipuolisesta kielitaidosta. Luettu matkakirjallisuus puolestaan tarjosi paitsi inspiraatiota ulkomaille lähtöön ja uusissa olosuhteissa pärjäämiseen tarvittavaa tietoa, myös malleja sille, miten nähdä, tarkastella ja lopulta kuvata uutta ympäristöä.

¹²⁸ AOL 23b, 44b, LUB.

¹²⁹ AOL 23b, 30b–31a, LUB.

3. Merkintöjä elämästä Länsi-Intiassa

3.1. Virkamiehen muistelmat

Ruotsi oli Euroopan valtioista viimeinen, jonka onnistui toteuttaa tavoitteensa merentakaisesta siirtokunnasta Länsi-Intiassa 1700-luvun lopussa. Taustalla oli 1770-luvulta alkaen voimistunut keskustelu siitä, että Ruotsin olisi taloudellisten ja poliittisten etujen nimissä Englannin, Tanskan ja muiden Euroopan valtioiden tavoin välttämätöntä osallistua kolonialistiseen hankkeeseen.¹³⁰ Keskustelua käytiin Ruotsissa jo vapaudenajalla ja Kustaa III:n hallintokauden alussa vaikuttaneessa edistys- ja valistushengessä, jonka siivittämänä laitettiin liikkeelle isänmaan hyötyä tavoittelevia uudistushankkeita. Afrikka oli aluksi pääasiallisena kohteena ruotsalaisen siirtokunnan perustamista koskeissa luonnostelmissa. Joitakin tiedusteluja kohdistettiin myös Intianmerelle, Puerto Ricoon, Tobagoon sekä Venezuelan Orinoco-joelle, mutta suunnitelmat jouduttiin kerta toisensa jälkeen hautaamaan joko niiden epärealistisuuden tai suurvaltojen vastustuksen vuoksi.¹³¹ Vuosina 1775–1783 käyty Yhdysvaltain vapaussota, Ranskan osallistuminen siihen sekä Ruotsin Ranskalle tarjoama tuki edistivät lopulta Ruotsin tavoitteen toteutumista, ja Ruotsi sai Ranskalle kuuluneen Saint-Barthélemy'n haltuunsa kesällä 1784 pitkien neuvottelujen jälkeen.¹³²

Saint Barthélemy'n pieni, hieman alle 25 neliökilometrin kokoinen saari sijaitsee Karibianmeren Pienten Antillien pohjoisosassa. Ruotsalaisten saapuessa saarelle vuonna 1784 saarella oli vain yksi kylä, L'Orient, ja alle 800 asukasta. Saari oli kuulunut Ranskan hallussa olleeseen tuotantoalueeseen, jossa tuotettiin sokeria, kahvia, tupakkaa sekä puuvillaa Afrikasta peräisin olevan orjatyövoiman avulla. Aluksi Ruotsin suunnitelmiin kuului ajatus toimittaa oman siirtokunnan kautta muun muassa raakaruokosokeria Ruotsin ja Suomen sokeriruukkeihin, sekä toisaalta ruotsalaista rautaa Pohjois-Amerikkaan.¹³³

¹³⁰ Weiss 2016, 11–12.

¹³¹ Weiss 2016, 25–27, 40–42, 49–52; Mansén 2011, 79–80. Ruotsin siirtokunnan hankkimiseen tähdänneistä projekteista, ks. Weiss 2016, 25–48.

¹³² Weiss 2016, 51–52; Mansén 2011, 79–80. Saint-Barthélemy'n Ruotsin haltuun siirtymiseen liittyvistä vaiheista, neuvotteluista ja ehdoista, ks. Weiss 2016, 49–52.

¹³³ Weiss 2016, 49–52.

Carl von Hauswolff saapui Saint Barthélemylle Englannin kautta vuonna 1813.¹³⁴ Tuohon mennessä saaresta oli tullut merkittävä toimija atlanttisessa yhteisössä, joskaan ei aivan sillä tavalla, kuin Ruotsi oli alun perin suunnitellut:

*”Saari, tai oikeammin: kallioluoto St: Barthélemy nautti siirtomaissa ja maailmankaupassa merkitystä, jota luonto ei ollut sille suonut. Mutta juuri siksi, että sen asema ja avut olivat keinotekoisia ja epävarmoja, täytyi sen hallinnosta tulla monimutkaista, haurasta, jopa hankalaa. Kun saari oli koontumispaikka väelle monista eri maista, ei siellä voinut vältyä hankkimasta paljon kokemusta kaupankäynnistä ja haastavista olosuhteista sekä maailman, kielten ja niiden vaikuttimien tuntemusta, joita kaupankäynti ja merenkulku laittavat liikkeelle.”*¹³⁵

Hauswolffin *Hauswolffianassa* julkaistuun, alun perin viranhaun yhteyteen laadittuun tekstiin kirjoittama kuvaus tiivistää Saint Barthélemy saaren ominaisuudet, jotka määrittivät sen kehitystä ruotsalaishallinnon kaudella. Saari oli pinta-alaltaan pieni, ja ”luonnon suoman merkityksen”, eli menestyksekkään plantaasiviljelyn, joka oli Karibianmeren siirtokuntien yleisin tulonlähde, esti makean veden puute.¹³⁶ Saaren etu löytyi suojaisasta ja syvästä satamasta Le Carénagesta ja Ruotsi keskittikin alusta asti voimansa sataman ja sen ympärille perustetun, kuninkaan mukaan nimetyn Gustavian kaupungin kehittämiseen.¹³⁷ Gustaviasta tuli vapaasatama, joka tarkoitti, että kaikkien kansallisuuksien aluksilla oli oikeus ostaa ja myydä siellä hyödykkeitä. Vapaakaupasta oli muodostunut Karibian alueen pienille, resursseiltaan rajoitetuille saarille ainoa kannattava tapa osallistua alueen kaupankäyntiin. Ruotsin kolonian esikuvat, kuten hollantilaiset ja tanskalaiset vapaasatamat, olivat toimineet reseptillä menestyksekkäästi.¹³⁸

¹³⁴ Swärd 1969–1971, 352. Ajoituksen tueksi löytyy myös Hauswolffin omia mainintoja. *Hauswolffianassa* hän toteaa astuneensa kruunun palvelukseen vuonna 1810, ja matkustaneensa siirtokuntaan vuonna 1813. Käsikirjoituksessa Hauswolff kirjoittaa jättäneensä saaren vuoden 1820 puolivälissä, ja viipyneensä siellä yhteensä seitsemän vuotta. *Hauswolffiana*, 186; AOL 1a–2b, LUB.

¹³⁵ ”Ön, eller rättare: klippan St: Barthelemy njöt då i kolonierna och handelsverlden en betydenhet, hvartill naturen ej ämnat henne. Men just derföre att hennes ställning och utvägar voro konstlade och osäkra, måste hennes förvaltning blifva invecklad, ömtålig, till och med kinkig. Som ön utgjorde en samlingsplats för mycken vana vid handelsangelägenheter och vid utredandet af särdeles hoptrasslade förhållanden samt vid kännedom af verlden, språken och de driffjedrar, som handeln och sjöväsendet sätta i rörelse.” *Hauswolffiana*, 186.

¹³⁶ Weiss 2016, 64–67.

¹³⁷ Mansén 2011, 80; Weiss 2016, 49–51.

¹³⁸ Weiss 2016, 58–62.

Aikana, jolloin Hauswolffille avautui mahdollisuus virkaan saarella, Saint Barthélemylla elettiin Napoleonin sodista sekä Yhdysvaltojen ja Englannin välillä vuosina 1812–1815 käydystä sodasta johtuvan nousukauden aikaa. Se toi 1810-luvulle ajoittuneiden lukuisten hallinnollisten muutosten ohella saarelle liikettä ja elämää.¹³⁹ Viittaus ”suuren sodan aikaan” löytyy myös Hauswolffin käsikirjoituksen nimestä. Englantilaiset olivat vuosina 1809–1810 miehittäneet Ranskalle ja Hollannille kuuluneet saaret, sekä Tanskan saaret jo aiemmin. Tämän myötä Saint Barthélemysta oli tullut alueen ainoa kauppapaikka, joka ei ollut englantilaisten kontrollissa, ja Gustavian satamassa saattoikin tuohon aikaan levätä ankkurissa useita satoja laivoja kerrallaan. Nousukausi oli johtanut myös merkittävään väkiluvun kasvuun.¹⁴⁰

Ruotsissa kilpailu hyvistä viroista oli kovaa ja on ymmärrettävää että perheetöntä, kieli-taitoista, julkisiin tehtäviin tähtäävää ja haasteita kaipaavaa nuorta ihmistä, kuten Hauswolff itseään kuvailee, houkutti aikanaan tulevaisuus Atlantin toisella puolen.¹⁴¹ Hauswolff toimi Saint Barthélemylla ensin notaarina, kunnes yleni vuonna 1816 hallinto-eli kuvernementinsihteeriksi ja kanslistiksi saaren tuomioistuimen eli konseljin kansli-aan.¹⁴² Omien sanojensa mukaan hän toimi jäsenenä myös tilivirastossa ja hoiti useampaa tointa kerrallaan.¹⁴³ Kaikkiaan Hauswolff ehti työskennellä saarella neljän eri kuvernöörin alaisuudessa.¹⁴⁴

Hauswolff alkoi kirjoittaa muistelmäkäsikirjoitustaan lähes kaksikymmentä vuotta sen jälkeen, kun hän oli ensi kerran astunut Saint Barthélemyyn maaperälle. Vaikka hän koh-tasi saarella kuumien ilmaston, sekä itselleen uudenlaisen luonnon ja kulttuurin, saapumi-nen ja saaren herättämät ensivaikutelmat eivät ole saaneet tilaa käsikirjoituksen leh-diltä. Niiden sijaan Hauswolff kuvaa käsikirjoituksen alkuosassa saarella viettämänsä vajaata kymmentä vuotta takaumanomaisesti, kuin prologina seuraavalle elämänvaiheelle Etelä-

¹³⁹ Vuodesta 1786 alkaen saarella oli toiminut Svenska Västindiska Kompaniet, jolla oli monopoli Ruotsin omiin kauppaoikeuksiin saarella. Yhtiö kuitenkin purettiin vuonna 1805, sillä se kärsi taloudellisista vai-keuksista. Seuraavina vuosina saaren hallinnossa tehtiin lukuisia muutoksia, ja vuonna 1812 saari siirrettiin valtiolta kuninkaan kassaan. Kuvernöörin valtaa kasvatettiin, saaren asioiden hoito siirrettiin Tukholmassa erikseen siirtokuntaan keskittyneelle hallinto-osastolle ja saaren tulot alettiin ohjata rahastoon, josta sen hallinnon kulut maksettiin. Vuoden 1813 tienoilla saaren hallintoa työllistivät myös Ruotsin neuvottelut Englannin kanssa. Aikeena oli, että Ruotsi saisi haltuunsa Guadeloupen saaren hyvityksenä liittymisestä Ranskan vastaiseen allianssiin. Guadeloupea koskenut suunnitelma jäi kuitenkin toteutumatta. Vidales 1992, 25; Weiss 2016, 68; 92–93, 210–214.

¹⁴⁰ Weiss 2016, 93–100, 243. Vidales 1992, 26–27.

¹⁴¹ Hauswolffiana, 186; Ilmakunnas 2011, 22.

¹⁴² Swärd 1969–1971, 352.

¹⁴³ Hauswolffiana, 187.

¹⁴⁴ Saint Barthélemy virkamiehet vuosina 1800–1825, ks. Pålsson 2016, 11.

Amerikan mantereella. Hän muistelee itseään muistelemassa vuonna 1820, jolloin hän oli jo jättämässä saaren taakseen:

*”Mitä minuun tuli, en tuntenut surua - - Saman tunteen kokee yleensä eroottessaan paikasta, joka on kauan ollut koti, ja johon liittää sekä hyvää että pahaa, - - Jos ajatukseni olivatkin tuolloin abstrakteja ja hajallaan, on tuo vanha, kuiva luoto tullut kuitenkin useasti myöhemmin ajatuksiini.”*¹⁴⁵

Jo käsikirjoituksen ensimmäisillä sivuilla käy selväksi, etteivät Hauswolffin muistot Saint Barthélemystä ole matkailijan havaintoja uudesta ympäristöstä, vaan pitkään paikassa asuneen ja sitä kodikseen kutsuneen merkintöjä siellä vietetystä elämästä, aivan kuten käsikirjoituksen nimi, *Merkintöjä elämästä Länsi-Intiassa suuren sodan aikaan*, osoittaa. Saint Barthélemeyyn keskittyvä kuvaus alkaa käsikirjoituksessa varsinaisesti kuitenkin vasta toisen lehden kääntöpuolelta. Kohdan oheen on lyijykynällä, Hauswolffin omasta poikkeavalla käsialalla merkattu väliotsikko, ”Luonnos elämästä St. Barthélemyn saarella, kirjoittanut C von Hauswolff”.¹⁴⁶ Merkinnän tehnyt henkilö on luultavasti pyrkinyt väliotsikoinnilla jäsentämään tekstiä erotukseksi ensimmäisten sivujen monitulkintaisemmasta, johdannoksi otsikoidusta osuudesta.

Käsikirjoituksen johdanto-osa on hyvä esimerkki niistä toisinaan monimutkaisista temporaalisista rakenteista, joihin esimerkiksi Hanne Koivisto ja Kari Teräs ovat kehottaneet kiinnittämään huomiota muistelmallisia tekstejä tutkittaessa.¹⁴⁷ Siinä on tuntuvasti yhtä aikaa läsnä sekä saarella vietetty, sen jättämistä seurannut, että kirjoitushetken aika. Siinä on myös muuta käsikirjoitusta enemmän yliviivauksia ja korjauksia, aivan kuin useampia alkuja. Tämän perusteella on todennäköistä, että ainakin käsikirjoituksen ensimmäisten sivujen sisältö on syntynyt useampana eri ajanjaksona. Esimerkiksi ensimmäisen lehden kääntöpuolella Hauswolff kirjoittaa tunteista, joita hänellä oli sen jälkeen, kun hän vuoden 1832 loppukesästä oli viettänyt jonkin aikaa Suomessa, ennen lopullista paluutaan Ruotsiin.¹⁴⁸ Toisaalta Hauswolff mainitsee käsikirjoituksessaan useampaan kertaan kirjoittavansa joko merellä tai valtamerellä, toisin sanoen ennen Suomeen saapumista.¹⁴⁹

¹⁴⁵ ”Jag däremot hade ingen sorg som mig trycktes - - Samma känsla man vanligtvis känner, vid skilsmässan ifrån ett ställe som länge varit ens hem och ifrån man med hvilkorna delat godt och ondt, - - Men voro mina tankar då abrafaska och spridde, så har denn dock mången gång sedermera stått för mig i mina tankar, den gamla torra klippan i hafvet.” AOL, 2b, LUB.

¹⁴⁶ ”Skizz af lifvet på St Barthelemy af C von Hauswolff.” AOL, 2b, LUB.

¹⁴⁷ Koivisto 2013, 165–167; Teräs 2011, 189–190.

¹⁴⁸ AOL 1b, LUB.

¹⁴⁹ AOL 4a, 16b, 21–22b, LUB.

Näin ollen ainakin suurin osa tekstistä on syntynyt pitkällä merimatalla, todennäköisesti Atlantin ylityksellä kohti Eurooppaa vuoden 1832 kesällä, ja ensimmäisten sivujen tekstiä on puolestaan työstetty vielä Suomessa käynnin aikana tai sen jälkeen.

Kirjoitusajankohdan lisäksi ensimmäisten sivujen moniaikaisuus voi kertoa siitä, että Hauswolffilla on ollut muistelmia kirjoittaessaan käytössään muistiinpanoja, esimerkiksi matkapäiväkirjojen muodossa. Kirjoitushetkeen mennessä hän oli tehnyt useita erilaisia matkoja Karibiassa sekä Etelä- ja Pohjois-Amerikassa, ja kuten Christina Sjöblad on muotoillut, matkapäiväkirjojen kirjoittaminen oli muotiasia ja lähes välttämätöntä 1700- ja 1800-luvun matkailijoille.¹⁵⁰ Eva Hættner Aureliuksen mukaan taas oli tyypillistä, että tapahtumahetkestä katsottuna jälkikäteen kirjoitettujen tekstien, kuten muistelmien, sisään editoitiin erilaisia aikaisemmin laadittuja tekstejä. Lopputulokset saattoivat näin sisältää lukijan näkökulmasta hämmentäviä yhdistelmiä muistoja ja kirjoitushetkessä elettyjä kokemuksia.¹⁵¹ Juuri näin vaikuttaa tapahtuneen Hauswolffin käsikirjoituksen ensimmäisten sivujen kohdalla.

Käsikirjoitus ja Crusenstolpen julkaisemat, samoihin aikoihin laaditut Hauswolffin elämänkulkua kuvaavat tekstit eivät vaikuta toimineen toistensa varhaisina versioina. Saint Barthélemyyn kuvaus on *Hauswolffianan* tekstissä lyhyt ja Margaritan saarella vietetty aika on ohitettu lähes kokonaan. Sven Ola Swärd on tehnyt saman huomion ja kuvaa Hauswolffin käsikirjoitusta seuraavasti:

*”Kyseessä on topografinen kuvaus; mitään kirjallista yhteyttä Crusenstolpen jäljentämään kertomukseen Etelä-Amerikasta sillä ei näytä olevan. Hauswolffin kirjallinen toiminta vuonna 1832 oli näin ollen melko merkittävää.”*¹⁵²

Koska sana *topografia* ei nykymerkityksessään, eli maan pinnanmuotojen yksityiskohtaisena kuvauksena, sovellu lainkaan kuvaamaan käsikirjoitusta, Swärd varmasti viittaa sanan varhaisempaan, 1800-luvulla käytössä olleeseen merkitykseen, jonka mukaan sillä tarkoitettiin jonkin paikan yleisten piirteiden kuvailua. Tätä varhaisempi, latinaan ja

¹⁵⁰ Hættner; Larsson; Sjöblad 1991, 16.

¹⁵¹ Hættner Aurelius 1996, 77–79. Ks. myös Lahtinen 2014, 290–313.

¹⁵² ”Det är en topografisk skildring; något litterärt samband med den av Crusenstolpe återgivna berättelsen om Sydamerika synes den dock inte ha. Hauswolffs författarverksamhet 1832 var således ganska betydande.” Swärd 1949, 147.

kreikkaan pohjautuva merkitys oli vieläkin laajempi. Sen mukaan *topographia* oli yksinkertaisesti kuvaus jostakin paikasta.¹⁵³ Voi myös olla, että Swärd, jonka maininta Hauswolffin käsikirjoituksesta on jäänyt alaviitteen tasolle, on tutustunut siihen vain osittain. Tähän viittaisi esimerkiksi se, että Saint Barthélemyyn kuvauksen alkuosassa teemoina nousevat esiin muun muassa saaren maisemat, ilmasto ja väestö, jotka sinänsä sopivat Swärdin määritelmään. Muut käsikirjoituksen merkittävät teemat, joihin topografiatermi soveltuu heikommin, ovat voineet jäädä huomiotta myös siksi, että Swärd on pitänyt niitä epärelevantteina joko oman tutkimuksensa näkökulmasta, tai laajemmin aikansa historiantutkimuksen kontekstissa, jossa muistelmakäsikirjoituksen kaltaisen lähteen tutkimuksellisen arvon katsottiin olevan hyvin rajallinen.¹⁵⁴

Vaikka käsikirjoituksella ei sisällöllisesti olekaan suoraa yhteneväisyyttä Hauswolffin muihin vuoden 1832 aikana laatimiin omaelämäkerrallisiin teksteihin, voi kirjoittamisen kontekstista, eli epävarmasta, uuden tulevaisuuden rakentamiseen tähtäävästä elämäntilanteesta, päätellä myös käsikirjoituksen kirjoittamisen taustalla olleita motiiveja ja merkityksiä. Hauswolff tavoitteli 1830-luvulla uutta virkaa hakiessaan diplomaattista, tai ainakin ulkomaankauppaan liittyvää tehtävää.¹⁵⁵ Vaikka julkaisuaikeissa laaditut muistelmat olivatkin erillinen hanke, jonka tavoitteena oli saavuttaa näkyvyyttä ja mahdollisesti toimeentuloa, niissä oli hyödyllistä nostaa esiin sellaisia teemoja, jotka kuvasivat kirjoittajansa asiantuntemusta alueista virkamiehen näkökulmasta. Erityisesti Hauswolffin käsikirjoituksen Saint Barthélemyä käsittelevä osa täyttää johdanto-osaa sekä Margaritan saaren osuutta selkeämmin perinteisten muistelmien tunnusmerkkejä, joista voisi ajatella olevan etua virkaurallaan etenemään pyrkivälle kirjoittajalle. Tällaisia ovat merkittäviksi katsottujen tapahtumien kronikointi ja kirjoittajansa historiankirjoitukseksi mieltämä kuvaus, jonka painopiste on ympäristössä, olosuhteissa sekä niiden kautta saadussa kokemuksessa ja opituissa taidoissa, sekä muissa henkilöissä ”minän” ja henkilökohtaisen sijaan.¹⁵⁶

¹⁵³ SAOB *topografi* (2006).

¹⁵⁴ Carlson 2009, 176. Vrt. myös tämän työn luku 1.4.

¹⁵⁵ Hauswolffiana, 204.

¹⁵⁶ Smith & Watson 2010, 3–4; Nussbaum 1989, 1–4. Ks. myös Lejeune 1989, 161.

3.2 Kolonian kerrottu ja vaiettu todellisuus

”Rakas on minulle se kapea, syvälle ulottuva satama, johon siihen aikaan monet kaukaa tulevat kölit mielellään etsiytyivät, sen ympäröivät amfiteatterimaiset, mukavien talojen rivit, jotka tarjosivat varjoa ja viihtyisyyttä, lepoon ja työhön - - veden ja keltaisten talojen ja punaisten kattojen yllä seisoivat korkeat suojaavat kukkulat, keväisen vihreinä, kuin ne olisi maalattu samalle seinälle; Mutta kaupunki ja maaseutu, satama ja redi kelluvine laivoineen, meri ja taivas, myrskyisenä tai kirkkaana ja loistavana virtasivat katsojan silmiin kauniina ja elävänä panoraamana.”¹⁵⁷

Hauswolffin käsikirjoituksensa kolmannelle sivulle kirjoittama kuvaus Gustavian kaupungista täsmää melko hyvin työn otsikkolehdellä olevaan, satamaa kuvaavaan maalaukseen.¹⁵⁸ Tuntemattoman taiteilijan teoksen maalausvuosi ei ole tiedossa, mutta maalauksessa esiintyvien hahmojen vaatetuksen tyylistä päätellen se kuvaa juuri Napoleonin sotien aikaa, jolloin satama oli vilkkaimmillaan. Maalaus heijastaa melko hyvin myös saaren väestörakennetta aikana, jota Hauswolff käsikirjoituksessaan kuvaa. Holger Weissin mukaan esimerkiksi vuoden 1812 helmikuussa saarella asui 5462 henkeä, joista noin neljäkymmentä prosenttia oli orjia.¹⁵⁹ Väestö oli jaettu sosiaalisesti erillisiin ryhmiin – valkoisiin, värillisiin (*couleurs*), sekä Afrikasta tuotuihin ja Karibialla syntyneisiin mustiin orjiin.¹⁶⁰ Kuten maalauksessakin, saaren melko pienenä pysynyt ruotsalaisväestö oli miesvoittoista. Kaiken kaikkiaan naisia oli saaren kokonaisväestöstä kuitenkin ainakin puolet.¹⁶¹

Kuten muutkin Länsi-Intian saaret, Saint Barthélemy oli hierarkkinen ja sukupuolitettu tila. Vaikka kolme sosiaalista tilaa, valkoinen, musta ja värillinen, saattoivat ajoittain liittyä ja sekoittua, perustana oli kulttuuri, joka sääтели ja loi poliittista sekä sosiaalista

¹⁵⁷ ”Kär är mig den trånga djupt inskärande hamnen, som då gerna söktes af många fjärrankommande köl, sina amfiteater rader af trefliga hus lägrade omkring, som bjödo till skugga och nöjen, till hvila eller verksamhet - - öfver vattnet och de gula hus och röda taken stodo de höga skyddande kullarne ej utan varlig grönska, liksom målade på samma vägg; Men staden och landet, hamnen och redden med de flytande skepper, hafvet och himlen, i storm eller klarhet och glans sammanflöto för åskådarens öga till ett skönt och lifligt panorama.” AOL 3a, LUB.

¹⁵⁸ ”Satamaelämää Gustaviassa Saint Barthélemyn saarella”. Tuntemattoman taiteilijan öljymaalauk. Sjöhistoriska Museet. DigitaltMuseum, verkkosivu.

¹⁵⁹ Weiss 2016, 99.

¹⁶⁰ Weiss 2013, 281.

¹⁶¹ Pålsson 2016, 85–87. Naisilla oli myös aktiivista taloudellista toimintaa saarella. Värilliset naiset toimivat useimmiten päivittäistavarakaupan ja vähittäismyynnin parissa tai prostituoituina, valkoiset naiset taas esimerkiksi majatalojen pitäjinä. Weiss 2016, 73–74; Pålsson 2016, 85–87.

hierarkiaa. Siinä vain ensin mainitulla oli oikeuksia, muilla velvollisuuksia.¹⁶² Maalauksessa korkealla saaren hierarkiassa ollut, yksittäinen vaaleaihoinen nainen lapsineen on kuvattu keskeiselle paikalle etualalle. Nainen katsoo satamaa ja maisemaa hieman samaan tapaan kuin henkilö, joka katsoo maalausta – tai samaan tapaan, kuin Hauswolff kuvaa käsikirjoituksessaan sataman näkymiä maalattuna panoraamana.

Hauswolffin käyttämä maalauksen metafora esiintyy Mary Louise Prattin mukaan usein kolonialistisissa narratiiveissa. Eurooppalaisen tai länsimaisen kertojan on nähty olevan niissä katsoja, joka ottaa vallan joko tuomita tai arvostaa ”teosta”, ja sanoin maalaten myös esittää näkemänsä muille. Estetisoimalla ja jakamalla maiseman osiin, katsoja ikään kuin ottaa maiseman ja sen sisältämän määrällisen ja laadullisen arvon haltuunsa.¹⁶³ Hauswolffin ottaman position maiseman katselijana ja kuvailijana voikin ajatella kuvastavan sitä siirtomaaherran roolia, joka hänellä saarella oli. Saint Barthélemy muistoja määrittää ylipäätään vahvasti Hauswolffin asema henkilönä, joka oli korkealla saaren sosiaalisessa hierarkiassa.

Hauswolffin mukaan Saint Barthélemy kulttuuri oli eloisaa ja vapaata, ja kaikki toimi merenkulun ja kaupankäynnin ehdoilla. Se oli oikea ”*kosmopoliittinen klubi*”, ja ”*ainoat sivilisoituneen maailman luokat, jotka - - eivät olleet saarella edustettuina, olivat kerjäläiset ja runoilijat - -*”.¹⁶⁴ Ensimmäiset eivät Hauswolffin mukaan tulleet kysymykseen, ja jälkimmäisiltä taas puuttui trooppisen kuumuuden vuoksi sekä inspiraatio, että energia.¹⁶⁵ Saint Barthélemy oli ympäristönä monikulttuurinen, sillä ruotsalaisväestön ja afrikkalais- ja kreolitaustaisten orjien ja vapaan väestön lisäksi siellä asui ranskalaisia katolisia, jotka olivat jääneet saarelle sen siirryttyä Ruotsin haltuun. Lisäksi satamaan pysähtyi jatkuvasti eri maiden aluksia monia kansallisuuksia ja kieliä edustavine miehistöineen.¹⁶⁶ Hauswolffin tekstissä monikielisessä¹⁶⁷ ympäristössä vietetyn ajan vaikutukset näkyvät paitsi lukuisina anglismeina ja sanamuunnoksina, myös ilmaistuna arvostuksena kielitaitoa kohtaan.¹⁶⁸ Kosmopoliittisen kokemuksen ja kielitaidon korostamisen taustalla

¹⁶² Weiss 2013, 276–278.

¹⁶³ Pratt 1992, 204–205.

¹⁶⁴ AOL 4a, LUB.

¹⁶⁵ AOL 4a, LUB.

¹⁶⁶ Weiss 2016, 70–74; Weiss 2013, 296.

¹⁶⁷ Englanti oli saarella erityisesti kaupankäynnin ja kaupunkielämän kieli, mutta toisaalta kieli saattoi valikoitua myös sen mukaan, kenen kanssa asioitiin. Satamassa kuuli varmasti ainakin espanjaa, saksaa, italiaa, portugalia ja tanskaa. Ranskaa puhuttiin maaseudulla sekä siirtolaisyhteisön arjessa, kun Ruotsia taas käytettiin lähinnä hallinnon dokumenteissa. Weiss 2013, 284; Vidales 1992, 261.

¹⁶⁸ AOL passim., LUB.

vaikutti varmasti myös Hauswolffin halu tuoda esiin niitä koloniassa vietettynä aikana kertyneitä taitoja ja kokemuksia, joista hänelle voisi tulevaisuuden näkökulmasta olla etua.

Trooppisen¹⁶⁹ ilmaston katsottiin 1800-luvun alussa ja pitkään sen jälkeenkin olevan epä-terveellinen ja jopa vaarallinen eurooppalaisille, ja sen vaikutukset olivat tuttu aihe kuvauksissa kuumista seuduista.¹⁷⁰ Weissin mukaan oli yleistä, että Länsi-Intiaan muuttaneet eurooppalaiset eivät onnistuneet sopeuttamaan elämäntyyliään paikallisiin oloihin sopivaksi, mikä saattoi kostautua sairastumisella tai jopa kuolemalla.¹⁷¹ Ilmasto nousee vahvasti esiin myös Hauswolffin muistoissa Saint Barthélemylta. Se vaikutti hänen mukaansa kaikkeen saaren elämäntavassa – kuten puuttuvien runoilijoiden tapauksessa, Hauswolffinkaan runosuoni ei ollut sykkinyt trooppisessa lämmössä.¹⁷² Hän kirjoittaa kuitenkin myös vakavammista haasteista, sairastelusta sekä hurrikaaneista¹⁷³, jotka vaikuttivat lopulta hänen päätökseensä lähteä saarelta. Seitsemän vuoden ura oli Hauswolffin mukaan ”siinä ilmastossa ja kaukaisten maiden mittapuulla” jo pitkäksi laskettava, ja erityisesti vuonna 1819 hurrikaani osui Saint Barthélemylle erityisen väkivaltaisesti tuhoten Hauswolffin omaisuutta, sekä jo ennestään heikkoa terveyttä.¹⁷⁴

Aiemmassa Hauswolffia koskevassa tutkimuksessa on esitetty, että Hauswolffilla olisi ollut tulehtuneet suhteet saaren johtoon, ja että tämä seikka olisi ollut pääasiallisena syynä hänen eroamiseensa tehtävästään loppuvuodesta 1819.¹⁷⁵ Hauswolff ei käsikirjoituksessaan ota suoraan kantaa tehtäviinsä saaren hallinnossa, mutta kuvaa *Hauswolffianaan* painetussa tekstissä työtaakkaansa vaativaksi ja raskaaksi, erityisesti saaren kuvernöörinä vuosina 1816–1818 toimineen Johan Samuel Rosensvärdin (1782–1818) kuoleman jälkeisenä aikana.¹⁷⁶ Koska ilmastoon liittyvät hankaluudet ja riskit olivat yleisesti tunnettuja, Hauswolffin on varmasti ollut käsikirjoituksessaan helpompi perustella päätöstään

¹⁶⁹ Tropiikiksi määritellään yleensä kauriin ja kravun kääntöpiirien välinen alue, mutta klassisesti tropiikiksi on laskettu kaikki kuumat ja kosteat alueet. Hauswolff käyttää itse tropiikkitermiä. Se, mitkä alueet on mielletty trooppisiksi, on kuitenkin muokkaantunut ajan saatossa. Etenkin lääketieteessä trooppiseksi määriteltiin 1800-luvun kuluessa alueita, jotka eivät olleet sitä maantieteellisesti. Länsi-Intian saaret alettiin mieltää lääketieteellisesti trooppisiksi 1700-luvun puolivälissä, kun taas Intia ja Afrikka vasta 1830-luvulle tultaessa. Leys Stepan 2001, 17.

¹⁷⁰ Leys Stepan 2001, 149–154.

¹⁷¹ Weiss 2016, 64–65; Weiss 2013, 277.

¹⁷² AOL 4a, LUB.

¹⁷³ Alue on tunnettu alttiudestaan voimakkailla hurrikaaneille. Saint Barthélemy kärsi niiden aiheuttamista tuhoista vaihtelevissa määrin ruotsalais kautensa aikana. Ks. Weiss 2016, 64–65.

¹⁷⁴ ”Jag hade redan vistats flere år i Westindien och hade slutat en för det klimatet och på afslägna länder beräknad lång tjenstebana - - ”. AOL1a, LUB. Ks. myös Hauswolffiana, 187.

¹⁷⁵ Wilson 2015, 234–235. Ks. myös Olin 1990, 95.

¹⁷⁶ Hauswolffiana, 187.

lähteä saarelta niillä, kuin mahdollisilla henkilökohtaisilla konflikteilla. Terveysseikkojen puolesta puhuvat kuitenkin myös Rosa Nisserin käyttämät lähteet, joiden mukaan Hauswolff oli jatkuvasti sairaalloinen hänen myöhemmissä elämänvaiheissaan Etelä-Amerikassa.¹⁷⁷ Lisäksi Åle Pålssonin saaren poliittista kulttuuria käsittelevän väitöskirjan perusteella Saint Barthélemy'n hallinnon sisäisiä ristiriitoja oli 1810-luvulla paljon. Vaikka Hauswolff on mainittu osallisena osassa niistä, ei hänen roolinsa vaikuta Pålssonin esimerkkien valossa erityisen korostuneelta tai poikkeukselliselta.¹⁷⁸

Terveysaasteiden lisäksi tropiikin ilmaston ajateltiin aiheuttavan flegmaattisuutta. Ilmiön ajateltiin vaivaavan erityisesti mustaa väestöä, johon liitettiin mielikuvia luontaisesta tehottomuudesta ja laiskuudesta. Valistuksen ajatuksiin pohjaava ajattelutapa, jossa ihmisten väliset erot tulkittiin biologisiksi ja siten synnynnäisiksi ja muuttumattomiksi, oli imperialistisen ideologian peruslähtökohtia.¹⁷⁹ Flegmaattisuutta ja nautiskelunhalua esiintyi Hauswolffin mukaan saarella kuitenkin myös ruotsalaisten keskuudessa:

”Onnellisuutta pidettiin korkeassa arvossa, samasta syystä kuin laivoilla tehdään, - - saaremme antoi meille hieman luonnonnautintoa, se on totta, mutta se vähä nautittiin hyvin naiivin tunteen kera - - raikas satamakaupunki, varjo norsunkorvapuun¹⁸⁰ alla, pullo madeiraa ja tanssi puhtaalla hiekkarannalla, johon leikkivät aallot solisten osallistuivat, se oli meidänajanvietteemme, ja sillä hetkellä me olimme siinä yhtä aktiivisia, kuin muuten työssämme.”¹⁸¹

Holger Weissin mukaan eurooppalaisten käsitys trooppisen ilmaston vaarallisuudesta vaikutti siihen, ettei ruotsalaisia naisia kannustettu matkustamaan Saint Barthélemylle.¹⁸² Vaikka jotkut naiset uhmasivatkin suosituksia, oli Weissin mukaan tyypillisempää, että ruotsalaiset miehet, joista suurin osa oli naimattomia, jakoivat saarella kotinsa ja usein myös vuoteensa mustan tai värillisen rakastajattaren tai taloudenhoitajan kanssa. Näistä

¹⁷⁷ Nisser 1939, 87, 165–166.

¹⁷⁸ Pålsson 2016, 150–154.

¹⁷⁹ Kaartinen 2001, 388; Weiss 2016, 238–240.

¹⁸⁰ Norsunkorva on tatarkasvien heimoon kuuluva kasvi, joka tuottaa rypälemäisiä hedelmiä. Kasvia tavataan Amerikan trooppisilla alueilla ja Karibianmeren saarilla.

¹⁸¹”La bonne hère (sic) satte man värde på, af samma orsak som man gör det om bord på ett skepp, - - vår Ö gaf oss föga naturnjutning, det är sannt, men det lilla som var, njöds med verklig naif känsla - - ett friskt hafstad, skuggen under ett sjödrufvetrad, en bouteilj madeira och en dans på den rena sandstranden hvari den lekande vägen sorlande deltog, voro då våra nöjen och för den stund voro vi lika activa däri som annars i sysslan - -”. AOL 3b, LUB.

¹⁸² Weiss 2016, 73.

suhteista syntyneitä lapsia ei yleensä tunnustettu, vaikka poikkeuksiakin oli. Jotkut myös avioituivat paikallisten tai naapurisaarelaisten säätyläisten kanssa.¹⁸³

Hauswolff oli Saint Barthélemylle saapuessaan poikamies, sillä hän avioitui vasta vuoden 1824 maaliskuussa ruotsalaisen Maria Lovisa von Greiffin (1789–1877) kanssa Tukholmassa.¹⁸⁴ Käsikirjoituksessa tai Hauswolffin muissa teksteissä ei ole mainintoja hänen Saint Barthélemyn aikaisesta henkilökohtaisesta elämästään. Muista lähteistä kuitenkin selviää, että se noudatteli saarelle tyypillistä tapaa. Ruotsin merivoimien *Delphin* -nimisen aluksen lääkärinä Länsi-Intiassa vuosina 1815–1816 toiminut Nils Wilhelm af Grubbens (1795–1852) tallensi Saint Barthélemyn kokemuksensa päiväkirjaan.¹⁸⁵ Päiväkirjaa tutkineen Olinin mukaan Grubbens kertoo osallistuneensa marraskuussa 1815 kastejuhlaan Hauswolffin kotona. Kasteessa neljän kuukauden ikäinen poika oli saanut nimen Carlos Barthélemy Carlsson. Lapsen äidistä ei ole mainintaa. Olin on löytänyt ruotsalaisen seurakunnan kastettujen luettelosta tiedon myös toisesta Hauswolffille syntyneestä pojasta elokuulta 1819.¹⁸⁶

Aviottomista suhteista syntyneet lapset nimettiin Kirsi Vainio-Korhosen mukaan 1800-luvun alussa usein matronyymillä, etenkin isän ollessa aatelista syntyperää. Se, että Hauswolff on toiminut toisin ja että ainakin ensimmäistä lasta on juhlittu, viittaa siihen, että tällä on ollut lapsen äitiin pidempiaikainen suhde. Vainio-Korhonen on todennut, että vaikka ajan aateliset eivät yleensä tunnustaneet aviottomia suhteitaan tai niistä syntyneitä lapsia, heillä saattoi hyvinkin olla järjestelyjä, jotka muistuttavat tämän päivän avosuhteita. Aviottomat lapset vaikuttavat kuitenkin olleen esimerkiksi suomalaisen 1800-luvun alun aatelissäädyn keskuudessa melko harvinaisia, siinä missä ne Saint Barthélemyn kolonialistisessa todellisuudessa olivat tavallisia.¹⁸⁷ Hauswolffin ja muiden ruotsalaisten suhteet värillisiin ja mustiin naisiin kertovat saaren eri sosiaalisten tilojen päällekkäisyydestä. Ne myös tukevat Holger Weussin näkemystä siitä, että Saint Barthélemy muodosti tyypillisen karibialaisen tilan, ei erityistä Ruotsin osaa.¹⁸⁸

¹⁸³ Weiss 2016, 73, 285.

¹⁸⁴ Swärd 1969–1971, 352.

¹⁸⁵ Anrep 1861, 40. Nils Wilhelm af Grubbensin päiväkirjan kopio löytyy Ruotsin Riksarkivetista Tukholmasta af Grubbensin arkistosta nimellä *Min långresa 1815, 1816*. Alkuperäinen päiväkirja on Riksarkivetin mukaan yksityishenkilön hallussa. Riksarkivetin kopiota ei ole digitoitu. Tässä työssä on tukeuduttu K.-G. Olinin tulkintaan.

¹⁸⁶ Olin 1990, 93.

¹⁸⁷ Vainio-Korhonen 2012, 144–147.

¹⁸⁸ Weiss 2013, 297.

Henkilökohtaisen elämän ohella vaikenemisen kohteeksi Hauswolffin käsikirjoituksessa jää Saint Barthélemy'n arjen todellisuudessa vahvasti läsnä ollut orjuus, joka oli laillinen instituutio Länsi-Intian saarilla 1830-luvulle asti.¹⁸⁹ Länsi-Euroopassa, kuten Ruotsissa, se oli ollut laitonta jo vuosisatoja, eikä palvelusväkeä nähty isäntäperheen omaisuutena. Karibian kolonialistisessa ympäristössä orjuus nähtiin kuitenkin välttämättömyytenä. Se pohjautui rodulliseen erotteluun ja ennakkoluuloihin, eikä se Weissin mukaan ollut moraalinen ongelma Saint Barthélemy'nkaan valkoiselle väestölle vielä 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Saarella oli sopeuduttu ja totuttu kolonialistiseen järjestelmään ja karibialaisiin käytäntöihin.¹⁹⁰

Saaren kirkonkirjoista on Weissin mukaan nähtävissä, että yleisesti ottaen kaikilla ruotsin kruunun ja aikanaan myös kauppakompanian palveluksessa toimineilla ruotsalaisilla, sekä joillain kauppiailta, oli omistuksessaan orjia. Sen sijaan ruotsalaisilla käsityöläisillä, merimiehillä ja sotilailla ei orjia ollut. Orjia saatettiin käyttää myös hallinnon tehtävissä, kuten teiden rakentamisessa, mutta asiakirjoissaan saaren hallinto käytti Weissin mukaan sanaa ”orja” säästellen.¹⁹¹ Edellä olevan takia ei ole perusteetonta ajatella, että Hauswolffkin olisi omistanut orjia saarella ollessaan. Viitteen tähän suuntaan antaa myös Rosa Nisserin teoksesta löytyvä lainaus von Hauswolffin kälyn Louise Faxen päiväkirjasta ajalta, jolloin he asuivat samassa taloudessa Kolumbiassa 1820-luvulla. Sen mukaan Hauswolffin taloudessa palveli tuolloin naispuolinen orja, ”*slafvinna*”, joka oli kirjoittajan mukaan maksanut paljon.¹⁹²

Kuten orjakaupan lakkauttaminen jo aikaisemmin, orjuuden lopettaminen alkoi Englannin toimiessa etujoukoissa. Se alkoi ajaa orjien pidon käytäntöä alas omilla saarillaan vuodesta 1833 alkaen, ja muut maat seurasivat melko hitaasti perässä.¹⁹³ Ruotsi oli Englannin jälkeen toinen valtio, joka lakkautti virallisesti orjuuden omilla alueillaan. Toisin kuin orjakauppaa koskeneen vaiheen kohdalla, orjuuden täydellistä kieltämistä ajamaan syntyi Ruotsissakin äänekkäs abolitionistinen liike.¹⁹⁴ Kysymystä orjien vapauttamisesta

¹⁸⁹ Weiss 2016, 236–238. Lisää orjuuden lakkauttamiseen liittyneestä debatista sekä Britanniassa että muualla, ks. Weiss 2016, 237–252.

¹⁹⁰ Weiss 2013, 297; Weiss 2016, 160–163.

¹⁹¹ Weiss 2016, 160–165.

¹⁹² Nisser 1939, 87. Etelä-Amerikan itsenäistyneillä alueilla orjakauppa oli kielletty 1810-luvun lopun itsenäisyysotien yhteydessä, mutta orjuuden lakkauttamisessa sen sijaan kesti vielä useita vuosikymmeniä. Esimerkiksi Kolumbiassa orjuus sinänsä kiellettiin vasta 1851. Weiss 2016, 252.

¹⁹³ Weiss 2016, 236–238.

¹⁹⁴ Weiss 2016, 11–13.

käsiteltiin valtiopäivillä 1844–1845, ja päätös annettiin vuonna 1845 kolmen vuoden siirtymäkaudella. Valtiopäivien päätöksen mukaan orjanomistajat saivat rahallisen korvauksen, vaikka porvarissääty vastusti korvauksen myöntämistä.¹⁹⁵ Saint Barthélemylla orjien vapauttamisen puolesta ei Weissin mukaan kukaan kuitenkaan näkyvästi puhunut, ja vielä ainakin 1820-luvulla saaren ylimmän johdon näkemykset vaikuttivat olleen avoimen rassistisia.¹⁹⁶ Saint Barthélemyyn viimeinen orja vapautettiin vuonna 1847.¹⁹⁷

Hauswolffin käsikirjoituksen vaikenemista orjuudesta saaren arjessa selittää todennäköisimmin se, ettei orjuus ollut Saint Barthélemyyn kolonialistisessa todellisuudessa ollut hänelle, kuten saaren muullekaan ruotsalaisväestölle, merkittävä moraalinen ongelma vielä 1810-luvulla. On myös ilmeistä, että aiheesta kirjoittaminen olisi ollut haastavaa vuoden 1832 tilanteessa, jossa kysymys orjuuden lopettamisesta oli jo voimakkaammin noussut esiin. Atlantin ylittävän orjakaupan kieltämiseen johtanut prosessi oli puolestaan käynnissä Saint Barthélemylla koko sen ajan, kun Hauswolff toimi siellä virkatehtävissä. Orjakauppaan ja sen kieltämiseen liittyneisiin atlanttisen ja karibialaisen merenkulun ilmiöihin Hauswolff on sen sijaan ollut halukas ottamaan käsikirjoituksessaan kantaa.

3.3 Kritiikin ja ihailun kohteita

Weissin mukaan orjakauppaan liittyvä tilanne oli Saint Barthélemylla kompleksinen. Ruotsi osallistui kolmiokauppaan¹⁹⁸, eli Afrikasta tuotujen orjien ostoon ja myyntiin suurimmaksi osaksi välillisesti – muiden maiden alukset kulkivat saaren kautta ja maksoivat tullia Ruotsin kruunulle. Ruotsilla oli kuitenkin myös sen oman lipun alla toimivaa orjakauppaa.¹⁹⁹ 1780- ja 1790-luvuilla toiminta oli vielä hyvin epäsäännöllistä, mutta vuosina 1804–1805 ja 1809–1812 Weiss on osoittanut Gustavian olleen yksi Karibian alueen merkittävistä orjakauppasatamista. Silti sen merkitys ei transatlanttisessa eikä myöskään Karibian sisäisessä kaupassa ollut niin suuri, että toiminta olisi tuottanut kruunulle kovin merkittäviä voittoja.²⁰⁰

¹⁹⁵ Weiss 2016, 250–252.

¹⁹⁶ Weiss 2016, 239–240.

¹⁹⁷ Weiss 2016, 11–13.

¹⁹⁸ Kolmiokaupassa laivat purjehtivat Euroopasta Afrikan länsiosiin lastinaan eurooppalaisia tuotteita, joilla ostettiin Länsi-Intiaan, Yhdysvaltoihin tai Etelä-Amerikkaan kuljetettavia orjia. Sitten esimerkiksi Länsi-Intiassa orjatyövoimalla tuotettuja tuotteita laivattiin vastaavasti takaisin Eurooppaan kulutettaviksi, tai teollisuuden raaka-aineiksi.

¹⁹⁹ Weiss 2016, 23.

²⁰⁰ Weiss 2016, 136–137, 225.

Orjakaupan moraalista ja poliittisesta oikeutuksesta oli alettu keskustella erityisesti Englannissa 1780-luvulla. Debattia käytiin Atlantin molemmin puolin, ja orjakaupan vastaisia tekstejä julkaistiin jo 1700-luvun puolella myös Ruotsissa.²⁰¹ Käytännössä orjakaupan kieltäminen ja toiminnan todellinen loppuminen olivat pitkä prosessi niin Saint Barthélemylla kuin kansainvälisestikin.²⁰² Ruotsi sopi Englannin kanssa kolmiokaupan kieltämisestä ensimmäisen kerran vuonna 1813, samana vuonna kun Hauswolff saapui Saint Barthélemylle. Sopimus liittyi kuitenkin Englannin kanssa käytyihin neuvotteluihin Guadeloupen saaresta. Koska Guadeloupen suunniteltu haltuunotto ei toteutunut, Ruotsin kruunu ei virallistanut kieltä aikaisemmin kuin vuonna 1823. Tämän takia kaupankäynnin laillisuudesta sekä siihen liittyvistä hallinnollisista kysymyksistä, kuten tulleista, oli Saint Barthélemyllä hallinnossa Weissin mukaan vaihtelevia tulkintoja ja epäselvyyksiä vuoden 1813 kiellon jälkeen.²⁰³

Weissin mukaan Saint Barthélemylla Guadeloupen tiedustelutehtävien yhteydessä vuonna 1814 vierailut suomalaisyntyinen Carl David Skogman (1786–1856) kirjoitti matkakuvaukseensa, että orjakauppaa käytiin saarella edelleen esteettä. Skogman, kuten monet aikalaisensa, suhtautui kriittisesti Ruotsin osallisuuteen orjakaupassa, mutta ei orjuuteen sinänsä.²⁰⁴ Englanti, joka oli vuoden 1815 jälkeen ottanut harteilleen vartioijan roolin, puuttui Weissin mukaan Saint Barthélemylla myös vuonna 1817 tapahtuneeseen oletettuun laittomaan kaupankäyntiin.²⁰⁵ Kaikki kiellot, kuten Ruotsin vuonna 1830 asettama uusi kieltä, joka määräsi orjakaupasta kuolemanrangaistuksen, käsitti vain Afrikasta tuotujen uusien orjien myynnin. Weissin mukaan on todennäköistä, että Karibian sisäistä

²⁰¹ Weiss 2016, 195–197.

²⁰² Etujoukoissa toiminut Englanti kielsi kolmiokaupan omilla laivoillaan vuonna 1807, ja sai vuonna 1815 pidetyn Wienin kongressin yhteydessä ajettua läpi myös yleisen kiellon. Espanja ja Portugali sekä sitä kautta myös Brasilia jäivät kuitenkin edelleen sopimuksen ulkopuolelle. Weiss 2016, 207–210, 225–226.

²⁰³ Weiss 2016, 210–214, 212–226, 231–232.

²⁰⁴ Weiss 2016, 215–221.

²⁰⁵ Weiss 2016, 229–230. Weissin mukaan aikalaisnäkemys oli usein se, että vaikka orjakaupan lakkauttamisen taustalla vaikuttivat valistuksen ja humanismin arvot, Englannin toiminnan vaikuttimena nähtiin olevan sen omat taloudelliset ja poliittiset edut. Suhtautuminen orjakaupan lakkauttamiseen on ollut Weissin mukaan todennäköisesti kaksinaista kaikissa kolonioissa – kehitys nähtiin positiivisena, mutta toisaalta maat pyrkivät pelaamaan aikaa ja saamaan voittoja siitä, että toiset valtiot olivat kieltäneet kaupan omilla alueillaan ja laivoillaan. Ruotsissa yleisön kiinnostus aihetta kohtaan oli Weissin mukaan melko vähäistä, ja toiminnan kieltäminen noudatteli enemmän ulkoisia intressejä, kuin valistuneen ruotsalaisen moraalisen mielipiteen tuloksia. Silti sekä ruotsalaiset että suomalaiset sanomalehdet kirjoittivat aiheesta ja seurasivat kansainvälistä keskustelua. Orjakauppaa arvosteltiin moraalittomana ja julmana, ja Ranskan, Espanjan ja Portugalin lippujen alla jatkuessaan se esitettiin usein katolisena käytänteenä. Weissin mukaan aiheen käsitteily tähän tapaan oli Ruotsissa luontevaa Englanti-kytkösten vuoksi, kun taas suomalaisen lehdistön kirjoittelu kertoo ilmiön yleiseurooppalaisuudesta. Weiss 2016, 210, 239–241, 255.

kauppaa tehtiin Gustavian satamassa vielä tämän jälkeenkin. Varmoja tietoja ruotsalaisten sekaantumisesta atlanttiseen orjakauppaan 1810-luvun lopulta 1830-luvulle ei kuitenkaan ole. Kansainvälisesti kamppailu atlanttista orjakauppaa vastaan jatkui vielä läpi 1830-luvun.²⁰⁶

Hauswolff on todennäköisesti ollut virkansa puolesta jollain tapaa kosketuksissa orjakauppaan ja sen kieltämiseen liittyviin asioihin Saint Barthélemyyn hallinnossa vuosina 1813–1819. Vaikka Skogmanin tavoin orjakauppa ja orjuus sinänsä näyttivät olleen Hauswolffille kaksi eri asiaa, hän ei käsikirjoituksessaan juurikaan kirjoita myöskään orjakaupasta itsenäisenä kysymyksenä. Sanat ”orja” tai ”orjalaiva” tulevat esiin tämän kommentoidessa aihepiiriin liitoksissa olleita ilmiöitä, kuten kaapparitoimintaa.²⁰⁷ Kaappareiden, eli esimerkiksi Espanjan tai Portugalin myöntämien kaapparikirjojen turvin ulkomaisia aluksia ryöstävien laivojen toiminta toi omat haasteensa orjakaupan kontrollointiin, sillä nämä saattoivat iskeä myös orjia kuljettaviin laivoihin:

*”Orjat, joiden kurjuutta tämä uudelleenryöstö vain lisäsi, salakuljetettiin kolonoihin uusien omistajiensa toimesta, erittäin suurella vaivalla ja vaarallisesti, sillä tästä liikenteestä englantilaiset eivät pitäneet, ja alihintaan, mutta ketterämpi ja turvallisempi reitti keksittiin pian. Yhdysvaltojen laki myönsi muualta tuotujen orjien alkuperäisille omistajille merkittävän osan näiden arvosta – tämä oli parempi kuin riskialtis myyminen Länsi-Intiassa.”*²⁰⁸

Kaikki kaapparitoiminta ei liittynyt orjakauppaan, vaan kyseessä oli alueelle tyypillinen kaupankäynnin muoto, jota harjoittivat niin Espanja, Ranska, Yhdysvallat kuin Englantiinkin.²⁰⁹ Hauswolffin mukaan toiminta lisääntyi Länsi-Intiassa yleisesti Napoleonin sotien päättymisen ja Etelä-Amerikan itsenäistymispyrkimysten voimistumisen jälkeen.²¹⁰ Victor Wilsonin mukaan kaapparit tuottivat haasteita Saint Barthélemyyn hallinnolle. Vaikka toimintaa yritettiin aika-ajoin rajoittaa, pääsy vapaasatamaan evättiin kaapparilaivoilta

²⁰⁶ Weiss 2016, 11–13, 234–237.

²⁰⁷ AOL 5b–6b, 12b–13a, LUB.

²⁰⁸ ”Slafvarne för hvilka detta omröfvande var en råga på elände, blefvo med yttersta besvär och största faras, ty med den trafiken likte ej Engelsmännen, och för underpris inpractiserade i colonierne af deras nya ägare, men man besinnade sig snart på en vigare och säkrare utväg. Förenta Staternes lagar tillslog angifvaren af utifrån införde slafvar, en betydlig del af desses värde – detta var bättre än den riskabla försäljningen i Westindien.” AOL 13a, LUB.

²⁰⁹ Wilson 2015, 115–122.

²¹⁰ AOL 5b–6b, 12b–13a, LUB.

käytännössä harvoin.²¹¹ Carlos Vidalesin mukaan etenkin pohjoisamerikkalaisilla kaappareilla oli salakuljettajaverkostonsa turvin toimintaa Saint Barthélemylla, ja myös espanjalaiset kaapparit olivat yleisiä vierailijoita. Vidalesin mukaan vuosina 1814–1823 kaapparitoiminnan osuus saaren kaupankäynnistä oli merkittävä.²¹² Vaikka kaapparitoiminta yleisesti ottaen aiheutti haasteita, Saint Barthélemyllä hallinnon suhtautuminen erityisesti venezuelalaisiin ja kolumbialaisiin kaappareihin oli kuitenkin positiivinen. Syynä tähän oli se, että Englannin tapaan Ruotsi tuki Espanjan vanhojen siirtomaiden itsenäistymispyrkimyksiä Etelä-Amerikassa.²¹³

Hauswolff suhtautuu käsikirjoituksessaan kaapparitoimintaan kriittisesti. Se oli hänen mielestään raakaa ja väkivaltaista toimintaa, ja erityisesti Espanja, jonka ote siirtomais-taan Etelä-Amerikassa oli alkanut Napoleonin sotien seurauksena lipsua, on Hauswolffin arvostelun kohteena.²¹⁴ Englantilaiset olivat Hauswolffin mukaan aina olleet Saint Barthélemylla ystäviä ja naapureita, mutta kaapparitoiminnan yhteydessä myöskään he tai Yhdysvallat eivät säästy kritiikiltä.²¹⁵ Hän piti aihetta tärkeänä, sillä ei kirjoittaessaan, yli vuosikymmen myöhemmin, ollut tyytyväinen aiheesta käytyyn keskusteluun:

”Haluan kysyä niiltä molemmilta [Englannilta ja Yhdysvalloilta], olisivatko ne tyytyväisiä, jos joku hankkisi lipun ja ’komission’ seminoli- tai [sana epäselvä] päälliköltä²¹⁶ ja rikastuttaisi heitä hankinnoilla ja ryöväyksellä meriltä, ja mitä he sitten tekisivät - - Mutta sat sapienti²¹⁷! Jos orjuuskysymys avaa tuhat muistoa Englannissa mielettömäksi huudoksi – kaapparisysteemistä ei kuulu edes kissan maukua. Pohjois-Amerikan kunniaksi sanottakoon, että siellä kysymys on taas nostettu esiin, mutta niin ovat heidän syntinsäkin suuria.”²¹⁸

²¹¹ Wilson 2015, 115–122.

²¹² Vidales 1992, 29.

²¹³ Vidales 1992, 29.

²¹⁴ AOL 5b–8b, LUB

²¹⁵ AOL 5b–6b, LUB.

²¹⁶ Seminolit ovat pohjoisamerikkalainen intiaaniheimo, jotka polveutuivat creek-intiaaneista. Seminolit siirtyivät etelään ja asettuivat Floridan alueelle 1600-luvulla. Seminolien määrä kasvoi 1800-luvulla nopeasti, sillä heimoon vastaanotettiin paenneita afrikkalaisia orjia ja alueiltaan vuosina 1813–1814 pakene-maan joutuneita creek-intiaaneja.

²¹⁷ Lyhennelmä latinankielisestä sanonnasta ”dictum sapienti sat est”, joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa ”sanottu riittää viisaalle”.

²¹⁸ ”Jag vill fråga dem båda, skulle de vara belåten om någon skaffade sig en flagga och en ”comission” från någon seminol chef eller [sana epäselvä] höfding och bekrigade dem genom uppbringningar och röfveri till sjöss, och hvad gjorde de väl då - - Men sat sapienti! Om slafveri frågan öppnar tusende minnar i England till det befängdaste skrik – om Kapar-systemet hörs ej en katt jama. Till Nord Americas heder vore sagt, att frågan där åter blifvit väckt, men så voro och dess synder stora.” AOL 5b–6b, LUB.

Hauswolff sivuaa kaappari-aihetta myös Ruotsin vuosien 1840–1841 valtiopäiville valmistelemassaan, mutta sellaisenaan esittämättä jääneessä aloitteessa. Siinä hän pyrki puolustamaan Saint Barthélemya sen edeltävinä vuosikymmeninä saamaa merirosvopesäkkeen mainetta parempana satamana, jonka hoidon Ruotsi oli kuitenkin hänen mielestään tuossa vaiheessa pahasti laiminlyönyt. *Hauswolffianassa* julkaistun aloitteen, käsikirjoituksen sekä tutkimuskirjallisuuden tarkastelu rinnakkain tuovat kuitenkin esiin kaappari-aiheeseen liittyneen ristiriitaisuuden.²¹⁹

Kuten Hauswolff valtiopäiväaloitteessaan teroittaa, kaapparit ja merirosvot olivat kaksi eri asiaa. Myös kaapparitoimintaa harjoittaneita laivoja oli erilaisia – osa oli rekisteröity sekä kaupankäyntiin että laivastokäyttöön, ja viimeksi mainittuja Hauswolff myöntää Saint Barthélemylla vastaanotetun. Varsinaisia kaappareita, puhumattakaan merirosvoista, ei Hauswolffin aloitteen mukaan hänen siellä viettämänään aikana saarella suvaittu, ainakaan ilman erityistä pakottavaa syytä.²²⁰ Vaikka tämän työn puitteissa ei ole mahdollisuutta tutkia aihetta kovin perinpohjaisesti, on todettava, että Hauswolffin aloitteessa kuvaama todellisuus on ainakin jossain määrin ristiriidassa sekä hänen käsikirjoituksessaan, että tutkimuskirjallisuudessa esitetyn kanssa. Aiheen tarkempi tutkiminen todennäköisesti avaisi, mitä vaikutelman taakse kätkeytyy. Kysymys saattaa olla näkemys- tai määrittelyeroista tai siitä, että Hauswolff olisi aloitteessaan pyrkinyt häivyttämään saaren hallinnon tekemään yhteistyötä kaapparialusten kanssa. Etelä-Amerikkaisten patrioottien vierailuista saarella hän kuitenkin kirjoittaa käsikirjoituksessaan avoimesti.

Napoleonin sotien sekä Yhdysvaltojen ja Englannin välisen sodan luoman nousukauden ja toisaalta sen päättymisen luomien olosuhteiden ohella Etelä-Amerikan itsenäistymiseen tähdännyt liikehdintä oli tekijä, joka määritteli merkittävimmin Hauswolffin Saint Barthélemylla viettämää aikaa. Espanjan Etelä-Amerikan siirtomaa-alueet olivat olleet kulttuurisesti kompleksisia ja konfliktierkkiä jo pitkään. Ylintä valtaa pitivät niissä Espanjassa syntyneet, mutta korkeita virkoja oli alkanut toivoa itselleen myös vaurastunut, valkoiseksi identifioitunut kreoliyläluokka, joka oli Ranskan vallankumouksen sekä Yh-

²¹⁹ Hauswolffiana, 224–230. Crusentolpe esittää käsityksensä Hauswolffin aloitteeseen liittyneistä olosuhteista kommentteissaan, ks. Hauswolffiana, 227–230.

²²⁰ Hauswolffiana, 225–227.

dysvaltojen itsenäistymisen myötä alkanut pohtimaan suhdettaan monarkiaan ja itsevaltiuteen. Tie käytännön separatismiin oli kuitenkin hidas ja käynnistyi lopulta vasta Napoleonin sotien luomassa tilanteessa.²²¹

Irtautumispyrkimysten suunnannäyttäjäksi ryhtyi Venezuela, joka oli useiden Karibian siirtokuntien salakaupan, ja siten myös Euroopasta tulevien radikaalien virtausten, keskus. Johtohahmon itsenäisyysliike löysi venezuelalaisesta, Euroopassa koulututtuneesta kreoliaristokraatista, Simón Bolívarista (1783–1830). 1810-luvun jälkipuoliskolla käytyjen itsenäisyystaisteluiden seurauksena entisestä Uuden Granadan varakuningaskunnan alueesta, joka käsitti Venezuelan, Kolumbian, Panaman ja Ecuadorin, muodostettiin vuonna 1819 Suur-Kolumbian liittovaltio. Bolívarista tuli liittovaltion ensimmäinen presidentti. Sodat Espanjan tukikohtia vastaan jatkuivat kuitenkin vielä useita vuosia tämän jälkeen, sillä Bolívarin unelma ulottui laajemmalle. Hänen pyrkimyksensä oli muodostaa Yhdysvaltojen kaltainen Etelä-Amerikan Yhdysvallat.²²²

Etelä-Amerikan itsenäisyysliike sai tukea erityisesti Englannista, joka tarjosi patrioottien tueksi sekä joukkoja että lainoja.²²³ Myös Ruotsissa yleinen ilmapiiri oli vallankumouksellisille myötämielinen ja aiheesta käytiin keskustelua lehdissä sekä kirjallisissa piireissä. Swärdin mukaan Ruotsilla oli kiinnostusta Etelä-Amerikkaa kohtaan kauppapoliittisesti, sillä alueiden tulevaisuuden kehityksen uskottiin itsenäistymisen myötä olevan Yhdysvaltojen kaltainen.²²⁴ Napoleonin sotien jälkeisessä, kulttuuripessimismistä ja ekonomisista kriiseistä kärsineessä Euroopassa oli tilausta uusille markkinoille ja mahdollisuuksille.²²⁵

Saint Barthélemylla oli Carlos Vidalesin mukaan 1810-luvun loppupuolelta alkaen merkittävä rooli itsenäisyystaistelijoiden tukemisessa. Rosensvärd, joka toimi saaren kuvernörinä 1816–1818, loi hyvät suhteet esimerkiksi Luis Brióniin (1782-1821), patrioottien laivaston amiraaliin.²²⁶ Myös Hauswolffin mukaan itsenäisyystaistelijoita ja näiden riveihin liittyneitä, usein englantilaisia, vapaaehtoisia otettiin saarella vastaan usein, ja heidän kanssaan juhlittiin näyttävästi heidän saavutuksiaan ja ”uuden maailman voittoja”.

²²¹ Valtonen 2001, 163–165. Ks. myös Pratt 2008 (1992), 110–113.

²²² Valtonen 2001, 165–166, 172–175, 186–188.

²²³ Valtonen 2001, 175, 190–191.

²²⁴ Swärd 1949, 94–108, 108–109.

²²⁵ Swärd 1949, 9–10.

²²⁶ Vidales 1992, 26–31.

Vaikka ajan myötä patrioottien visiiteistä tuli hänen mukaansa tilanteita, joissa olisi halunnut ehkä vain ”tervehtiä kaukaa ja vaihtaa kadunpuolta”, oli amiraali Briónin maailmaa nähnyt seurue kuitenkin tutustumisen arvoinen:

”Amiraali ankkuroitui pienen saaren²²⁷ edustalle, pari mailia St B:ltä, ja eloisa liikehdintä alkoi: Emeraldilla, joka, kuten niin elävä, kuin kuollut lastinsa, oli spekulointivoitto, ja joka oli myyty Amiraalin lippulaivaksi, ja sen vuoksi muutettu korvetiksi²²⁸, juhlittiin, nostettiin maljoja ja musisoitiin ihastuttavasti: en voi kieltää ettenkö olisi viettänyt siellä muutamia hauskoja ja jopa kiinnostavia hetkiä; upseerit sillä aluksella olivat ainakin osin oikeasti toimineet upseereina ja valikoitu tarkemmin; he olivat olleet Espanjan sotaretkellä ja useat olivat osallistuneet pataljoonaan Waterlooissa - -.”²²⁹

Kuvernööri Norderlingin aikaan, vuosina 1819–1826, Saint Barthélemyyn kontakteista patriootteihin tuli Vidalesin mukaan entistäkin yleisimpiä, ja saaren kautta myytiin aseita Bolívarin joukoille. Norderling oli saanut ohjeet kontaktien muodostamiseen ja aseiden myyntiin itseltään Kaarle XIV Juhanalta, mutta toiminta tuli hoitaa diskreetisti, sillä Ruotsi ei voinut ulkopoliittisista syistä tunnustaa uusia tasavaltoja.²³⁰ Swärdin mukaan Ruotsin ottama asema vallankumouksellisten puolella tulkittiin liikkeenä paitsi Espanjaa, myös Venäjää vastaan, sillä Venäjä ei halunnut hyväksyä Espanjan imperiumin hajoamista.²³¹ Salailun vuoksi saaren hallinto, erityisesti Norderling, sai myöhemmin toiminnastaan kritiikkiä niin ulkomaisilta kuin kotimaisiltakin tahoilta.²³²

Vaikka Hauswolff korostaa käsikirjoituksessaan itsenäisyystaisteluiden aiheuttaneen sekasortoa ja verenvuodatusta Karibian alueella, ja näki esimerkiksi Englannilla olleen

²²⁷ Kyseessä oli Saint Barthélemyyn pohjoispuolella sijaitseva, Ruotsille kuulunut pikkusaari Île Fourchue, joka oli erityisesti salakuljettajien ja orjakauppiaiden suosiossa. Vidales 1992, 25–27; Weiss 2016, 299.

²²⁸ Korvetti oli purjealustyyppejä, jolla oli fregatin takila, mutta joka oli fregattia pienempi. Korvetissa oli yksi tykkikansi, usein aluksen yläkannella.

²²⁹ ”Amiralen gick till ankars viden liten Ö, ett par mil från St B, och en liflig rörelse uppstod: På Emerald, som, liksom dess såväl lefvande som döda last, var speculations gods, och som blef sålld till Amirals flaggskepp, hvarföre det omändrades till Corvette, kalaserades, toastades och musikerades herrligen: jag kan ej neka att jag passerade där några ganska roliga och äfven intressanta stunder; Officerarne om bord på det fartyget, hade dels verkligen varit officerare och blifvit valde med mera noggrannhet; de hade gjort spanska Campagnen och flere bevistat bataljen vid Waterloo - -. AOL 19b–21a, LUB.

²³⁰ Vidales 1992, 26–33.

²³¹ Swärd 1949, 10–11, 90–92.

²³² Vidales 1992, 26–33. Lisää Ruotsin Etelä-Amerikkaan luomista yhteyksistä, ks. Swärd 1949, 48–49; 117–120 ja Wilson 2015, 233–235.

myös oma etunsa mielessä itsenäistymisen tukemisessa, hän ihaili kuitenkin suuresti eteläamerikkalaisia vallankumousjohtajia. Louis Briónin ura on innoittanut Hauswolffin pitkään kuvaukseen, eikä vähiten siksi, että tämä oli Hauswolffin kuuleman mukaan Simon Bolívarin henkilökohtainen ystävä. Bolívar taas näyttää käsikirjoituksen perusteella olleen Hauswolffille jo Saint Barthélemyyn aikoina sankarillinen esikuva ja arvostuksen kohde, ja tämän saavutuksilla ja innoituksella oli merkittävä rooli myös Hauswolffin seuraavassa elämänvaiheessa Etelä-Amerikan mantereella.²³³

Carl von Hauswolff erosi tehtävistään Saint Barthélemyllä loppuvuonna 1819. *Hauswolffianaan* jäljennetyssä, kuvernööri Norderlingilta saadussa suosituskirjeessä Hauswolffiin todetaan tehneen työnsä erinomaisella taidolla, ja eropyynnön syyksi on kirjattu heikosta terveydestä johtuvat seikat.²³⁴ Vaikka terveystarkastusten lisäksi lähtöpäätökseen olisivat vaikuttaneet saaren hallinnon sisäiset ristiriidat, osansa saattoi olla myös Saint Barthélemyyn saaren talouden yleisellä laskusuhdanteella ja Etelä-Amerikan itsenäistymisprosessin luomilla uusilla mahdollisuuksilla. Euroopan rauhan sekä Yhdysvaltain ja Englannin välisen sodan päättymisen jälkeen elämä saarella oli von Hauswolffin mukaan huomattavasti hankalampaa kuin sotien aikana. Euroopan talousvaikeudet heijastuivat Atlantin toiselle puolelle, satama hiljeni, ja erityisesti kauppiaat kärsivät resurssipuutuksesta.²³⁵ Käsityksen vahvistaa Swärd, joka toteaa saaren taloudellisen merkityksen olleen suurimmillaan juuri ennen rauhaa.²³⁶ Vaikka Ruotsi oli Napoleonin sodissa ollut Euroopassa taisteleva valtio, se ylläpiti neutraliteettia Karibiassa, ja saaren talous oli ollut riippuvainen sotatilan ja neutraliteetin yhdistelmästä.²³⁷ Tulevina vuosikymmeninä vapaasataman asema menetti pikkuhiljaa merkityksensä ja 1800-luvun puoliväliin tultaessa Ruotsilla ei ollut enää saarelle käyttöä. Tuloksettomien myyntiyritysten myötä saari päättyi lopulta takaisin Ranskan haltuun, ja viimeinen ruotsalainen kuvernööri jätti saaren 1878.²³⁸

Hauswolffin käsikirjoituksen sisäisessä ajallisessa rakenteessa Saint Barthélemyllä vietetty aika kuvastuu ikään kuin kaksinkertaisena menneisyytenä. Tämä korostaa saaren

²³³ AOL 11b–21a, 31a–32b, LUB.

²³⁴ Hauswolffiana, 230.

²³⁵ AOL 8a–9b, LUB.

²³⁶ Swärd 1949, 47.

²³⁷ Vidales 1992, 26–27. Myös Weissin mukaan Saint Barthélemyyn kukoistuskauti päättyi vuoden 1815 tienoilla, kun hollantilaiset ja tanskalaiset palasivat Karibialle. Lukuun ottamatta Etelä-Amerikan itsenäistymisprosessin muodostamaa positiivista vaikutusta, saaren talous alkoi näyttää huolestuttavia lukuja 1810-luvun jälkipuoliskolla ja viimeistään 1820-luvun alussa. Weiss 2016, 243–244.

²³⁸ Weiss 2016, 252.

olleen kirjoittajalle läpikotaisin tuttu ympäristö, jonka kulttuuria hän ei katsonut ulkopuolelta, vaan sisäpuolelta, kuitenkin omasta asemastaan ja roolistaan käsin. Tämän vuoksi Saint Barthélemy'n muistoja ei mielestäni voi käsitellä varsinaisena matkakuvauksena. Sen sijaan käsikirjoituksen toisen lehden kääntöpuolelta alkava osuus on sitoutunut muuta käsikirjoitusta vahvemmin perinteiseen muistelmien genreen. Enimmäkseen muiden kuin itsensä tekemiä tekoja ja saavutuksia sekä tärkeiksi ja historiallisiksi katsomiaan tapahtumia kuvatessaan, ja toisaalta henkilökohtaisesta elämästään vaietessaan, Hauswolffin Saint Barthélemy'n muistojen minäkertoja on suurimmaksi osaksi ulkoistetumpi ja dialogisempi, kuin autobiografioille tyypilliseksi katsottu, tunnustuksellisesti omasta sisimmästään jakava kertoja.²³⁹

²³⁹ Smith & Watson 2010, 274–275.

4. ”Uudesta maailmasta” kirjoittamassa

4.1 Avautunut manner

”Viettelystä matkalle lähtöön lisäsi se, että tarjous siihen tuli hyvältä ystäväältä²⁴⁰, joka oli varustanut laivan ja lastin tullakseen kosketuksiin patriottien kanssa, joiden kanssa hän oli aiemmin ollut merkittävässä kauppayhteyksissä: hänestä ja mainiosta maanmiehestä, kreivi A:sta, tuli matkakumppaneitani - -.”²⁴¹

Samana vuonna, kun Hauswolff oli eronnut virastaan Saint Barthélemylla, saapui niin ikään Suomessa syntynyt ”kreivi A”, Fredrik Tomas Adlercreutz (1793–1852) saarelle matkallaan Venezuelaan, aikeenaan liittyä Simon Bolívarin joukkoihin.²⁴² Käynnissä olivat itsenäisyystaistelujen ratkaisevat vuodet, ja Venezuelan rannikolla sijaitseva Margaritan saari toimi Hauswolffin mukaan tuolloin porttina Etelä-Amerikkaan. Vallankumoukselliset olivat kaappareineen hiljattain saaneet tukikohtanaan toimineen saaren uudelleen haltuunsa espanjalaisen kenraali Pablo Morillon (1775-1837) hyökkäyksen jälkeen.²⁴³ Vaikka itsenäisyystaistelut olivat edelleen käynnissä, myös Carlos Vidalesin mukaan etelässä espanjalaisten hallinnasta siirtyneet alueet olivat alkaneet houkutella uutta väkeä vuoden 1819 tienoilla. Saint Barthélemylta siirtyneitä ruotsalaisia käsityöläisiä oli asettunut esimerkiksi Angosturaan ja Margaritalle, jossa he työskentelivät sotalaivoilla ja tasavaltalaisten kaapparien aluksilla.²⁴⁴

Vaikka Adlercreutzin päätös ulkomaiselle uralle hakeutumisesta näyttää lähteneen hänen omasta aloitteestaan ja liittyneen pääasiallisesti henkilökohtaisiin, taloudellisiin syihin, Ruotsi kannusti tämänkaltaisia pyrkimyksiä.²⁴⁵ Se oli tukenut vallankumouksellisten tavoitteita Saint Barthélemyyn kautta, ja myös Adlercreutzin ja Hauswolffin Margaritalle

²⁴⁰ Hauswolffin mainitsema varustaja oli mahdollisesti nimeltään Thomas Arundel. Tämä mainitaan *Hauswolffianaan* jäljennyksessä, 20. kesäkuuta 1820 myönnettyssä matkustusluvassa. Hauswolffiana, 231. Vallankumouksellisten kanssa oli samoihin aikoihin tekemisissä myös kauppias nimeltä Jean Bernard Elbers. Elbersistä ks. Vidales 1992, 27 ja Pålsson 2016, 80–81, 110–122, 123–232.

²⁴¹ ”Till att öka förförelsen skedde anbudet om resan af en god vän, som hade utrustat fartyg och last för att komma berörelse med patrioterne , med hvilka han förut stått i betydliga handelsförbindelser: han och en utmärkt landsman, grefve A. blefvo reskamrater - -.” AOL 1a, LUB.

²⁴² Anon. 1918, 117.

²⁴³ AOL 1a–1b, 28b–30a, LUB.

²⁴⁴ Vidales 1992, 27; Wilson 2015, 233–234.

²⁴⁵ Swärd 1949, 121–123. Ks. myös Olin 1990, 96–98.

vieneellä aluksella oli Hauswolffin mukaan aiemmin kuljetettu näille aseita ja varusteita.²⁴⁶ Hauswolff kirjoittaa käsikirjoituksessaan, että oli eronnut tehtävästään Saint Barthélemylla aikeenaan jatkaa uraansa kotimaassaan. On vaikea sanoa, missä vaiheessa hän on itse kiinnostunut mahdollisuuksista Etelä-Amerikassa, mutta otollinen hetki tarjosi hänelle kuitenkin tilaisuuden nähdä paikka, joka oli hänen Länsi-Intiassa viettämäänsä aikana ollut kaikkien huulilla:

”Paljon olin lukenut, mutta ennen kaikkea kuullut siitä ihmeellisestä maasta, jonka horisonttiin olin usein venyttänyt tutkivan ja mietteliään katseen: uskomattomia kertomuksia suurista vallankumouksista ja merkellisistä tapahtumista kuului sieltä meren yli. En voinut vastustaa kiusausta: saisin nähdä Kordillieerit²⁴⁷, saisin ehkä oppia tuntemaan Bolívarin, tuhan- sia ihmeellisiä näkymiä häilyi aavistuksina sielussani.”²⁴⁸

On mahdollista, että myös Hauswolff on saanut Ruotsilta jonkinlaisen epävirallisen tuen matkalleen, sillä hän kirjoittaa *Hauswolffianan* tekstissä tulleen hallituksensa kannustamaksi aikeissaan matkustaa Etelä-Amerikkaan ennen paluuta Eurooppaan.²⁴⁹ Toisaalta maininta saattaa olla myös vuoden 1832 viranhakua silmällä pitäen lisätty, sillä käsikirjoituksessa Hauswolff ei tästä kirjoita.²⁵⁰ *Hauswolffianaan* jäljennetyn, kuvernööri Norderlingin matkaa varten laatiman ranskankielisen suosituskirjeen perusteella Hauswolffilla ei kuitenkaan ainakaan virallisesti ollut tässä vaiheessa Ruotsin kruunun antamaa tehtävää. Se myös vahvistaa, että Hauswolffin tarkoituksena oli jatkaa matkaa Margaritan saarelta sisämaahan:

²⁴⁶ AOL 1a–1b, 22b, 24a, LUB; Vidales 1992, 26–33. Ks. myös Swärd 1949, 50.

²⁴⁷ Etelä-Amerikan vuorijono Kordillieerit, toiselta nimeltään Andit, ulottuvat Karibianmereltä Venezuelasta Etelä-Amerikan eteläkärkeen asti.

²⁴⁸ ”Mycket hade jag läst och än mera hört om det förunderliga landet åt hvars horisont jag ofta (sana epäselvä) sträckt en forskande och eftertänksam blick: otroliga berättelser om stora revolutioner och högst besynnerliga händelser ljöda öfver havet därifrån. Jag kunde ej emotstå frestelsen; jag skulle få se Cordilliererne, jag skulle kanske lära känna Bolivar, tusende underbara syner sväfvade i aningar för min själ.” AOL 1a–1b, LUB.

²⁴⁹ Hauswolffiana, 188.

²⁵⁰ Olin esittää teoksessaan, että Hauswolffin saattoi motivoida matkalle lähtöön myös se, että hän olisi menettänyt rahaa Saint Barthélemylla pitkään toimineen ja saaren politiikassakin vaikuttaneen kauppiaan, Jean Bernard Elbersin konkurssissa. Elbersillä oli kuitenkin saatavia, tai muuten mahdollisuus saada osa menetetyistä varoista takaisin mantereella, ja tämä seikka olisi voinut kannustaa myös Hauswolffia matkustamaan alueelle. Olin ei kuitenkaan mainitse, mistä lähteestä ajatus on peräisin. Carlos Vidalesin mukaan Jean Bernard Elbers kuljetti 1820-luvulla aseita itsenäistyneeseen Kolumbiaan, ja pyrki avaamaan höyrylaivaliikennettä Magdalena-joelle. Tämä tapahtui samoihin aikoihin, kun Hauswolff alkoi vaikuttaa aktiivisesti Kolumbiassa. Olin 1990, 96; Vidales 1992, 27. Lisää Elbersistä, ks. Pålsson 2016, 80–81, 110–122, 123–232.

”- [Hauswolff] on juhlallisesti luvannut ja julistanut edessäni, ettei matkallaan puutu mihinkään poliittiseen tai sotilaalliseen asiaan, joka on käynnissä mantereella, tai joita myöhemmin ilmenee, ja että hänen näkemyksensä rajoittuvat ainoastaan seikkoihin, jotka ovat merkityksellisiä virkamiehelle, joka Eurooppaan palattuaan ei ehkä enää saa mahdollisuutta omin silmin nähdä näiden maiden kauneutta ja luonnon rikkauksia, joiden naapurustossa hän asui useita vuosia, saamatta ammattinsa vuoksi mahdollisuutta tutustua niihin - -.”²⁵¹

Margaritan saarella vietettyyn aikaan liittyvät muistot muodostavat Hauswolffin käsikirjoituksen toisen osan, joka alkaa noin käsikirjoituksen puolesta välistä. Aiemmin Hauswolffista kirjoittaneista vain tietokirjailija Olin on käyttänyt Margaritan kuvausta teoksensa lähteenä, ja hänkin keskittyy siihen vain melko lyhyesti.²⁵² Kuten jo luvussa 3.1 tuli esiin, Hauswolff on nostanut saarelle lähdön hetken vuonna 1820 muistelmiensa johdannoksi, josta käsin hän lähestyy sekä varhaisempia vuosia että kirjoitushetkeä. Vallinnan myötä Hauswolff välittää kuvan Etelä-Amerikasta ikään kuin se olisi vielä edessäpäin, täynnä mahdollisuuksia, vaikka muistot onkin kirjattu yli vuosikymmen jälkeensä. Ajallisena rakenteena tämä kertoo myös, että kyseessä on ollut Hauswolffille henkilökohtaisesti merkittävä käännekohta, jopa merkittävämpi kuin Saint Barthélemylle saapuminen. Koska Hauswolff on käsikirjoituksen kirjoitushetkelläkin ollut elämänvaiheiden taitekohdassa, jossa tulevaisuus oli epävarma, muistelmien aloittaminen samankaltaista menneisyyden hetkeä muistelemalla on ollut varmasti luontevaa.

Etelä-Amerikan avautuminen toimii eräänlaisena avainkertomuksena Hauswolffin käsikirjoituksessa. Heidi Kurvisen mukaan tällaiset muistitiedossa ja muistelmissa tyypillisesti kierrätettävät ja toistuvat avainkertomukset kertovat paljon siitä, mitkä tapahtumat kirjoittaja on kokenut oman elämänsä kannalta tärkeiksi.²⁵³ Hauswolff näyttää myös ajatelleen ylöskirjaamiensa tapahtumien, muistojen ja kuulemiensa tarinoiden saavan arvoa

²⁵¹ ”- ayant solennellement promis et déclaré devant moi, que pendant son dit voyage, il ne compte s'immiscer dans aucune affaire relative à l'état politique ou militaire existant sur le dit continent, ou qui par la suite pourra u exister, et que ses vues se borneront uniquement aux objets du ressort d'un homme de lettres, objets d'autant plus précieux pour lui, qu'une fois rendu en Europe il ne trouvera probablement jamais l'occasion de voir de ses propres yeux la beauté et les richesses naturelles d'un pays, au voisinage duquel il a vécu plusieurs années, sans que ses occupations lui aient permis de les examiner - -”.

Hauswolffiana, 231.

²⁵² Olin 1990, 99–100.

²⁵³ Kurvinen 2014, 146–147.

sen kautta, että ne olivat osa suurempaa, merkittävää historiallista tapahtumaketjua, ja näki ehkä mahdollisuuden kerätä itselleenkin arvostusta noiden tapahtumien kuvaajana:

”Mutta minun pitää myös pyytää lukijaani muistamaan, että tarkoitukseni painaa kankaalle, - - tietyt ja erikoiset tapahtumat ja olosuhteet, sellaiset kuten edellä, ja ne ovat ne, jotka rakentavat suuren amerikkalaisen vallankumouksen. Vaikka ne ovatkin merkityksettömiä itsessään, haihtuvia ja luonteeltaan ohimeneviä, - - muodostavat ne yhdessä, suuren ketjun, - - joka lopulta muodostuu isoksi ilmiöksi - -.”²⁵⁴

Hauswolffin käsikirjoituksesta välitty *Hauswolffianassa* julkaistujen, viranhakuun laadittujen tekstien lailla kirjoittajan halu hakea merkitystä ja auktorisoitua osoittamalla olleensa aikanaan merkittävien tapahtumien keskellä. Toisaalta hän oikeuttaa ja selittää valintojaan korostamalla kohtalon temmanneen hänet sille tielle, joka kirjoitushetken näkökulmasta on näyttäytynyt koettelevana ja epäonnisenakin. Matkasta, jonka piti olla vain lyhyt jakso hänen elämässään, tulikin sitä merkittävimmin määrittänyt vaihe:

”Toivon että höyrylaivalla²⁵⁵ matkustavat ovat onnekkaampia laskelmiaan ja viihtymisessään – sillä minun purjehdukseni tuli päättämään minun elämäni kohtalon ja sen koettelemukset tulivat laskettaviksi harmaina hiuksina päässäni.”²⁵⁶

Hauswolffin kokemusta käännekohdasta on todennäköisesti vahvistanut osaltaan se, että Etelä-Amerikka oli 1810- ja 1820-lukujen taitteessa eurooppalaisille ”Uusi maailma” sekä mielikuvien että käytännön tasolla ylipäättään. Vaikka alue olikin ollut jo kolmesataa vuotta Espanjan kolonisoima, muun Euroopan suhde siihen oli vielä pitkälti muotoutumatta. Ensimmäiset laajalti luetut kuvaukset, kuten Humboldtin teokset, herättivät Mary

²⁵⁴ ”Men jag bör äfvendeles bedja läsaren komma ihåg, att min afsikt ju är att fästa på duken, - - egna och besynnerliga händelser och förhållanden, sådana som de föregående, och det äro dessa som bilda den stora Americanska Revolutionen. Ty fast de äro obetydliga hvar för sig, flyktiga och förbigående till sin natur, - - utgöra de dock sammanlagde, en stor kedja, - - som till slut utvecklar sig till ett stort fenomen - -.” AOL 22b, LUB.

²⁵⁵ 1780-luvulta asti kehitteillä olleet höyrylaivat yleistyivät joilla, kanavissa ja järvillä nopeasti 1800-luvun alussa. Valtameriliikenteessä ne toimivat 1830-luvulle saakka lähinnä purjeiden apuna. Etelä-Amerikassa Hauswolffille tuttu Kolumbian Magdalena-joki oli maanosan muiden suurten jokien, kuten Amazonin, ohella höyryliikenteen ensimmäisiä sovelluskohteita. Valtonen 2001, 207–208; Vidales 1992, 27.

²⁵⁶ ”Jag hoppas att det ångbåtfarande sällskapet måtte vara lyckligare i sina kalkyler och sina nöjen – ty min utfärd kom att bestämma min lifstids öde och dess vedermödor stå med gråa hår att räknas på min hjessa.” AOL 1b, LUB.

Louise Prattin mukaan jälleen henkiin utopistisen fantasian Eedenistä, joka oli esimerkiksi Pohjois-Amerikan kohdalla jo kadonnut. Kuten termi ”Uusi maailma”, tapa katsoa ja kuvata vierasta mannerta ennen kaikkea luonnon valtakuntana, ja tuon tilan näkeminen suhteessa eurooppalaisten mahdollisuuteen hyödyntää sitä, olivat perua aiempien vuosisatojen löytöretkistä.²⁵⁷

Espanja oli vuosisatojen ajan harjoittanut alueillaan tiukkaa merkantilismia ja siirtomaakaupan monopolia, ja itsenäisyysuhanke oli herättänyt Euroopassa kovat odotukset alueiden avautumisesta maailmanmarkkinoille.²⁵⁸ Swärdin mukaan kauppapoliittisen kiinnostuksen ja Yhdysvaltojen kehitykseen vertautuneiden toiveiden ohella Etelä-Amerikan vetovoimassa kaikuivat myös vanhat mielikuvat luonnonrikkauksien Eldoradosta, tarujen kultaisesta kaupungista, jonka oli uskottu sijainneen Etelä-Amerikan pohjoisosissa.²⁵⁹ Ruotsissa varsinainen Etelä-Amerikka-kuva alkoi Magnus Mörnerin mukaan muodostua juuri itsenäisyyspyrkimysten myötä 1810-luvulla, jolloin ilmestyi myös paljon maanosaa käsittelevää uutta kirjallisuutta.²⁶⁰

Löytöretkien ohella valistusaatteen perinnöstä ammentanut mielikuva salaperäisestä, luonnontilaisesta mantereesta, joka olisi ollut kuin tyhjä tila, valmiina eurooppalaisten tutkittavaksi ja haltuun otettavaksi, välittyy myös tavassa, jolla Hauswolff muistelee suhtautuneensa Etelä-Amerikkaan:

”- - siinä että saisin itse nähdä sen pahamaineisen maan, joka tuolloin ikään kuin löydettiin maailmasta uudelleen, jonka voimakas henki nyt rikkoi sen tiiviin sinetin, jonka alle pimeyteen kaikki valtiot oli suljettu vuosisadoiksi, näin onnen, jota kaikki maanmieheni tulisivat kadehtimaan, ja jonka ehkä ensimmäisenä saisin. - - Nyt maailma on kahdessatoista vuodessa vanhentunut vuosisatoja, kaikki on muuttunut. Vallankumousten hedelmiä on paljon, ja ne ovat erilaisia. Toiset kypsyvät heti: se mikä ennen oli uutta ja yllättävää, onkin nyt tavallista. Matka [Etelä-]Amerikkaan on menettänyt

²⁵⁷ Pratt 2008 (1992), 123–124.

²⁵⁸ Valtonen 2001, 96–101. Ruotsissa Etelä-Amerikan itsenäistymiin alueisiin kohdistunutta kiinnostusta kiihdyttivät 1810-luvun taloudelliset ongelmat sekä liberalistiset tendenssit, jotka alkoivat vaikuttaa kaupapolitiikkaan 1820-luvulle käännyttäessä. Ks. Swärd 1949, 13–23, 117–129, 131–133; Mörner 1992, 14.

²⁵⁹ Swärd 1949, 9.

²⁶⁰ Mörner 1992, 21.

erikoisuutensa ja siten lähes tarunomaisen luonteensa: tuhannet ovat matkustaneet ja sadat ovat kertoneet: koko tarina on jo kertaalleen kuultu - -
”²⁶¹

Käsityksiä alueesta olivat 1820-luvun alkuun mennessä luoneet lähinnä siellä ensimmäisinä ei-espanjalaisina vierailleet useat tutkimusmatkailijat ja luonnontieteilijät, kuuluisimpina ranskalainen Charles Marie de La Condamine (1701–1774) jo 1700-luvun ensimmäisellä puoliskolla ja Humboldt 1800-luvun puolella.²⁶² Adriana Méndez Rodenasin mukaan laajamittaisempi eurooppalaisten matkustajien virtaus, johon myös Hauswolff edellisen lainauksen loppuosassa viittaa, alkoi kuitenkin vasta itsenäistymistä seuranneella ajanjaksolla, vuosina 1825–1860. Tuolloin Etelä-Amerikkaan matkustettiin erityisesti kaupallisten tavoitteiden perässä, kun lukuisat ulkomaiset yritykset, erityisesti kaivosalalla, pyrkivät pääsemään hyödyntämään alueiden luonnonrikkauksia.²⁶³ Kuten Hauswolff viittaa, myös aluetta ja sen ensivaikutelmia käsittelevän matkakirjallisuuden määrä kasvoi räjähdysmäisesti vuoden 1825 tienoilta eteenpäin.²⁶⁴

Ruotsilla oli Swärdin mukaan ennen 1810-lukua kaupallisia yhteyksiä Etelä-Amerikassa ainoastaan Portugalin Brasiliaan. 1810-luvulta alkaen kiinnostusta alettiin kohdistaa myös niin sanottuihin La Plata -maihin, Argentiinaan, Uruguayhyn ja Paraguayhyn sekä Chileen, mutta Saint Barthélemyyn kautta luotuja kontakteja lukuun ottamatta mantereiden pohjoisosien osalta yhteyksiä alettiin luoda vasta Espanjan väistyttyä alueilta.²⁶⁵ Tässä kontekstissa Hauswolffin ajatus siitä, että hän olisi saattanut olla ensimmäisiä ruotsalaisia, joka pääsisi matkustamaan Etelä-Amerikan pohjoisissa sisäosissa, on ymmärrettävä,

²⁶¹ ”- at få sjelf skåda det beryktade landet, som då liksom på nytt upptäcktes för verlden, hvars mäktiga anda nu bröt det hermetiska insegel hvarunder en enda nation hållit det fångstätt i mörken för sekler, såg jag en lycka som alla mina landsmän borde afundas och jag kanske var den förste att få äga. - - Nu har världen på 12 år blifvit sekler äldre, allt är förändrats. Revolutionernas frukter äro många och av olika sort. Somliga skjuta genast till mognad: Hvad som då var nytt och förvånande är redan hvardagligt. En resa till Amerika har förlorat sin ovanlighet och djärpå nästan fabelaktiga karakter: tusende hafva rest och hundrade hafva berättat: hela sagan är redan hördt, - - ” AOL 1a–1b, LUB.

²⁶² Matemaatikko ja luonnontieteilijä Charles Marie de La Condamine teki vuosia kestäneen tutkimusmatkan Etelä-Amerikkaan 1735–1743, ja matkasta julkaistiin aikanaan runsaasti kirjallisuutta. Valistusmonarkiksi identifioitumaan pyrkinyt Espanjan Filip V (1683–1746) teki poikkeuksen salliessaan retkikunnan Espanjan alueille, sillä retkikunnan tärkeimpänä päämääränä oli mitata pituusasteen pituus päiväntasaajalla. Pratt 2008 (1992), 15–18.

²⁶³ Méndez Rodenas 2014, 1, 139. Pratt kutsuu tätä eurooppalaisten yritysten toimesta alueen olosuhteita, resursseja ja kontakteja tutkimaan lähetettyjen agenttien, insinöörien, mineralogien ja muiden toimijoiden joukkoa ”kapitalistisiksi etujoukoiksi”, *capitalist vanguard*. Pratt 2008 (1992), 143–144.

²⁶⁴ Méndez Rodenas 2014, 139.

²⁶⁵ Swärd 1949, 59, 90–102, 113–130. Brasiliassa ja La Plata -maissa vieraili 1810-luvun puolivälissä ruotsalainen Johan Adam Graaner (1782–1819). Swärd 1949, 102–112. 1700- ja 1800-luvuilla Etelä-Amerikassa vaikuttaneista ruotsalaisista, ks. myös Paulin 1951.

eikä välttämättä täysin liioiteltukaan. Hauswolffin vuonna 1820 aloittama matka osuu eurooppalaisesta näkökulmasta tarkastellen välitilaan, hetkeen aikaisemmin lähinnä tutkimusmatkailijoiden saavutettavissa olleen ”luonnon valtakunnan” ja alueiden uuden hallinnon vakiintumisen, sekä sitä seuranneen kapitalistisesti motivoituneen matkustusryntäyksen välissä.

Vaikka Hauswolff oli ruotsalaisena matkailijana ollut alueisiin tutustuvien etujoukoissa, kirjoittaessaan kokemuksistaan 1830-luvulla hän joutui toteamaan olevansa yksi monista. Vaikka Ruotsissa aktiivisin Etelä-Amerikan kiinnostuksen huippu oli 1820-luvun jälkeen hetkellisesti laskenut kauppapolitiikkaan liitettyihin toiveiden murentumisen myötä, mannerta käsittelevien kuvausten kysyntä oli ainakin Euroopan mittakaavassa edelleen merkittävää.²⁶⁶ Hauswolffin ajatus siitä, että ”koko tarina olisi jo kuultu”, liittyikin todennäköisesti myös henkilökohtaiseen pettymykseen kotiinpaluuseen kohdennettujen haaveiden ja todellisuuden välillä, sillä mahdollisuus palata menestyneenä seikkailijana, jonka tarinat kiinnostivat kaikkia, jäi toteutumatta. Alun perin se vaikuttaa olleen jopa yksi koko matkalle lähdön motiiveista:

”Päätös matkasta syntyi puhtaasta elämänilosta - - ja pohjalla säteili isänmaan kaipuu ja toivo - - siellä kertoisin kaiken sen hämmästyttävän, jonka kaksi elävää silmääni olivat todistaneet, ja niistä vaaroista, jotka ylitin merellä ja maalla, villien ja villieläinten joukossa.”²⁶⁷

Matkalla olo, seikkailu, hämmästyttävät näyt ja kohtaamiset vieraiden kulttuurien, luonnon ja eläinten kanssa ovat teemoja, jotka liittävät Hauswolffin käsikirjoituksen toisen puoliskon, Etelä-Amerikan alueelle siirtyvän Margaritan saaren kuvauksen, alkupuoliskoja tiukemmin nimenomaan matkakirjallisuuden genreen. Muistelleessaan lähtöään kohti eurooppalaisille suurimmaksi osaksi tuntematonta mannerta, Hauswolffin kertojamina ottaa virkamiehen sijaan seikkailijan ja tutkimusmatkailijan roolin. Tämä todennäköisesti peilaa sitä identiteetti muutosta, joka Hauswolffissa on tapahtunut Saint Barthélemyyn jäätyä taakse.

²⁶⁶ Mörner 1992, 21; Leys Stepan 2001, 19, 43. Ks. myös Pratt 2008 (1992), 143.

²⁶⁷ ”Resan blef besluten med sann lefnadslust - - och i fonden strålade fädernerlandet i längtans och hoppets glans - - där skulle jag berätta allt det förvanade mina egna två lefvande ögon bevittnad och de faror jag öfverstätt till vatten oh land, bland vildar och vildjur.” AOL 1a–1b, LUB.

4.2 Vieraan ja kohtaamisten Margarita

Hauswolff muistelee käsikirjoituksessaan laivan saapuneen Margaritan saaren edustalle kesäkuussa 1820. Tuolloin siellä oli jo jonkin aikaa eletty espanjalaisten jälkeistä elämää, ja Hauswolffin jo aiemmin kuvailema kenraali Brión piti siellä tukikohtaansa. Mante-reella tilanne oli kuitenkin epävakaa, eikä sinne ollut suoraan mahdollista siirtyä.²⁶⁸ Jän-nittynyt tunnelma, jota ruotsalaisten hallussaan pitämä neutraali lippu hieman lievensi, oli ilmassa Margaritan läheisyydessä:

”- - me lähestyimme varovasti ja huolestuneina ja kreivi A. ja minä aloimme tosissamme huomata antautuneemme seikkailulle. Syy oli pätevä, sillä es-panjalaiset pyrkivät usein estämään pääsyn saarelle - - Espanjalaisiin tör-määminen oli kaikkina aikoina ja kaikissa tapauksissa valitettava kohtalo, ja meille se olisi hyvin vaarallista, - -.”²⁶⁹

Saaresta muodostamaansa ensivaikutelmaa Hauswolff kuvaa samankaltaisesti kuin Gus-tavian satamaa käsikirjoituksen alkupuolella. Läninä on kolonialistissa narratiiveissa usein käytetty kuvaustapa, jossa katsoja estetisoi ja ottaa haltuun edessään näkyvän maiseman.²⁷⁰ Lisäksi läninä on myös kolonialistiselle diskurssille tyypillinen vertailu ja vasta-kohtaparit, erojen tekeminen suhteessa toiseen:²⁷¹

”- - jopa meille, jotka tulimme ehkä kuivimmalta saarelta, joka sijaitsee me-renraikkaiden Antillien rehevässä saaristopuutarhassa, teki Juan Griegon sataman maisema epämiellyttävän vaikutelman. - - Sammaleinen kallio ja lehdettömät puut ovat tyypillisiä Pohjolassa, mutta harmaantuva ja aurin-gon kuivattama vihreys tuhkanvärisillä vuorilla ja haalealla hiekalla ovat valitettavia palmujen kotimaassa. - - Kreivi A. ja minä nojasimme reelin-kiin, katselimme näkymää edessämme ja viestimme toisillemme äidinkie-lellä ensivaikutelmamme - - Jyrkät vuorenrinteet muodostivat suuret, mutta luotaantyöntävät ulkonevat varjot, ja niiden välissä seisoi vinoja majoja,

²⁶⁸ AOL 22a–22b, 30a, LUB; Hauswolffiana, 189. Margarita kuului Venezuelan alueeseen, joka vapautui lopullisesti espanjalaisten hallinnasta Carabobossa käydyin taistelun jälkeen vuoden 1821 heinäkuussa. Valtonen 2001, 385.

²⁶⁹ ”- - vi nalkades varsamt och ängsligt och Grefve A. och jag började på alfvarre märka att vi gifvit oss ut på äfventyr. Orsaken var giltig nog, ty Spanionerne plägade understundom blokera denna Ö - - Att råka ut för Spaniorer var i alla tider och i alla fall et missligt öde; för oss borde det vara i högsta grad farligt, - -.” AOL 23b–24b, LUB.

²⁷⁰ Pratt 2008 (1992), 9.

²⁷¹ Kaartinen 2001, 391–392.

*yhtä surullisia kuin ympäristönsä. Täällä ei ollut mitään, ei edes kirkkoa -
-.”²⁷²*

Hauswolffin tapa kuvata reelingiltä avautuvaa näkymää heijastelee Alexander von Humboldtin matkakirjoissaan tunnetuksi tekemään tyyliä esittää maisemat ”näkyminä”, jotka on ikään kuin järjestetty katsojan eteen etäisyyden päästä, kaukaa tai korkealta katsoen.²⁷³ Lähes aavemainen ensivaikutelma edeltävinä vuosina kovia kokeneesta saaresta oli kuitenkin Hauswolffin mielestä ”kuin runossa jostakin hylätystä paikasta”, eikä se vastannut sitä rehevää luonnon valtakuntaa, josta hän oli lukenut Humboldtin teoksista.²⁷⁴ Ennakkomielikuva jonkinlaisesta luonnontilaisesta Eedenistä näkyy tavassa, jolla Hauswolff kuvaa käsitystään saaren olosuhteiden muuttumisesta espanjalaishallinnon ja itsenäisyys-sotien myötä. Vielä ensimmäisellä vuosisadalla saaren ”löytymisen” jälkeen Margaritalla oli hänen mukaansa eletty idyllistä, rauhallista elämää:

”Saaren asukkaat, - - Orinocon villit Caraibit, käsittelivät niitä [kanootteja] helposti ja kalastivat helmiä riualta - - He omistivat ja asuivat omia laaksojaan saarella, ja heidän onnekseen, kun rikas helmisaalis loppui - - he elivät onnellisessa unohduksessa ja kukaan ei tiennyt Margaritan olemassaolosta, muuta kuin että sen nimi oli kartalla - -.”²⁷⁵

²⁷² ” - till och med på oss, som kommo ifrån kanske den torraste Ö, som är bebodd uti havfrisk Antillernes yppiga insular trädgård, gjorde den vue som Juan Griegos hamn bjöd våra blickar ett oangenämt intryck. - - En mossig klippa och ett aflöfvadt träd äro i karakter i norden, men en grånands och soltorkad grönske på askfärgadt berg och blekräd sand äro afskyvärda i Palmernas fädernesland. - - Grefve A. och jag lutade öfver relingen, skådade på scenen framför oss och meddelade hvarandra på modersmålet våra första intryck, - - Branta bergsryggarne, som väl utgjorde en afstickande skuggmassa, men ej inbjöds att njuta någon gästfri skugga, och emellan dem stodo - - sneda och [sana epäselvä] jordkojor, lika sorgliga som deras omgifning: Här var ingenting, ej en gång en kyrka - -.” AOL 24b–25a, 26b, LUB.

²⁷³ Prattin mukaan Humboldtin näkymä, *view*, oli esteettinen tapa käsitellä luonnonhistoriallisia aiheita, ja se pyrki yhdistämään tieteellisen tarkkuuden subliimiin estetiikkaan. Humboldt ajatteli, että trooppinen luonto pystyi vastaamaan ihmisten odotuksiin ja korvaamaan haastavaksi koetun ilmaston aiheuttamat vaikeudet vain ihmisielen kautta luotujen merkitysten, eli herättämiensä tunteiden sekä estetiikan avulla. Pratt 2008 (1992), 118. Ks. myös Leys Stepan 2001, 36–38.

²⁷⁴ AOL 27a, LUB. Humboldtin tapa kuvata maisemia on usein yhdistetty romantiikan ajan taiteessa tunnettuun, yleiseurooppalaiseen subliimin käsitteeseen. Subliimi ja sen pari, pittoreski, olivat yleisesti käytettyjä ilmaisuja ajan maalaustaiteessa, kirjallisuudessa ja runoudessa. Niiden symboloima estetiikka heijastui tapoihin katsoa, analysoida ja arvioida luontoa ja esimerkiksi arkkitehtuuria. Humboldtille hänen kuvaamansa Etelä-Amerikan maisemat olivat nimenomaan subliimeja – yleviä ja spektaakkelimaisia, dramaattisia sekä vastakohtia täynnä. Pittoreskiksi nimitettiin puolestaan maltillisempaa, vehreää ja rehevää, usein hieman salaperäistä näkymää. Hauswolffin käsikirjoituksessa subliimin tai pittoreskin käsitteet eivät esiinny, mutta muuten kuvaamisen tavoissa on yhtymäkohtia humboldtilaisen matkakirjallisuuden tyyliin. Leys Stepan 2001, 36–38; Koivunen 2004, 77–78; Colbert 2005, 17–18.

²⁷⁵ ”Öns invänares, - - Orinoco landets vilda Caraiber, lätthet att handtera dessa och att fiska perlorne på refvet, - - De ägde och bebygde sina bestämde dalar på Ön, och sedan, till lycka för dem, den rika perlfångsten blifvit uttömd - - lifde allesamman i en lycklig glömska och ingen viste om det fordna Margarita var i verkligheten till, mera än att dess namn stod på kartan.” AOL 27a, LUB.

Sittemmin rauha oli särkynyt ja aiemmin sulassa sovussa eläneet heimot, Margaritan karibit ja mantereen cumanagotot, olivat Hauswolffin mukaan ajautuneet vihollisiksi eri puolille – cumanagotot espanjalaisten, ja karibit Margaritalle paenneiden itsenäisyystaistelijoiden puolelle.²⁷⁶ Tilanne oli eskaloitunut, kun espanjalaiskenraali Morillo oli hyökännyt Margaritalle. Seurauksena oli ollut patriootteja tukeneiden karibien verilöyly, jonka jäljet muistuttivat tapahtumista saarella edelleen.²⁷⁷ Aikaisempaa mielikuvaa vastannut idylli löytyi Hauswolffin mukaan enää vain pienistä saaren alkuperäisasukkaiden kylistä, joiden väestö koostui enimmäkseen levottomuuksista selvinneistä naisista ja lapsista:

*”Intiaanit elävät edelleen pienemmissä laaksoissa sijaitsevissa kylissään normaalia, toistuvaa mutta kuitenkin kiireistä luontoelämää syvässä rauhassa, kuten he aina tekevät kun tuhoisa tunkeilija ei onnistu tunkeutumaan lähtemättömästi heidän muistiinsa tai painautumaan heidän sieluunsa ja kehoonsa nöyryytyksen ja typeryyden sinetillä.”*²⁷⁸

Vaikka Hauswolff toisaalta koki, että saaren alkuperäinen luonnonidylli oli tuhoutunut, ja hän arvostelee etenkin espanjalaisia saaren alkuperäisasukkaiden elämään puuttumisesta, kuvauksessa tulevat esiin myös satamassa kohdatut maiseman puutteet, kuten huonokuntoiset talot. Siinä missä maiseman esteettisten arvojen nautinto antoi kolonialistisissa narratiiveissa matkan vaikeille arvon ja merkityksen, Marjo Kaartisen mukaan maiseman kehityskohteiden esilletuominen viittasi usein näkemykseen, että kuvatun paikan asioihin olisi tullut puuttua sekä sosiaalisesti että materiaalisesti, kuten ajatuksessa ”valkoisen miehen taakasta”.²⁷⁹

Hauswolffin suhtautumisessa perillä kohtaamaansa voikin nähdä kolonialistisen representaation strategiaa, jota Mary Louise Pratt kutsuu termillä ”anti-valloitus”, *anti-conquest*. Siinä kirjoittaja pyrkii säilyttämään oman viattomuutensa, tuoden kuitenkin esille eurooppalaisen hegemonian ja asemansa kuvatun yläpuolella. Eurooppalaista kontrollia saatettiin tällaisissa teksteissä pyrkiä oikeuttamaan siirtämällä huomio omista valloitus-

²⁷⁶ AOL 28a–28b, LUB.

²⁷⁷ ”- nakna stumpar af afhuggna palmträd stå upp här och där emellan dem på denna brännande sanden, och längre bort upptäcker ögat några gråa pyramidformiga högar: de äro uppstaplade människoben och döds skallar som förvittra i slagtfeltets tyst.” AOL 29a–29b, LUB.

²⁷⁸ ”Indianarne framlefde i sina byar, belägna i de mindre dälдерne, sitt vanliga enformiga och dock driftiga naturlif i djupaste fred, såsom han alltid gör där den utödande inkräktaren ej intryckte för outplånliga minnen i hans sinne eller påtryckte hans själ och kropp förnedringens och stupiditetens insegel.”

AOL 27b, 32a, LUB.

²⁷⁹ Kaartinen 2001, 395–396.

tai hyödyntämistavoitteista esimerkiksi siihen, miten muut valtiot tai alkuperäisasukkaiden heimot keskenään kohtelivat toisiaan.²⁸⁰

Toisaalta se, että Hauswolff on käyttänyt käsikirjoituksessaan useita arkkeja Margaritan alkuperäisasukkaiden elämän ja poliittisen aseman kuvaamiseen, pyrkii tarkastelemaan tilannetta heidän näkökulmastaan ja käsittelee heitä myös aktiivisina toimijoina, poikkeaa esimerkiksi Humboldtin teoksista, joissa maininnat alkuperäisasukkaista puuttuivat usein kokonaan.²⁸¹ Myöskään myöhemmissä, eurooppalaisen matkustusaallon myötä syntyneissä Etelä-Amerikan kuvauksissa alkuperäisasukkaat eivät useinkaan näyttäytyä aktiivisina toimijoina tai oman alueensa asiantuntijoina, vaan jäävät taustalle veneenkuljettajina, kokkeina, oppaina tai kantajina, tai jopa hidastavina logistisina esteinä. Kohtaamiset häivyttämällä heidät usein ikään kuin samaistettiin osaksi luontoa.²⁸²

Eurooppalaisen matkustusbuumin myötä syntyneissä kuvauksissa myös luonnolla nähtiin olevan vähemmän merkitystä, eikä niissä enää käytetty humboldtilaista estetiikkaa. Koskematon luonto nähtiin jopa rumana, hylättynä, sillä siitä puuttui ihmisen puuttuminen ja huolenpito. Toisaalta näissä teksteissä ylistettiin usein kreolieliitin vieraanvaraisuutta ja elämäntapaa, tai kritisoitiin heidän kykyjään hyödyntää merkittäviä luonnonresurssejaan.²⁸³ Hauswolffin, jonka Etelä-Amerikan matkakokemukset alkoivat näiden vaiheiden risteyskohdassa, mutta joka kirjoitti käsikirjoitustaan 1830-luvulla, tyyli vaikuttaa saaneen vaikutteita sekä humboldtilaisista, että myöhemmistä matkakuvauksista.²⁸⁴ Lisäksi siinä on erotettavissa myös persoonallinen, Hauswolffin Länsi-Intiassa viettämään aikaan, alueen tilanteen kehityksen seuraamiseen sekä etenkin Kolumbiassa myöhemmin vietettyyn pitempään aikaan liitoksissa ollut tapa kuvata ”Uudessa maailmassa” kohdattua.

Suurin osa eurooppalaisen matkustusbuumin myötä Etelä-Amerikan itsenäistyneille alueille 1820-luvun puolivälistä lähtien matkustaneiden diplomaattien, liikemiesten ja seik-

²⁸⁰ Pratt 2008 (1992), 9.

²⁸¹ AOL 27a–29b, 47a, LUB; Pratt 2008 (1992), 122–123, 128.

²⁸² Leys Stepan 2001, 65–66; Pratt 2008 (1992), 145–148.

²⁸³ Pratt 2008 (1992), 145–148.

²⁸⁴ Méndez Rodenas on eurooppalaisia Etelä-Amerikassa matkailleiden naisten matkakuvauksia käsittelevässä tutkimuksessaan erottanut Prattin teoksessa esiin tulleita monipuolisempiakin lähestymistapoja suhteessa alkuperäisväestöön, vaihdellen ambivalenssista selkeään läheisen kontaktin haluun ja yhteenkuuluvuuden tunteen hakemiseen sekä riippuvaisuuteen. Méndez Rodenas 2014, 16–17, 139–141.

kailijoiden kontakteista paikalliseen väestöön tapahtuivat valtaan nousseen kreoliyläluokan kanssa, jotka toimivat usein matkustavaisten isäntinä.²⁸⁵ Näin oli myös jo Hauswolffin Margaritalla viettämänä aikana. Hauswolff ja Adlercreutz liittyivät pian saapumisensa jälkeen kenraali Pablo Clemente y Palacios'n (1792–1821) ja tämän perheen seurueeseen, ja alkoivat saaren synnyttämistä ensivaikutelmista toivuttuaan nauttia yläluokkaisen kreolielämän iloisista puolista.²⁸⁶ Lisäksi mahdollisuus englantilaisen lesken, Mary Englishin (1789–18469), tapaamiseen oli kiirehtinyt seurueeseen tutustumista:

*”Kuka olisi voinut kuvitella törmäävänsä eurooppalaiseen kenraalittareen Margaritan villien joukossa? Ja lisäksi hän oleskeli kenraalin perheen luona, yhden [Etelä-]Amerikan tärkeimmistä: nyt ei ollut aikaa hukattavaksi - -.”*²⁸⁷

Mary Englishin aviomies kenraali James Towers English (1782–1819) oli ollut Bolívarin englantilais-irlantilaisen legioonan päällikkö, mutta kuollut syksyllä 1819 Margaritalla riehuneessa keltakuume-epidemiassa.²⁸⁸ Mary English tunnettiin myöhemmin seikkailijattarena ja liikenaaisena, ja Hauswolff vertaakin tätä brittiläisiin tutkimusmatkailijoihin Lady Hester Lucy Stanhopeen (1776–1839) ja Emma Hamiltoniin (1765–1815).²⁸⁹ Hauswolff piti Englishia kyvykkäänä ja itsenäisenä naisena, ja intoutuu käsikirjoituksessaan kummastelemaan tämän kaltaisten naisten halua avioitua, ja sitä kautta luovuttaa omaisuutensa miehelleen.²⁹⁰

Hauswolff ei ainakaan vielä Margaritalla ollessaan päässyt toteuttamaan haavettaan ihailemansa Simon Bolívarin tapaamisesta. Hän pääsi kuitenkin lähelle, sillä kenraali Palacios'n vaimo María Antonia Bolívar Palacios (1777–1842) oli Bolívarin sisar. Paikalla oli myös yksi heidän tyttäristään, todennäköisesti vuonna 1802 syntynyt Juana Teresa Clemente Bolívar, sillä Hauswolff kirjoittaa nuoren ”*conchitan*” olleen tapaamishetkellä 18-vuotias.²⁹¹ Vaikka Hauswolffin ja Adlercreutzin oleskelu Margaritalla pitkittyi suunnitellusta, Hauswolff muistelee ajan käytetyn hyvin ja miellyttävästi, sillä María Bolívar

²⁸⁵ Méndez Rodenas 2014, 139.

²⁸⁶ AOL 34b, 35b–36b, LUB.

²⁸⁷ ”Hvilken skulle kunnat inbilla sig att råka en Europeisk generalska bland vildarne i Margarita? Och hon befann sig dessutom med en hel generals familj, en af de första i Amerika: här var i sanning ingen tid att förlora - -.” AOL 34b, LUB.

²⁸⁸ AOL 38b–39a, LUB; Brown 2009. Ks. myös Scott 1991.

²⁸⁹ AOL 38b–39a, LUB.

²⁹⁰ AOL 39b–40a, LUB.

²⁹¹ AOL 34b, 35b–36b, LUB.

Palacios ja tämän tytär opettivat ruotsalaisille espanjaa. Perheellä ei ollut Hauswolffin mukaan ollut varaa kouluttaa tyttärtään kunnolla, eikä tämä puhunut sanaakaan englantia tai ranskaa.²⁹² Kommunikoinnissa turvaututtiin aluksi mimiikkaan, mutta tekniikka oli Hauswolffin mielestä menestyksekkäs heidän oppimisensa kannalta:

*”Omasta puolestani, kielitaitoisena miehenä, haluan antaa nuorille miehille ja naisille sen hyvän neuvon, että he halutessaan nopeasti ja hyvin oppia kielen, erityisesti kevyttä ja luottamuksellista keskustelua varten, hyödyntäisivät metodia, jota me testasimme tässä - - neljäntoista päivän aikana huomasimme tehneemme todellisia edistysaskelleita espanjassa, maailman miellyttävimmällä tavalla.”*²⁹³

Hauswolff näyttää käsikirjoituksensa toisella puoliskolla ottaneen vaikutteensa perinteisiä muistelmia kevyemmästä ja viihteellisemmästä, jopa romaanimaisesta matkakirjallisuuden genrestä, ja intoutuu kuvaamaan hieman myös Saint Barthélemyyn kohdalla kokonaan hiljaisuuteen jääneitä teemoja, kuten kohtaamiaan naisia ja henkilökohtaista elämänsä. Tämä kertoo siitä, että Hauswolff olisi katsonut esimerkiksi naissuhteista kertomisen olleen soveliasta matkakuvauksen yhteydessä, mutta ei virka-aikaa kuvaavissa muistelmissa. Toisaalta Hauswolff viittaa epäsuorasti seuraelämän samankaltaisuuteen myös Saint Barthélemylla. Siinä missä Euroopan pääkaupunkien tapoihin tottunut kreivi Adlercreutz oli ollut ystävänsä mukaan hämmentynyt, ja pitänyt paikallista seuraelämää karkeana, Hauswolff kuvailee itse olleensa Länsi-Intiassa viettämänsä ajan ansiosta Margaritalla nopeasti kuin kotonaan.²⁹⁴

Kreolilaistyylliseen vapaa-ajan viettoon kuului Hauswolffin mukaan Margaritalla ennen kaikkea rentoutuminen, ”farniente”. Kreolit eivät olisi pärjänneet ilman sikareitaan ja riippumattojaan, eikä hän itsekään ollut laittanut tätä nautintoa pahakseen:

”Sitä ei voi kieltää, että trooppinen ilmasto yleensäkin aiheuttaa voimakasta uneliaisuutta, jota haluan kutsua riippumatto-oireyhtymäksi, joka

²⁹² AOL 36a, LUB.

²⁹³ ”För min del, som en mångspråkkunnig man, vill jag ge unga herrar och damer det goda rådet att när de vilja fort och väl, särdeles för lätt och förtrolig konversation, lära ett språk, begagna den method som vi bepröfvade här - - Inom fjorton dagar funno vi oss hafva gjort rätt artiga framsteg i spanskan, på allt angenämaste sätt i verlden.” AOL 37a, LUB.

²⁹⁴ AOL 35a–35b, LUB.

niin omituisesti ilmenee vastoin kreolien kiivasta eloisuutta, kun heidän kehonsa ja sielunsa joutuvat toimintaan, mutta joka eurooppalaisessa muuttuu hermostuneeksi ärtymykseksi.”²⁹⁵

Hauswolff jatkaa tropiikin ilojen kuvausta romanttista seikkailuromania muistuttavalla tyyllillä, jolle ei löydy vastinetta Saint Barthélemyyn kuvauksesta käsikirjoituksen alkupuolelta:

”Kukapa ei nautinnolla katselisi nuorta kreolityttöä, hänen mustaa tukkaansa joko vapaana kylvyn jälkeen, tai huolimattomasti ylös koottuna ja kukalla koristettuna - - vyötäröllään ohuin kangas ja vain hienointa pellaava, - -.”²⁹⁶

Muuta käsikirjoitusta voimakkaammin matkakirjallisuuden genreen Margaritan osuuden liittää myös erilaisten sattumusten kuvailu, huumori ja seikkailu. Aivan käsikirjoituksen loppupuolelle Hauswolff on kirjannut humoristisessa sävyssä robinsonadimaisten selviytymistarinoiden traditiosta, ja toisaalta niitä ironisoivista teoksista muistuttavan kohtauksen seurueen huvirekkestä. Hauswolff kuvaa olleensa pitkine jalkoineen ja liehuvine aamutakkeineen kuin Don Quijote Sancho Panzan selässä:

”- - ja varsinainen tarkoitus oli nauttia romanttisesta kylvystä lähteellä, joka syöksyi suuresta kallioaltaasta, - - akvaattinen näky jota en ollut nähnyt kahdeksaan vuoteen. Matkamme oli noin ruotsalaisen mailin pituinen, mutta minulle se oli ikuisuus: en ollut koskaan elämässäni ratsastanut aasilla, ja tulin pian havaitsemaan että voidakseen sen tehdä, pitäisi olla aasitsekkin. Onnettomin kaikista noista tuomituista eläimistä osui minun kohdalleni - -.”²⁹⁷

²⁹⁵”Det kan ej nekas att det tropiska klimatet i allmänhet åstadkommer den starka lojhet, hvilken jag vill kalla hängmattighet, som så besynnerligen afsticker emot creolernes häftiga liflighet när deras kropps och lifsandar blifva försatta i verksamhet, men hos Europeern öfvergår till en nervös retlighet - -”. AOL 44a, LUB.

²⁹⁶”Hvem skulle ej med nöje betrakta en ung creolisk flicka, hennes långa svarta hår antingen fritt nedhängade efter badet eller vårdlöst uppflätads och prydt med en blomma - - vid midjan den tunnaste klädning och endast det finaste linne, - -”. AOL 41a–41b, LUB.

²⁹⁷”- - och egentliga ändamålet att njuta ett romantiskt bad i en källa, vällande ur en rymlig klippbasin, - - , en aquatisk syn som jag ej sett på åtta års tid. Vår väg kunde ungefär vara en svensk mil lång, men för mig syntes den en evighet: aldrig i min lifstid hade jag ridit på en åsna, och snart kom jag under fund med att man borde vara en åsna sjelf för att göra det. Det olyckligaste af alla de för dömda djuren hade fallit på min lott - -.” AOL 52a–52b, LUB.

Huviretken aikana Hauswolff kirjoittaa päätyneensä alueen alkuperäisasukkaiden kari-
bien kylään. Tiettyihin Karibian alueen osiin tuolloin liitetystä kannibalismihuhuista tie-
toisena Hauswolff pelkäsi kohtalonsa puolesta, kunnes tulkitsi kari-
bien luulleen häntä
jonkinlaiseksi ”pyhäksi mieheksi”:

*”Oudosti alkoi sydämeni hakata kun huomasin että nämä olivat Karibeja ja
kaikki mitä olin lukenut vanhoista kannibaaleista ja heidän ihmisnälkäi-
sistä ruokahalustaan. - - ja kesti hetken ennen kuin ymmärsin että he eivät
halunneet paha vaan näyttivät osoittavan minulle kunnioitusta - - jos olisin
ollut kalju²⁹⁸, olisin löytänyt kohtaloni kari-
bien joukosta Margaritalta.”²⁹⁹*

Eurooppalaisessa matkakirjallisuudessa tropiikki nähtiin usein jyrkkien vastakohtien
kautta – toisaalta runsaudessaan ja värikylläisyydessään paratiisina, toisaalta vaarallisena
ja koettelevana, usein kristillisin termein ilmaistuna helvettinä tai kiirastulena.³⁰⁰ Huhut
kannibalismista liittyivät tropiikin negatiivisina nähtyihin puoliin, kuten sairaudet sekä
eksoottisina ja vaarallisina koetut eläimet ja luonnonilmiöt:

*”Kuitenkin kuuluu trooppisen elämän luonteeseen, että kaikki, myös nau-
tinto, edellyttää että ihminen heittäytyy seikkailuun - - olen kerralla päättä-
nyt jättää kaikki käärmeet, tiikerit, krokotiilit, torakat ja vampyyrit rau-
haan, tai lukijani niiltä, - - ja siten haluan ohittaa ne sillä huomautuksella
että ne lähinnä tuhoavat kaiken idyllisen, sekä todellisuuden että illuusion
– kaiken nautinnon, jonka kauniin ja rehevän trooppisen luonnon luulisi
jatkovasti suovan.”³⁰¹*

²⁹⁸ Hauswolffin mukaan erehdyksen osoitti tonsuurin puuttuminen. Tonsuuri on joidenkin kristillisten
kirkkokuntien harjoittama tapa ajella hiukset papiston jäseniltä.

²⁹⁹ ”Underliga började kläcka i mitt hjerta då det fann mig (sana epäselvä) att desse voro Karaiber och allt
hvad jag läst de gamla kanibalerne och deras människosvältande apetit. - - och det tog mig någon tid in-
nan jag ofvertygade mig om att de ej hade något ondt tvertom de tycktes de visa mig en tillbedjande - -
Hade jag varit skallig, så hade min lycka varit gjord bland caraiberne på margarita.” AOL 53a–54a, LUB.

³⁰⁰ Kaartinen 2001, 398.

³⁰¹ ”Emellertid hör det till tropikliffvets karakter, att allt, äfven njutningen, antyder att man lifver på äfven-
tyr - - jag har en gång för alla beslutat att låta ormar, tigrar, krokodiler, kackorlackor och vampyrer vara i
fred, eller mina läsare för dem, - - och således vill jag förbigå dem med dem anmärkning att de till det
mästa förstöra all idyllisk både verklighet och illusion – all slags njutning, som man bords tro att den
sköna och yppiga tropik naturen flödande skänker.” AOL 44a–44b, LUB.

Hauswolff kirjoittaa myös saarella riehuneesta keltakuume-epidemiasta, ja muistelee itsekin sairastaneensa sen myöhemmin vuosinaan Etelä-Amerikassa. Hän pohtii myös ilmaston vaikutusta sairauksiin,³⁰² jotka näyttäytyivät rajuna vastakohtana humboldtilaisille mielikuville tropiikista:

”Luultavasti koskaan sen jälkeen, kun tämä hirveä sairaus alkoi tehdä tervehdyskäyntejään, ja esittää näytelmää jonka on ajateltu olleen eräänlainen ’memento mori’ tai varoitus aikamme muutto- ja matkustusintoisille pysyä kukin kotipaikassaan, ei ole johtanut sellaiseen - - kuoleman karnevaaliin kuin täällä Margaritalla. - - Minusta näyttää, että se [sairaus] niissä maissa, joissa on tietyt vuodenaajat, on vain vierailija mutta trooppisissa maissa vierailijat löytävät sen.”³⁰³

Sen perusteella, että Margaritan kuvauksessa nousevat muuta käsikirjoitusta vahvemmin esiin tropiikin erilaiset koetut ääripäät, voisi ajatella, että Hauswolff koki itselleen vielä tuossa vaiheessa vieraan Etelä-Amerikan tutumpaa Länsi-Intiaa enemmän ”todellisena tropiikkina”. Myös myöhemmin Etelä-Amerikassa vietetty aika ja sen mukanaan tuomat koettelemukset varmasti vaikuttivat siihen, millaiset teemat Hauswolff on nostanut esiin käsikirjoituksen toisella puoliskolla. Margaritan kuvauksen aiheet olivat tyypillisimpiä nimenomaan matkakuvauksissa, jollainen Saint Barthélemyyn kuvauksen osuus ei puolestaan ole.

Kaiken kaikkiaan elämä tropiikin olojen keskellä saa Hauswolffin tekstissä kahtalaisen merkityksen. Sekä Saint Barthélemyyn ilmastossa ja hurrikaaneissa että Etelä-Amerikan luonnossa pärjääminen meritoi kirjoittajaansa, mutta samalla luonnon ja ilmaston luomia olosuhteita käytetään selittämään omaa kohtaloa ja valintoja. Tämä peilautuu myös

³⁰² Ennen 1800-luvun lopulla alkunsa saanutta trooppista lääketiedettä puhuttiin ”kuumien ilmastojen lääketieteestä”, joka nojasi jo antiikista lähtöisin olevaan käsitykseen kuumien ilmastojen yhteyksistä sairauksiin. Leys Stepan 2001, 149–154.

³⁰³ ”- - troligen har aldrig någonsin, sedan denna förfärliga sjukdom börjat göra sina påhälsningar, och gifva skådespel hvilka tycktes vara ämnade till ett slags ’memento mori’ eller varning för vårt tids flyttnings och reslustiga folk, att stanna hvar och en kvar i sin hembygd, gifvit en sådan döds carneval - - som här på Margarita. - - Ty mig har förefallit att den i länder, som hafva bestämde årtider, är på besök men i de tropiska den främmande gästen söka den.” AOL 39b, 43a–43b, LUB. Keltakuume kulkeutui Afrikasta orjuuden myötä Karibialle, Yhdysvaltoihin ja Etelä-Amerikkaan. Se oli vakava tauti, johon kuului nopeasti nouseva, kova kuume, ihon keltaisuus ja joskus myös sisäiset verenvuodot. Jopa kolmekymmentä prosenttia sairastuneista kuoli. Leys Stepan 2001, 154.

Hauswolffin käsikirjoituksen motiiveissa. Hän halusi kirjoittaa kokemuksistaan saadaakseen tunnustusta kuvailemiensa alueiden tuntijana, ja Etelä-Amerikan osalta ehkä jopa tutkimusmatkailijana, jollaisten jalanjäljissä siellä 1820-luvun alkupuolella matkustettiin.

Siinä missä Hauswolffin aikaan Saint Barthélemylla yhdistyi sana koti, ja paikan kuvailu yhtä aikaa sekä kulttuurin sisältä että ulkoa, Margaritan osuudet käsikirjoituksessa ovat kuvauksia vieraasta, ja kohdatun arvioimista selkeämmin ulkopuolelta. Matkakirjallisen tyylin turvin myös Saint Barthélemyyn kohdalla vaiettuja aiheita on valikoitunut mukaan. Vaikka Hauswolff vietti myöhemmin myös Etelä-Amerikassa pitkän ajan, uuden edessä olemisen kokemuksen voimakkuus, mahdollisten matkapäiväkirjojen käyttö kirjoittamisen apuna, sekä esikuvilta omaksutut Etelä-Amerikasta kirjoittamisen mallit näyttävät ohjanneen hänet kirjoittamaan 1830-luvullakin ”Uudesta maailmasta” kuin hän olisi vasta hetki sitten astunut sinne ensi kerran. Kuten Hauswolff käsikirjoituksensa viimeisellä lehdellä kirjoittaa, Margaritalla koettu oli kuitenkin lopulta ollut vain esimakua sille, mitä hän tulisi Etelä-Amerikassa myöhemmin kokemaan.³⁰⁴

4.3 ”Hauswolff kolumbialainen”

”Hankkiakseen toimeentuloa, hän alkoi suunnitella yritystä, joka oli hänen mielessään, ja teki matkoja rannikoilla, Magdalena-joen suulla sekä suuressa merenlahdessa ruotsalaisella aluksella. Kohtalo leikki kuitenkin mitä omituisemmalla tavalla hänen ja hänen onnensa kanssa, ja vihki hänet seikkailujen labyrinttiin. Hän joutui haaksirikkoon Panaman kannaksen rannikolla, pelastautui Moschetto [miskito] -intiaanien alueella, vaelsi heidän erämaissaan ja pienillä saarillaan, tuhansien vaarojen seurattessa, yrittäen löytää ulospääsyä, ja viimein löysi sen, - - kun hän joutui merirosvojen käsiin, jotka piinasivat niitä vesiä ja täyttivät ne kauhulla. - - Kuin ihmeen kautta hän pääsi sieltä elävänä. Niin kului vuosi 1821. Tammikuussa 1822 hän siirtyi Carthagenaan - -. Mutta sillä välin olivat maan sisäosat avautuneet, eikä hän ollut siihen asti mitään nähnyt, mitään tuntenut, ennen kuin

³⁰⁴ AOL 54a, LUB.

*hän astui sisään Kordillieerien mysteereihin, tropiikin aarteiden keskelle, -
-.”³⁰⁵*

”- - Hauswolff, joka totesi olevansa alueella, jossa kullaa kaivuu on maataloutta, eikä teknistä teollisuutta, - - uskoi voivansa parannuksia tekemällä luoda pysyvän suuntauksen ja hyödyllisen yhteistyön Pohjois-Euroopan ja molempien Amerikoiden välille. - - Hän siis solmi kauppasuhteita, hankki omistusoikeuksia kiinteistöihin, ja vierailtuaan kahdesti pääkaupungissa Bogotassa, hän matkusti vuonna 1823 Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan.”³⁰⁶

Yllä olevat lainaukset ovat peräisin *Hauswolffianassa* julkaistusta, Hauswolffin viranhakua varten laatimasta tekstistä, jonka sisältö painottuu Saint Barthélemy ja Margaritan tapahtumia seuranneisiin vuosiin 1821–1832. Kyseessä oli vaiherikas kausi Hauswolffin elämässä, joka kiteytyi itsenäistyneessä Kolumbiassa avautuneiden mahdollisuuksien ympärille. Tässä työssä katsaus noiden vuosien tapahtumiin on tarpeen käsikirjoituksen kirjoitushetken, eli vuoden 1832 tilanteen ymmärtämiseksi. Lähteiden osalta tätä varten on käännettävä *Hauswolffianan*³⁰⁷ sekä aikaisemman tutkimuksen, erityisesti Swärdin sekä Nisserin teoksen puoleen, sillä käsikirjoituksessa on tuosta ajanjaksosta vain fragmentteja. Swärd on väitöskirjassaan tutkinut Ruotsin ja Etelä-Amerikan suhteita, joiden muotoutumisessa 1800-luvun alkupuolella myös yksittäisillä henkilöillä ja heidän toimin-

³⁰⁵ ”För att sysslosätta sig, började han känna sig för i företag, som lågo i hans plan, och han gjorde på ett svenskt fartyg resor kring kusterna, vid Magdalena-flodens mynning, och i stora hafsviken. Ödet lekte likväl på det vidunderligaste sätt med honom och hans lycka, och invigde honom i äfventyrens labyrinth. Han led skeppsbrott vid kusten af Panamanäset, räddade sitt lif på Moschetto-Indianernes område, irrade kring deras ödemarker och på deras små öar, under tusen faror, för att finna en utgångspunkt, och den hittades slutligen, - - när han föll i händerna på ett sjöörfvareband, som då oroade dessa farvatten och fyllde dem med fasor - - Nästan genom ett underverk slapp han derifrån med lifvet. Så förflöt året 1821. I januari 1822 flydde han till Carthagena, - - Men under tiden hade det inre af landet blifvit tillgängligt, och han hade dittills ingenting sett, ingenting känt, förr än han trängt in i Cordillerernes mysterier, i medelpunkten af tropikens skatter, - - ”. Hauswolffiana, 189–190.

³⁰⁶ ”- - Hauswolff, som befann sig i nejder, der guldets bearbetning är ett annat jordbruk, icke en teknisk industri, - - han trodde sig kunna i förbättringars införande finna utvägar till en stadigvarande inrättning och till nyttiga föreningspunkter mellan Norra Europa och de begge Amerika. - - Han knöt följaktligen affärsförbindelser, skaffade sig ägande rätt till fastigheter, och sedan han två gånger besökt hufvudstaden Bogota, öfverreste han 1832 till Förenta Staterna och Europa.” Hauswolffiana, 191.

³⁰⁷ *Hauswolffianaan* liittyvää lähdekritiikkiä olen avannut työn johdantoluvussa. Olen analyysissani luottanut Swärdin arvioon siitä, että Crusenstolpe olisi jäljentänyt Hauswolffin alkuperäiset tekstit sellaisenaan, ja lisännyt niiden ohien omat kommenttinsa. Tästä ovat poikkeuksena jotkin Swärdin tekemät yksittäiset huomiot erovaisuuksista tai virheistä suhteessa alkuperäisiin aineistoihin. Ks. Swärd 1949, 146–154, passim.

nallaan oli merkittävä rooli. Hauswolff oli yksi näistä toimijoista. Rosa Nisser on puolestaan teoksessaan tutustunut Hauswolffin lähipiirin kirje- ja päiväkirjalähteisiin, jotka valaisevat samaa ajanjaksoa henkilökohtaisemmasta näkökulmasta.

Kuten jo edellisissä luvuissa on tullut esiin, Hauswolffin asema Etelä-Amerikan itsenäistyneillä alueilla oli monitulkintainen. Matka-asiakirjojensa perustella hän oli alueella ”turistina”, mutta kuten hän itse *Hauswolffianassa* toteaa, jollain tavoin Ruotsin hallinnon kannustamana.³⁰⁸ Swärdin mukaan oli todennäköistä, että Hauswolff siirtyi alun perin Etelä-Amerikkaan epävirallisena tiedustelijana, ottaen huomioon alueeseen tuona aikana kohdistuneen kiinnostuksen. Yhtään Hauswolffin Ruotsille lähettämää mahdollista raporttia tuolta ajalta ei kuitenkaan ole Swärdin mukaan löytynyt. Sen sijaan Swärd on Ericbergin ”*Hauswolffs efterlämnade papper*” -arkistokokonaisuuden perusteella tullut johtopäätökseen, että Hauswolffin toimet hänen Kolumbiassa oleskelunsa aikana vuonna 1823, sekä matka Yhdysvaltojen kautta Eurooppaan vuonna 1824 olisivat liittyneet Kolumbialta saatuun tehtävänantoon. Tilanne kytkeytyi Swärdin mukaan Kolumbian toiveeseen tulla muiden valtioiden tunnustamaksi, sen varustelutarpeeseen³⁰⁹ sekä toisaalta alueen luonnonvaroihin kohdistuneeseen kaupalliseen kiinnostukseen.³¹⁰

Hauswolffianan mukaan Hauswolff tapasi vuonna 1822 Carthagenaan saapumisensa jälkeen jälleen ystävänsä Adlercreutzin, joka oli ylennetty kenraaliadjutantiksi Bolívarin joukoissa, ja matkusti hetken ystävänsä hoivissa toivuttuaan sisämaahan. Sieltä, haaveidensa kohteena olleelta vuoristoseudulta, läheltä Medellínin kaupunkia, Antioquian maakunnasta Remedioksesta, Hauswolff hankki käyttöönsä maa-alueen, jolta hän oletti löytyvän kultaa.³¹¹ Remedioksen kaivoksista saatu mielikuva vaikuttaa olleen vähintäänkin mairitteleva. Esimerkiksi Hauswolffin sukulainen, kamariherra Justus Olivier von Hauswolff (1766–1854) kirjoitti Lundin piispalle, Wilhelm Faxelle (1767–1854) maal-

³⁰⁸ Hauswolffiana, 188–189.

³⁰⁹ Vaikka Bolívarin joukot olivat tuohon mennessä ajaneet espanjalaiset pois mantereelta, Kolumbia tarvitsi laivastoa saadakseen heidät pois myös Kuubasta, jossa Espanjan läsnäolo uhkasi edelleen sekä Kolumbiaa että Meksikoa. Swärd 1949, 164–165.

³¹⁰ Swärd 1949, 146–154, 168–169.

³¹¹ Hauswolffiana, 190–191. Nisserin mukaan kaivostoimintaa harjoittivat Kolumbiassa vanhat suvut, mutta vallankumouksen jälkeen suuri määrä ”kultakaivoksiksi” nimettyjä kaivoksia, ja muita valtiolle kuuluvia maa-alueita tuli myyntiin. Oikeuksia alueisiin myytiin usein englantilaisille komissionääreille, ja niitä saattoi hankkia hallintaansa melko helposti. Alueiden edullisesta sijainnista ja niiden luonnonvaroista annettiin helposti liioittelevia kuvauksia, joissa saatettiin siteerata etenkin Alexander von Humboldtia. Suurimman innostuksen laannuttua iso osa maakaupoista osoittautui kuitenkin keinotteluksi, jolla ei ollut kunnollista pohjaa. Ks. Nisser 1939, 25–26.

kuussa 1824 lähettämässään kirjeessä, että Hauswolffin haltuunsa saama alue oli kuuleman mukaan ”niin rikas, että yhdestä markasta malmia saa kultaa neljän dukaatin arvosta”, ja että lisäksi alueen maa-aines olisi sisältänyt ”niin paljon kultaa, että omistaja voi omin käsin, - - löytää useita dukaatteja päivässä.”³¹²

Kaivostyössä oli Kolumbiassa aiemmin nojattu orjatyöhön, mutta se ei enää ollut mahdollista orjakaupan lakkauttamisen³¹³ jälkeen. Tässä sekä alueen vaikeakulkuisuudessa ja paikallisten käyttämissä, eurooppalaisesta näkökulmasta vanhentuneiksi mielletyissä tekniikoissa Hauswolff näki markkinaraon eurooppalaisille työkaluille ja uusille menetelmille. Projektiin tarvittiin myös työntekijöitä, insinööritaitoa sekä rahoitusta, ja näitä varten Hauswolff matkusti Eurooppaan.³¹⁴

Swärdin mukaan Hauswolffin matka linkittyi yhteen tämän Kolumbian asiaa edistämään pyrkineiden toimien kanssa. Hauswolff matkusti Lontooseen ja siitä edelleen Ruotsiin Yhdysvaltojen kautta. Hän mainitsee itse *Hauswolffianan* tekstissä olleensa matkan aikana tekemisissä sekä Yhdysvaltojen että Englannin hallituspiirien kanssa, ja myöhemmin hän on todennäköisesti saanut Tukholmassa audienssin myös kuningas Kaarle XIV Juhanan kanssa. Näiden neuvottelujen tarkoituksena on Swärdin mukaan ollut keskustella Kolumbian valtion tunnustamisesta. Hauswolff haki lisäksi myös Kolumbian kauppakonsulin tai -agentin virkaa, jota varten meritoituakseen hän teki myös joitakin lahjoituksia Tiedeakatemialle Kolumbiasta tuomistaan näytteistä.³¹⁵ Näiden pyrkimysten yhteydestä on peräisin Hauswolffista käytetty nimitys ”Hauswolff kolumbialainen”, johon Swärd on törmännyt ulkoministeri Wetterstedtin kirjekokoelmassa.³¹⁶

Vaikka Kolumbian valtion tunnustaminen ja konsulin paikka jäivät haaveiksi, Hauswolff ei luopunut politiikkaa koskevista pyrkimyksistään, vaan otti matkansa aikana aktiivisen roolin myös ”laivakaupoiksi” kutsutussa operaatiossa, jonka tavoitteena oli myydä ruotsalaisia sotalaivoja sekä joukkoja Kolumbialle ja Meksikolle.³¹⁷ Swärdin mukaan

³¹²” - så rikhaltig, att utaf en mark malm blifver guld till fyra Ducater. Dessutom innehåller själva jordmateriaen så mycket guld, att ägaren med egen hand kan, - - blaska flera dukater om dagen.” Nisser 1939, 28. Ks. myös Swärd 1949, 148.

³¹³ Orjakauppa lakkautettiin Etelä-Amerikan itsenäistyneillä alueilla vallankumoussotien yhteydessä. Orjuus sinänsä kiellettiin esimerkiksi Kolumbiassa kuitenkin vasta vuonna 1851. Weiss 2016, 252.

³¹⁴ Nisser 1939, 24–28; Swärd 1969–1971, 352.

³¹⁵ Hauswolffiana, 208; Swärd 1949, 146–154. Ks. myös Wilson 2015, 234–236.

³¹⁶ Swärd 1949, 149.

³¹⁷ Vidales 1992, 33.

Hauswolffin roolin taustalla oli hänen Adlercreutzin myötävaikutuksella käymänsä neuvottelut Kolumbian hallituksen ja mahdollisesti itse Bolívarin kanssa. Swärdin mukaan on myös mahdollista, että Hauswolff olisi työskennellyt asekuljetusten parissa jo Saint Barthélemylla ollessaan.³¹⁸

Laivakaupat realisoituivat vuonna 1825 Ruotsin hallituksen päätöksellä ja englantilaisten välikäsien kautta, mutta kaatuivat pian diplomaattiseen kriisiin. Vaikka Englanti tunnusti Etelä-Amerikan uudet itsenäiset valtiot vuoden 1824 lopussa, muut valtiot eivät seuranneet perässä, kuten Ruotsi oli odottanut. Operaation salassapitoyritykset epäonnistuivat, ja sekä Espanja että Venäjä kyseenalaistivat Ruotsin toimet. Meksikon kaupasta luovuttiin, mutta jo matkaan lähteneet, Kolumbialle tarkoitetut laivat, joita maa ei lopulta ottanut vastaan, päätyivät tuottamaan suuret tappiot. Tilanne johti kriisiin Espanjan ja Venäjän suhteissa, ja tiukkaan jälkipyykkiin valtiopäivillä. Laivakauppahankkeen taustalla vaikutti monimutkainen vyyhti toimijoita sekä eri tahojen taloudellisia ja poliittisia intressejä, joita Swärd on avannut kattavasti väitöskirjassaan. Selvää kuitenkin on, että operaatio jätti aikanaan pitkät jäljet myös Hauswolffin maineeseen niin Ruotsissa kuin Venäjälläkin.³¹⁹

Vuoden 1824 aikana Hauswolff löysi Remedioksen kaivoshankkeelleen rahoituksen Lontoosta, pankkiiriliike Goldschmidt & Companysta, jolla oli jo ennestään suhteita Kolumbiaan. Se toimi myös yhtenä laivakauppahankkeen välikätenä.³²⁰ Ruotsista puolestaan löytyi yhteistyökumppaneita ja insinööritaitoa, ja mukaan kaivoshankkeeseen lähtivät muun muassa herrat Peter (Pedro) Nisser (1799–1878) ja C. F. B. Plageman, jotka olivat kuuluisan kemistin, Jöns Jacob Bertzeliuksen (1779–1848) oppilaita. Lisäksi mukaan lähtivät meriupseeri ja myöhemmin kirjallisista töistään tunnettu Carl August Gosselman (1799–1843) sekä kapteeni Carl Sigismund von Greiff (1793–1870). Viimeksi mainitusta tuli myös Hauswolffin lanko, sillä Hauswolff avioitui tämän sisaren, Maria Lovisa von Greiffin (1789–1877) kanssa Tukholmassa maaliskuussa 1824.³²¹

³¹⁸ Swärd 1949, 164–185. Ks. myös Wilson 2015, 234–236.

³¹⁹ Swärd 1949, 155–157, 164–185. Swärd arvioi väitöskirjassaan laivakauppojen käsittelyä myös muussa kirjallisuudessa, kuten Berndt von Schinkelin teoksessa *Minnen ur Sveriges nyare historia, 1872–1893* (1872). Ks. Swärd 1949, 216–222, 263–266.

³²⁰ Hauswolffiana, 192; Swärd 1949, 152, 169–173, 224–227.

³²¹ Nisser 1939, 13–15, 27; Swärd 1969–1971, 352; Gillingstam 1967–1969, 256 & 1990–1991, 75; Mörner 1967–1969, 182.

Energisen Hauswolffin vuoden 1824 hankkeisiin kuului vielä ruotsalaisen raudan viennedistämiprojektin ideointi.³²² Hankkeessa oli mukana useita nimekkäitä henkilöitä, muun muassa kreivit Carl sekä Adolf Eugene von Rosen (1797–1886), joista jälkimmäinen on tunnettu myöhemmin myös ”Ruotsin rautateiden isänä”, sekä ulkoministeri Wetterstedt, joka oli osaomistajana Finspångin ruukissa. Vientihanketta varten varustettu alus, Adolf von Rosenin omistama *Christoval Colon*, lastattiin Kolumbian matkaa varten erilaisilla ruotsalaisilla tuotteilla, kuten tervalla ja rautaruukkien materiaalinäytteillä.³²³ Vientihanke pantiin merkille myös Suomen suuriruhtinaskunnan lehdistössä. Esimerkiksi *Finlands Allmänna Tidning* referoi vuoden 1824 lokakuussa Tukholmasta kantautuneita uutisia vientihankkeesta. Hauswolffista kirjoitettiin lehdessä ansioituneena maanmiehenä, ja luotto hänen hankkeidensa menestykseen oli vahvaa.³²⁴

Koska *Christoval Colonin* matka Englannin kautta Kolumbiaan viivästyivät sääolojen vuoksi useilla kuukausilla, Hauswolff matkusti vaimonsa ja joidenkin muiden seurueensa jäsenten kanssa Lontooseen ja siitä jälleen Atlantin yli edeltä muilla laivoilla. *Christoval Colonin*, jonka kyydissä oli myytävien tuotteiden ohella myös jo aiemmin mainittu Hauswolffin kirjasto, sekä Lontoosta rekrytoituja kaivostyömiehiä ja työkoneita, viivästys osoittautui kuitenkin ongelmalliseksi. Perillä lastin myynti takkuili, ja hankkeeseen sijoittaneiden toivomat suuret voitot jäivät saamatta.³²⁵

Antioquian Medellínissä³²⁶ ruotsalaisten pienen siirtokunnan sydämeksi muodostui Hauswolffien talo, jossa asui Carlin ja Marien lisäksi myös toinen nuoripari, Marien veli

³²² Ruotsi oli 1500-luvulta saakka ollut maailman johtava maa raudan viennissä. 1810-luvun kuluessa tärkeimmän vientituotteen, kankiraudan, vienti kuitenkin romahti, sillä aikaisempi pääasiallinen vientimaa Englanti oli alkanut tuottaa ja viedä ulkomaille itse uuden valmistustekniikan avulla valmistettua keittorästä. Muutoksen seurauksena transatlanttiset markkinat alkoivat kiinnostaa Ruotsia yhä enemmän. 1830-lukuun mennessä Yhdysvalloista tuli ruotsalaisen raudan merkittävin vientimaa. Mansén 2011, 116; Mörner 1992, 14. Ks. myös Swärd 1949, 42–43; 57–58.

³²³ Hauswolffiana, 232–239; Swärd 1949, 149–151; Oredsson 1998–2000, 392. Oredssonin mukaan Adolf Eugene von Rosen olisi toiminut myös *Christoval Colonin* Kolumbian-ekskursion kapteenina. Swärd kuitenkin esittää, että käsitys Rosenin matkustamisesta Etelä-Amerikkaan tässä yhteydessä olisi virheellinen. Swärd 1949, 150.

³²⁴ *Finlands Allmänna Tidning*, 16.10.1824, 2–4. *Finlands Allmänna Tidningin* referoiman uutisen mukaan Englanti olisi jopa markkinoinut terästuotteitaan ulkomaille ”ruotsalaisina”. Samasta aiheesta mainitsee myös Hauswolff. Hauswolffiana, 237.

³²⁵ Hauswolffiana, 236–237; Nisser 1939, 31–32, 36–42. Carl August Gosselman, joka matkusti *Christoval Colonin* mukana ja oli vastuussa sen lastista, kirjoitti myöhemmin laivamatkasta ja sitä seuranneesta seikkailusta läpi Kolumbian erämaiden teoksessaan *Resa i Colombia, åren 1825-1826* (1830).

³²⁶ Reitti Medellínin kaupunkiin kulki Magdalenajokea myötäillen. Joella kuljettiin palmunlehvillä kateutulla suurella lautalla, ”*champanilla*”, ja lauttamatka saattoi kestää yli kuukauden. Tämän jälkeen matka jatkui vielä aasien ja kantajien avulla vuoriston yli. Nisser 1939, 39–42.

Carl Sigismund von Greiff sekä tämän kanssa hiljattain avioitunut Louise Faxe.³²⁷ Nisserin teoksessaan siteeraamista kirjeistä ja päiväkirjamerkinnöistä käy ilmi, että Medellínin asettauduttuaan ruotsalaiset saivat nopeasti arvostetun aseman paikallisissa seurapiireissä, ja elivät niin säädynmukaisesti, kuin trooppisen vuoristoseudun oloissa oli mahdollista. Tästä kertoo esimerkiksi Louise Faxen päiväkirjamerkintä Marie von Hauswolffin fortepianosta, jota ei ensiyrittämällä ollut saatu kuljetettua vuorten yli, sekä maininnat ratsastusretkistä ja tanssiaisista paikallisen yläluokan joukossa. Nisserin mukaan Hauswolffien talo, jonka puutarhassa eurooppalaiset ruokayrtit kasvoivat vieretysten ananasten ja pippurin kanssa, kuului kaupungin hienoimpiin.³²⁸ Wilsonin mukaan Hauswolffien taloudella oli Medellínissä edelleen yhteys myös Saint Barthélemylle ja sen kaupaintresseihin.³²⁹

Vaikka panostukset tulevaisuuteen olivat suuret ja odotukset korkealla, Hauswolffin kaivoshanke kohtasi pian ongelmia. Remedioksen kaivokset osoittautuivat jo aikaa sitten tyhjennetyiksi, ja perään seurasi toinen ”myrsky”, kun uutinen hankkeen rahoittaneen Goldschmidt & Companyn konkurssista saavutti Kolumbian vuonna 1826. Konkurssi herätti laajasti huomiota eurooppalaisessa lehdistössä, ja se vaikutti myös Ruotsin laivakauppaoperaation lopulliseen kaatumiseen. Vastoinkäymiset vaikuttivat myös ruotsalais-seurueen keskinäisiin väleihin. Hauswolff yritti korjata tilannetta muun muassa etsimällä mahdollisuuksia uudelta alueelta, Popayánista, mutta jaloilleen pääseminen oli vaikeaa. Syrjäseudun olosuhteet sekä maan poliittisesti epävakaa tilanne kääntyivät pian Hauswolffia vastaan.³³⁰

Suur-Kolumbian liittouma oli rakoillut sisäisten ristiriitojen vuoksi koko lyhyen olemassaolonsa ajan. Monista hallinnolleen asettamista tavoitteista ja ihanteistaan luopumaan joutunut Simon Bolívar erosi presidentin tehtävästään vuonna 1830 pettyneenä ja tuberkuloosin väsyttämänä, ja kuoli vielä saman vuoden lopussa. Liittouma hajosi, jonka seurauksena Venezuela ja Ecuador itsenäistyivät, ja Kolumbian nimeksi tuli Uusi Granada. Kun Bolívarin vastustajat varasivat korkeimmat virat itselleen, tämän lähimmät tukijat

³²⁷ Nisser 1939, 16–19.

³²⁸ Nisser 1939, 80–88, 135.

³²⁹ Swärd 1949, 146–154; Wilson 2015, 234–236.

³³⁰ Nisser 1939, 89–100; Swärd 1949, 169–173, 224–227, 270–271.

joutuivat ahtaalle. Myös Hauswolff kirjoittaa menettäneensä omaisuuttaan sekä joutuneensa vallankumouksellisten vangitsemaksi levottomuuksien yhteydessä.³³¹

Taloudellisten ongelmien ja vastoinkäymisten keskellä tilanne Kolumbiassa alkoi vaikuttaa Hauswolffin silmissä toivottomalta. Tämän terveys horjui, ja myös suhde lankoon oli tulehtunut. Lopulta Hauswolff ja niin ikään maan toistaiseksi jättämään joutunut, Mompoxissa kuvernöörinä toiminut Adlercreutz, nousivat laivaan Cartagenassa vuonna 1831.³³² Kotimatkasta tuli pitkä ja raskas. Myrskyssä vaurioitunut laiva joutui hakemaan suojaa Jamaikalta, joka ei siellä juuri käynnistyneen orjakapinan³³³ vuoksi ollut ruotsalaisille lainkaan turvallinen paikka. Hauswolffin terveys oli myös edelleen huonontunut. Nisserin mukaan hän kirjoitti Kolumbiaan jääneelle vaimolleen: ”Olen väsynyt elämään. Jumala tietää, mitä on vielä edessäni tällä epäviisaalla matkalla. - - Sinä olet ainoa, joka pitää minut elossa.”³³⁴

Kevään 1832 Hauswolff vietti New Yorkissa, sillä kotimatkaa Atlantin yli oli huonon taloustilanteen vuoksi vaikea järjestää. Yhdysvalloissa Hauswolffin epäonni huipentui hänen oman kuvauksensa mukaan siihen, että hänen palkkaamansa palvelija ryösti hänet, vieden mukanaan muun muassa isältä perityn pistoolin sekä sapelin. Hauswolffin kotimatkasta kirjoittanut Nisser on käyttänyt lähteenään Hauswolffin vaimolleen lähettämiä kirjeitä. Niiden sävyn syvää epätoivoa lisäsi se, ettei Hauswolff ollut saanut kirjeisiinsä vastauksia. Kotiinpaluuseen asetettujen toiveiden varassa oli paljon, sillä Nisser lainaa

³³¹ Espanjan imperiumin hajoamisen jälkeen syntyneen Suur-Kolumbian ja Keski-Amerikan liittotasavalan vaihe oli melko lyhyt ja väkivaltainen. Bolívarin unelmoima Yhdysvaltojen kaltainen Etelä-Amerikan Yhdysvallat ei tullut mahdolliseksi alueiden maantieteellisten, historiallisten ja taloudellisten eroavaisuuksien vuoksi, ja yhteisen hallintojärjestelmän hajottua eroja ei kuronut umpeen edes yhteinen uskonto tai kieli. Lisäksi valtaan nousseilta kreoleilta puuttui kansainvälistä kokemusta, ja toimintaa ohjasivat usein paikalliset tai yksityiset näkökulmat. Taustalla ollut ideologinen uutuus, Yhdysvaltain perustuslain innoittama liberalismi, törmäsi ristiriitaan uusien lakien ja todellisuuden välillä. Hyppy rajoittamattomasta itsevaltiudesta moderniin kansalaisyhteiskuntaan oli kerralla liian suuri. Bolívar luopui 1820-luvun lopulla vähitellen liberaaleista ihanteistaan, ja alkoi hallita melko itsevaltaisesti. Bolívarin kuoltua Uuden Granadan presidentiksi valittiin alun perin Bolívarin joukoissa taistellut, mutta sittemmin välirikoon tämän kanssa joutunut Francisco de Paula Santander (1792–1840). Hauswolffiana 194–197; Nisser 1939, 164; Valtonen 2001, 186–188; 349–350.

³³² Hauswolffiana, 194–196; Nisser 1939, 100–122, 127, 163–164.

³³³ Jamaikan orjakapina, jota on kutsuttu myös baptistisodaksi ja joulukapinaksi, alkoi joulukuussa 1831. Kuten useat orjakapinat englantilaisella Karibialla 1800-luvulla, se oli uskonnollisen herätysliikkeen sävyttämä, johtohahmonaan baptistisaarnaaja Sam Sharpe. Kapinaan osallistui jopa 60 000 orjaa, noin viidesosa saaren tuolloisesta orjamäärästä. Kapinoitsijat tuhosivat noin kaksisataa sokeriplantaasia saaren pohjoisosissa, ennen kuin kapina tukahdutettiin. Jamaikan orjakapinassa oli kyse ennen kaikkea orjuuden lakkauttamisen hitauden vastustamisesta. Valtonen 2001, 469.

³³⁴ ”Man blir trött af att lefva. Gud vet, hvad öden, som ännu förestå mig på denna okloka resa. - - Du är det enda, som håller mig vid lifvet.” Nisser 1939, 165.

Hauswolffin kirjeestä: ”Jos en kotoa löydä terveyttä ja rauhaa, tulee hauta olemaan minun vapaakaupunkini.”³³⁵

³³⁵ Nisser 1939, 166–168.

5. Menneisyyttä ja tulevaisuutta kirjoittamassa

5.1 ”Maalareista suurin on muisti”

Kesällä 1832 Hauswolff pääsi lopulta palaamaan Eurooppaan suomalaiskapteenin laivassa.³³⁶ Todennäköisesti jo matkan aikana, mutta viimeistään perille saavuttuaan Hauswolff ymmärsi, että viimeisen vuosikymmenen aikaiset tapahtumat, erityisesti laivakaupat sekä tappiolliseksi jäänyt vientihanke, olivat jättäneet pysyvän loven hänen maineeseensa Ruotsissa. Kuten Swärd toteaa, *Hauswolffianassa* julkaistu teksti, jossa Hauswolff selvittää oman näkemyksensä *Christoval Colonin* matkan valmistelusta ja lopputuloksesta, vaikuttaa olevan laadittu siinä uskossa, että hän joutuisi mahdollisesti puolustamaan mainettaan ja versiotaan vuoden 1824 tapahtumista hankkeeseen osallistuneita von Rosenin veljeksiä vastaan, ehkä jopa oikeudenkäynnissä.³³⁷ Vaikka niin ei lopulta käynytäkään, tilanteen epävarmuus sai Hauswolffin kynään vauhtia, ja hän laati vuoden 1832 aikana sekä *Hauswolffianassa* julkaistut tekstit, että käsikirjoitusluonnoksen. Samalla Hauswolffin katse kääntyi Suomeen, synnyinmaahan, sillä hän uskoi voivansa siellä tukeutua sukulaistensa ja vanhojen kontaktiensa apuun taloudellisen tilanteensa korjaamiseksi.

Hauswolffianan tekstien laatimisajankohtaa ja -järjestystä on vaikea määritellä tarkasti Crusenstolpen julkaisun perusteella. Se kuitenkin selviää, että esimerkiksi virkahakemuksen liitteiksi laadituista, elämänsä ja uransa kulkua kuvaavista teksteistä Hauswolff kävi neuvoa-antavaa kirjeenvaihtoa tukijakseen löytämänsä vanhan kustaviaanin, Suomen suuriruhtinaskunnan palvelukseen siirtyneen Johan Albert Ehrenströmin (1762–1847) kanssa loppuvuodesta 1832, ennen kuin lähetti hakemuksensa ministerivaltiosihteerille Robert Rehbinderialle. Hakemuksen viimeistely oli varmasti tarpeen, sillä Rehbinder oli korkeimpia mahdollisia tahoja, jota Hauswolff saattoi lähestyä.³³⁸ Osa *Hauswolffianan* teksteistä syntyi kuitenkin käsikirjoituksen lailla jo Atlantin ylityksen aikana, kun Hauswolffilla oli aikaa kirjoittaa.³³⁹

³³⁶ Nisser 1939, 168.

³³⁷ Swärd 1949, 147; Hauswolffiana, 232–239.

³³⁸ Hauswolffiana, 201–202.

³³⁹ Hauswolffiana, 197.

Hauswolffin käsikirjoituksen alkupuolelta löytyviä vihjeitä sen kirjoitusajankohdasta ja kirjoitusjärjestyksestä olen pohtinut jo työn luvussa 3.1. Hauswolff selvästi kirjoitti käsikirjoitustaan merellä, mutta siinä missä esimerkiksi Humboldt kommentoi usein teoksissaan merimatkojaan ja merenkäynnin vaikutuksia, Hauswolff on tyytynyt vetoamaan meriolosuhteisiin silloin, kun pyytää lukijoiltaan ymmärrystä, harhauduttuaan mielestään tekstissään aiheesta liiaksi toiseen.³⁴⁰ Pitkällä matkalla oli aikaa antautua ajatusten vietäväksi, ja toisaalta merimatkan luoman välitilan uskottiin yleisestikin olevan sopiva paikka matkaajan itsetutkiskelulle.³⁴¹

Matkalla kohti epävarmaa tulevaisuutta ja pohtiessa keinoja selviytymiseen, käytännön pakon edessä kirjoitettujen tekstien aiheet ovat luultavasti olleet Hauswolffille raskaita. Hän päätyy *Hauswolffianan* teksteissä puolustamaan ja selittämään tekemiään ratkaisuja, ja pyrkii toisaalta korostamaan kokemustensa hyviä puolia viranhakua silmällä pitäen. Vaikka käsikirjoituksessa on samoja piirteitä, sen kirjoittamiseen liittyneet motiivit, tai mahdolliset paineet, olivat kuitenkin muita tekstejä monipuolisempia. Käsikirjoituksessa tulevaisuuden tarpeisiin kirjoittamiseen, kuten haluun auktorisoitua Saint Barthélemy'n ja Etelä-Amerikan asiantuntijana, tai identifioitua tutkimusmatkailijana tai matkakirjailijana, yhdistyy menneisyyden refleктоiminen myös sen itsensä vuoksi. Käsikirjoituksen kolmannessa ajallis-paikallisessa ulottuvuudessa, kirjoitushetkessä, muistaminen, kirjoittaminen ja eletyn elämän merkityksien pohdinta nousevat esiin erillisinä teemoina. Hauswolff kirjoittaa niistä preesensissä, merkityksellisinä juuri tuossa hetkessä.

Aivan työn johdantoluvun alussa siteerattu lainaus, jossa Hauswolff vertaa elämänsä kulkua trooppiseen myrskyyn ja pohtii muistoihin palaamisen vaativuutta, osoittaa Hauswolffin kokeneen muistelemisen ja kirjoittamisen rankkoina, mutta tarpeellisina tehtävinä. Ne olivat Hauswolffin mukaan mahdollisia juuri hänen kokemansa kaltaisessa elämänmuutoksessa, pysähdyksessä, jolloin oli tilaisuus ja aikaa suorittaa tuo muistelmien kirjoittamiseen vaadittu kova työ.³⁴² Hän näyttää myös luottaneen tehtävän palkitsevuuteen ja kirjoittaa esimerkiksi Etelä-Amerikan vallankumoukseen liittyviä tapahtumia kuvatessaan menneisyyden ja elämän arvaamattomuuden muistamisen tärkeydestä:

³⁴⁰ AOL 22b, LUB. Ks. myös AOL 4a, 16b ja 21b, LUB.

³⁴¹ Méndez Rodenas 2014, 70.

³⁴² AOL 22b–23a, LUB.

*”- - meidän säännöllisen ja yhtenäisen sivilisaatiomme piirissä elävän, ja sen konventionaaliset siteet ja pienet huolet (jotka unohtuvat, kun hän koh-
taa suuria) hallitsevan ihmisen tulisi muistaa, että hän vaeltaa siellä, joka
on kerran ollut väkivaltaisen tulivuoren työn tulosta, ja joka voi muuttua
sellaiseksi jälleen - -.”³⁴³*

Sidonie Smithin ja Julia Watsonin mukaan muistaminen on aika- ja kulttuurisidonnaista, ja tietyn historiallisen hetken käsitys muistista muokkaa aina elämästään kirjoittavan muistamisprosessia. Omaelämäkerrallisille teksteille onkin tyypillistä, että kirjoittajat myös reflektoivat ja arvottavat muistamistaan.³⁴⁴ Hauswolff vaikuttaa suhtautuneen omaan muistamiseensa realistisesti ja empaattisesti omaa henkilökohtaista elämänpolku-
aan, kuten esimerkiksi Saint Barthélemylta lähtöään, kuvatessa. Muisti oli Hauswolffin suosiman maalausmetaforan mukaisesti kuin ehtymättömän mielikuvituksen omaava, ro-
manttinen taiteilija, joka maalaa vapaasti tunteiden ja tunnelmien ohjaamana:

*”Maalareista suurin on muisti. Se loihii pensselillään, sen kuvat katoavat
ja ilmestyvät jälleen; se värittää saman elämän tuhansin tavoin, eikä mi-
kään ole niin synkkää, ettei se joskus näyttäytyisi vaaleammassa sävyissä,
eikä niin kirkasta, ettei se joskus olisi myös kalpeaa, tai synkkyiden peittä-
mää.”³⁴⁵*

Elämänsä varrella kohtaamiaan ilmiötä ja tapahtumia kuvatessaan Hauswolff ei kuiten-
kaan problematisoi muistin ailahtelevaista luonnetta. Niiden kohdalla hän tuntuu nojaa-
van vielä 1800-luvun alkupuolella vallinneeseen ajattelutapaan, jonka mukaan historian
tapahtumista pystyi parhaiten kertomaan henkilö, joka oli ollut niitä omakohtaisesti ko-
kemassa.³⁴⁶ Hauswolff auktorisoi kirjoittamistaan esimerkiksi toteamalla ”kahden sil-
mänsä todistaneen” kuvaamiaan tapahtumia ja vakuuttaa, että hänen kynäänsä ohjasi fan-
tasian sijaan se, mitä hänen ”korvansa olivat kuulleet”.³⁴⁷ Samalla Hauswolff kommentoi
kriittisesti ajan kirjallisuudessa melko yleistä plagiointia ja tapaa kirjoittaa esimerkiksi

³⁴³ ”- - att menniskan lefvande i vårt civilisationslif regelmässiga och enformiga krets och bemästrad af
dess konventionella band och små omsorger (den lemnade man, när de lättades på de stora), må blifva på-
mint om att hon vandrar på hvad som och en gång varit en våldsamt arbet med Volkan, och som kan
blifva det återigen - -.” AOL 23a, LUB.

³⁴⁴ Smith & Watson 2010, 23, 30.

³⁴⁵ ”Den största målarn är minnet. Dess pensel trollar. Dess taflor försvinna och framstå igen, med samma
lif man (sana epäselvä) kolorit på tusende sätt, intet parti finnas däri så mörkt som ej någon gång framträ-
des i ljusare färger, och intet ljust heller, som ej någon gång blekna eller höljer i dystrare.” AOL 2b, LUB.

³⁴⁶ Caine 2010, 73–74.

³⁴⁷ AOL 1a–1b, 15a, LUB.

matkakuvaus toisten kirjoittajien kuvauksien pohjalta, käymättä itse paikanpäällä lainkaan. Hän ajatteli, että koska oli itse todella matkustanut ja nähnyt kertomansa omin silmin, hän saattoi arvioida myös muiden matkakirjoittajien kuvauksien todenmukaisuutta.³⁴⁸

Hauswolffin suhde omista kokemuksista kirjoittamiseen vaikuttaa olleen kahtalainen ja hieman ristiriitainen. Hän ei ollut mielestään kirjoittajana yhtä taitava kuin esimerkiksi ”suuret mestarit”, Walter Scott ja Washington Irving, mutta ajatteli tekstinsä totuudellisuuden voivan kompensoida sen mahdollisia muita puutteita.³⁴⁹ Scott ja Irving, joihin Hauswolff viittaa, olivat tunnettuja etenkin fiktiivisistä teoksistaan. Mielleyhtymä romaanikirjailijoihin kertoo Hauswolffin kirjoittamiselleen asettamista kunnianhimoisista tavoitteista ja toiveista, mutta toisaalta se tuo esiin myös genrejen rajoihin liittyneen häilyvyyden.³⁵⁰ Vaikka romanttisten seikkailuromaanien vaikutteet näkyvät selkeästi etenkin Margaritan saaren kuvauksessa, Hauswolff vaikuttaa ajatelleen, että ainakin matkakirjailijalle olisi kunniaksi pysyä totuudessa, vaikka sen joutuisi tekemään tyyllisten seikkojen ja viihdyttävyyden kustannuksella.

Toisaalta Hauswolff taas näki omista kokemuksistaan kirjoittavan joutuvan väistämättä toteamaan, ettei yhtä pysyvää totuutta ollut, vaan tietyn hetken tunnelmat nostavat esiin yhdenlaisen tulkinnan monien mahdollisten joukosta:

”- olen todellisuuden ja romantiikan välissä. Sillä ajatuksella läpikäyn muistoissani matkojani ja kohtaloani, ja jos en uskalla lisätä rikkaimpia värejä, piirrän silti rohkean pohjaluonnoksen, ja katson miten oikea totuus, läsnäoleva todellisuus, voi herättää kiinnostusta ja tehdä itsensä tunnetuksi.”³⁵¹

Totuudellisuus kuului siis Hauswolffin mielestä omaelämäkerralliseen tekstiin, mutta samalla hän koki, että sitä oli ainakin henkilökohtaisempien muistojen äärellä vaikea saavuttaa – lopputulos oli jotakin todellisuuden ja romantiikan väliltä.

³⁴⁸ AOL 30b, LUB.

³⁴⁹ AOL 30b, LUB.

³⁵⁰ Ks. esim. af Forselles, 2008, 139–140; Carlson 2009, 176.

³⁵¹ ”- jag står mellan verkligheten och romantiken. Det är med den bestämmelsen jag öfverfar i minnet mina resor och mina öden, och vågar jag ej lägga på de rikare färgerne, så drar jag likväl till den djerfva grundteckningen, och försöker hvad rätt sanningen, vår jemntida verklighet, kan hafva att väcka intresse och göra sig känd.” AOL 30b–31a, LUB.

Vaikka suhtautuminen Hauswolffin käsikirjoituksessa esittämien tapahtumien ja yksityiskohtien totuudenmukaisuuteen historiallisina ”faktoina” on luonnollisesti erillinen kysymys, Hauswolffin kirjaamat ajatukset käsikirjoituksensa totuudellisuudesta kertovat hänen omista tulkinnoistaan ja asenteistaan kirjoittamista kohtaan.³⁵² Omaa muistamisen ja kirjoittamisen filosofiaansa avaamalla Hauswolff pyrkii myös luomaan vuorovaikutusta, tai kuten Sidonie Smith ja Julia Watson ovat esittäneet, yhteistä ymmärrystä, lukijoidensa kanssa.³⁵³

Hauswolffin toive herättää kirjoituksillaan kiinnostusta tukee ajatusta, että hänellä olisi ollut aikeita julkaista käsikirjoituksensa. Onnistuessaan muistelmien julkaiseminen olisi voinut tuoda jonkinlaista tuloa ja tarjonnut mahdollisuuden meritoitua tulevaisuuden uranäkymiä ajatellen. Julkaisuaikeisiin viittaa myös se, että Hauswolff puhuttelee tekstissään potentiaalista, tarkemmin määrittelemätöntä lukijaansa useaan otteeseen. Hän esimerkiksi toivoo, ettei hänen kokemuksistaan lukeva ”yksi jos toinenkin lukija” hylkäisi hänen kirjallista seuraansa, ennen kuin hän vertauskuvallisesti ”ehdi päästä satamaan.”³⁵⁴ Erityisesti Etelä-Amerikkaan liittyvän kirjallisuuden räjähdysmäinen kasvu Hauswolffin paluuta edeltävinä vuosina sai hänet myös epäröimään oman kokemuksensa kiinnostavuutta yleisön silmissä.³⁵⁵

5.2 Tunteikkaat rivit

”18. elokuuta hän näki jälleen isänmaan, jossa hän totesi olevansa yksinäinen ja tuntematon; mutta häntä syleilivät isä, vuosien alas painama, sekä suruisa sisar, sukulaiset: – nuoruuden ystäviä ja vanhoja tovereita hän ei löytänyt enää. Hän uskoi että kaipuu nähdä jälleen tämä rakas paikka ja saada kuolla tässä maassa, piti yllä hänen ehtyviä voimiaan pitkällä matkalla, - - Hän etsii täältä uutta elämää, uutta tulevaisuutta.”³⁵⁶

³⁵² Ks. esim. Portelli 2006, 55–59; Kurvinen 2014, 147.

³⁵³ Smith & Watson 2010, 13–15.

³⁵⁴ AOL 16a, 18a, 22b, LUB.

³⁵⁵ AOL 1a–1b, LUB.

³⁵⁶ ”Den 18 Augusti återsåg han slutligen fädernejorden, der han fann sig bra ensam, bra okänd, men han blef omfamnad af en far, ned tryckt under årens börda, af en bedröfvad syster, af slägtingar: – ungdomsvänner och fordna gynnare, dem återfann han likväl icke mer. Han tror att längtan att återse dessa kära föremål och att få dö i detta land, har uppehållit hans svigtande krafter den långa resa, - - Han söker der en nyt tillvaro, en ny framtid.” Hauswolffiana, 197–198.

Hauswolff nousi maihin entisessä kotikaupungissaan Helsingissä loppukesällä 1832, joko suoraan pitkältä merimatkalta tai Tukholman pysähdyksen kautta. Hauswolffin saapumisen vahvistaa myös *Helsingfors Tidningar* -sanomalehdessä julkaistu lista elokuun puolivälin matkalaisista. Sinne on kirjattu jo 15. elokuuta: ”Ruotsin alamainen, kruunun sihteerin von Hauswolff Tukholmasta, majuri Hauswolffin luona.”³⁵⁷

Lainauksen viranhaun yhteyteen laaditussa tekstissä Hauswolff kirjoittaa tullessaan lämpimästi vastaanotetuksi sukulaistensa taholta, ja jälleennäkeminen on epäilemättä ollutkin erittäin odotettu. Pojan ja veljen seikkaillessa maailmalla, Hans Gustaf ja Adelaide von Hauswolff olivat Suomen sodan koettelemusten jälkeen eläneet rauhallista elämää. Adelaide oli pysynyt naimattomana isänsä rinnalla ja Hans Gustaf vietti aikaa lähinnä samanmielisten, vanhojen kustaviaanien piirissä. 1820-luvun lopulla hän oli toiminut Helsingin Säästöpankin hallituksessa.³⁵⁸

Perheen taloudellisista haasteista kertoo vuonna 1831 julkaistu ilmoitus Hauswolffien kotona, ylemmän Kluuvikadun läntisessä korttelissa, järjestetystä vapaaehtoisesta huuto-kaupasta, jossa myytiin irto-omaisuutta, kultaa, hopeaa sekä liinavaatteita. Myynnissä oli myös klaveeri, joka oli hankittu talouteen vuonna 1823, jolloin perheen pojan tulevaisuus Etelä-Amerikassa oli vielä näyttänyt valoisalta.³⁵⁹ Vaikka kyseessä voi olla sattuma, on mahdollista, että Hauswolffin ja hänen lapsuuden perheensä taloustilanteet olivat jollakin tapaa sidoksissa toisiinsa. Kotiinpaluun hetkellä isä ja sisar vaikuttavat joka tapauksessa odottaneen Hauswolffilta parempaa menestystä, sillä sekä tämän käsikirjoituksen, että Rosa Nisserin käyttämien lähteiden perusteella Hauswolffin Suomen vierailua leimasi lopulta molemminpuolinen pettymys. Nisserin mukaan Hauswolff joutui kirjoittamaan vaimolleen, ettei hänelle voitu antaa anteeksi sitä, että hän tuli kotiin köyhänä.³⁶⁰

Hauswolffin käsikirjoituksessa kotiinpaluun mukanaan tuomat tunteet erottuvat muusta tekstistä etenkin päiväkirjamaisella preesensmuodollaan sekä kirjoitustavallaan. Hän on kirjoittanut ensimmäisen arkin loppupuolelle, vinottain sivun reunaan jääneeseen tyhjään tilaan vimmaisella käsialalla, muste useassa kohdassa leviten:

³⁵⁷ *Helsingfors Tidningar*, 15.08.1832, nro 65, s. 3.

³⁵⁸ Mickwitz 1996, 93–94; *Finlands Allmänna Tidning*, 21.06.1872, nro 142, s. 5.

³⁵⁹ *Tidningar ifrån Helsingfors*, 28.10.1831, nro 81, s. 3.

³⁶⁰ Nisser 1939, 181.

”Tuhat elettyä hetkeä, todella nämä vuodet olivat vuosisatoja! Ystävät ja sukulaiset, nuoruuden ilo, tuttu koti – niitä ei ole minulla enää: läheisimpiäni eivät tunne sitä kieltä, jota sydämeni puhuu, ja he ovat unohtaneet, että menneinä aikoina me ymmärsimme toisiamme.”³⁶¹

Sivun reunaa kohden teksti pienenee lähes mahdottomaksi lukea, ja joko aika ja sivun kuluminen, tai kirjoittajan tai jonkin myöhemmän lukijan vahinko tai tarkoitus on repinyt sivun reunasta osan pois. Muun käsikirjoituksen melko tasaiseen ulkoasuun verrattuna ensimmäisille sivuille tehdyt lisäykset osoittavat, että omaelämäkerrallisen tekstin pariin palaaminen oli muiden merkitystensä ohella tapa purkaa nykyhetken tuottamia tunteita. Hauswolffin tilanteessa ei ole vaikea kuvitella, että tarvetta sellaiseen oli. Hän ei ollut onnistunut vastaamaan moniin niistä erilaisista rooli-dotuksista, joita häneen kohdistui, ja tarve tulla ymmärretyksi ja selittää tilannetta itselle ja muille näkyy vahvasti myös *Hauswolffianan* teksteissä.

Hauswolffin esiintuoma tunne muuttumisesta vieraaksi omassa kotimaassaan viittaa kahdessa edellisessä lainauksessa todennäköisesti Suomeen, sillä ne on kirjoitettu Suomen vierailun kontekstissa. Sama tunne koski kuitenkin myös Hauswolffin virallista kotimaata Ruotsia.³⁶² Tilanteeseen liittynyt ahdistus on ymmärrettävää, sillä vaikka aatelissäyty olikin kulttuurisesti nimenomaan kansainvälinen sääty, isänmaa oli hyvin tärkeä. Kosmopoliittisella vapaudella katsottiin olevan rajansa, ja ulkomailla vietetyt vuodet nähtiin positiivisina silloin, kun ne edistivät kotimaan etuja, eivätkä kyseenalaistaneet aatelismiehen lojaliteettia. Isänmaasta vieraantuneella, tai sen mainetta jollain tapaa vahingoittaneella oli riski ”huonoksi kansalaiseksi” leimautumisesta.³⁶³ Suhteessaan Ruotsiin Hauswolffilla oli henkilökohtaisen taloudellisen kriisin ohella painolastinaan epäonnistuneita liiketoimia ja yhteys skandaalinkäryiseen laivakauppaoperaatioon. Suhdetta Suomen suuriruhtinaskuntaan saattoi varjostaa myös Hauswolffin rooli Saint Barthélemyyn hallinnossa aikana, jolloin se tuki Etelä-Amerikan vallankumouksellisia, sillä Venäjä oli Espanjan ja Portugalin kanssa vastustanut Ruotsin läheisiä suhteita patriootteihin jo 1810-luvulla.³⁶⁴

³⁶¹ ”Tusen öfverlefnad tid, sannerligen dessa år voro seklar! Vänner och slägingar, undomens fröjd, ett kändt hem, finns ej mera för mig: mina närmaste känna ej det språk mitt hjerta talar, och ha glömt att vi förstätt hvarandra i förra tider.” AOL 1b, LUB.

³⁶² Hauswolffiana, 223.

³⁶³ Wolff 2004, 287–288, 295–298, 337.

³⁶⁴ Vidales 1992, 32–33.

Vaikka Hauswolff pyrki virkahakemuksessaan korostamaan suhdettaan Suomeen isänmaanaan ja jätti mainitsematta osallisuudestaan esimerkiksi laivakauppoihin³⁶⁵, Rehbinderiltä neljän kuukauden odotuksen jälkeen maaliskuussa 1833 saapunut vastaus oli kielteinen.³⁶⁶ Hauswolffin pettymys on luultavasti ollut suuri, sillä hänen toiveensa pohjoiseen palaamisen taustalla oli ollut mielekkään, hänen asiantuntemustaan hyödyntävän roolin löytäminen toimeentulon ohella.³⁶⁷ Virka-asema oli ylipäätään tärkeä aatelismiehelle, sillä se korosti tämän yhteiskunnallista asemaa jopa syntyperää tai varallisuutta enemmän.³⁶⁸

Ihanteellisen aatelismiehen odotettiin olevan paitsi hyvä virassaan, myös itsenäinen, rehellinen, taitava liikemies ja poliitikko. Hänen tuli välttää äärimmäisyyksiä, ja esimerkiksi velkaantumisen katsottiin olevan hyväksyttävää vain, jos velan pystyi varmasti maksamaan takaisin.³⁶⁹ Hauswolff näytti kokeneen, että molemmat kotimaat, perhe, entiset tukijat ja liikekumppanit kyseenalaistivat hänessä näitä piirteitä, ja siten paluun on täytynyt olla nujertava. Sellaisena tilanne piirtyy *Hauswolffianassa* julkaistussa, Hauswolffin ystävälleen Adlercreutzille vuonna 1839 kirjoittamassaan kirjeessä:

*”Tunnistan, että palatessani sieltä [Etelä-Amerikasta] olin todellakin yksityksissä; tunsin olevani aivan väärässä tilanteessa, minä vajosin hukuksiin, mutta olen ajan myötä oppinut tuntemaan eurooppalaiset olosuhteet, ja sanalla sanoen: pyrkinyt tulemaan ruotsalaiseksi jälleen; mutta kaiken tämän ajan minua on painanut tietoisuus siitä, että olen väärinymmärretty ja vailla arvostusta.”*³⁷⁰

Hauswolff ei lakannut yrittämästä viranhaun suhteen ennen 1830-luvun loppua. Samaisessa Adlercreutzille lähettämässään kirjeessä hän pyytää ystäväänsä käyttämään vaikutusvaltaansa juuri nimettynä Venezuelan kenraalikonsulina, ja auttamaan häntä sellaisen viran löytämisessä, jossa hänen osaamisensa Etelä-Amerikan asioihin liittyen pääsisi

³⁶⁵ Hauswolffianan julkaissut Crusenstolpe on kommenteissaan tarttunut erityisesti siihen seikkaan, ettei Hauswolff virkahakemuksensa yhteydessä mainitse osallisuuttaan laivakauppoihin, tai esimerkiksi Kolumbian valtion tunnustamiseen tähtääviä toimiaan. Myös Swärd on nähnyt Hauswolffin vaikenemisen ongelmallisena tekstin lähdearvon kannalta. Viranhaun kontekstin, ja Hauswolffin elämäntilanteen kokonaisuuden valossa tämän valinta jättää kommentoimatta hänen maineeseensa vaikuttaneita tapahtumia vaikuttaa kuitenkin ymmärrettävältä. Vaikenemisen voi nähdä myös kertovan siitä, että viranhaun onnistumisella olisi ollut suuri merkitys Hauswolffille. Hauswolffiana, 205–206; Swärd 1949, 146–147.

³⁶⁶ Hauswolffiana, 204–205.

³⁶⁷ Hauswolffiana, 201.

³⁶⁸ Ilmakunnas 2011, 22.

³⁶⁹ Ilmakunnas 2011, 34, 41–42, 302–303, 345, 363.

³⁷⁰ Hauswolffiana, 223.

vielä käyttöön.³⁷¹ Diplomaattinen tehtävä, jonka katsottiin upseerinuran ohella olevan erityisesti aatelismiehelle sopiva, tämän kykyjä ja kunnianhimoa esiintuova uravaihtoehto, olisi ollut Hauswolffille selvästi kaikkein eniten mieleen.³⁷² Hän mainitsee tuon tavoitteen olleen taustalla jo Saint Barthélemylle lähtöä koskevan päätöksen aikaan.³⁷³

Yrityksestä huolimatta Hauswolff ei lopulta päässyt palaamaan virkamiesuralleen tai muihin koulutustaan ja kokemustaan vastaaviin tehtäviin enää pohjoiseen paluunsa jälkeen. Tämän työn puitteissa ei ole mahdollista kattavasti arvioida, mitkä kaikki Hauswolffista riippumattomat ja toisaalta hänen henkilöönsä liittyvät syyt vaikuttivat tilanteeseen. Selvää kuitenkin on, että Hauswolff oli aikanaan ollut innokas ja rohkea suurten ja vaativien hankkeiden alulle laittaja, ja aloitteentekijänä hänen katsottiin olevan vastuussa epäonnistumisten kohdatessa. Hauswolffilla itsellään vaikutti taas olevan ainakin *Christoval Colonin* kohdalla eriävä näkemys siitä, mitkä hänen mahdollisuutensa vaikuttaa hankkeen onnistumiseen lopulta olivat, ja hän koki tullessaan motiiveissaan useasti väärinymmärretyksi.³⁷⁴

Mukana oli myös huonoa tuuria, sillä onnistuessaan Hauswolffin kunnianhimoiset hankkeet olisivat todennäköisesti voineet vaikuttaa hänen urakehitykseensä erittäin positiivisesti. Kuten Carlos Vidales muistuttaa, Ruotsin tai nimenomaan Hauswolffin toimet esimerkiksi Etelä-Amerikan patriottien tavoitteiden tukemiseksi, tai niihin kytköksissä olleet kaupalliset hankkeet, eivät sinänsä olleet lainkaan poikkeuksellisia. Vidalesin mukaan kaikista Länsi-Intian kolonioista löytyi 1800-luvun alkupuolella kosmopoliittinen luokka kauppiaita ja virkamiehiä, jotka pyrkivät hyötymään Etelä-Amerikan tilanteesta myös taloudellisesti.³⁷⁵

Vaikka Hauswolff ei itse päässyt hyödyntämään ulkomailla keräämäänsä kokemusta tai nähnyt aloittamiensa hankkeiden menestyvän, monet niissä mukana olleet ja niiden myötä Etelä-Amerikkaan matkustaneet ystävät ja liikekumppanit etenivät urillaan ja saivat aikanaan myös diplomaattisia nimityksiä. Esimerkiksi Carl August Gosselman, jonka *Christoval Colonin* Kolumbian-ekskursion aikaiset matkakuvaukset keräsivät positiivista huomiota, lähetettiin Ruotsin virallisena lähettiläänä La Plata -maihin vuosiksi 1836–

³⁷¹ Hauswolffiana, 218–224; Adlercreutz, släkt. *Svenskt biografiskt lexikon* 1. 1918, 117. Kirjoittaja anonymi. Ks. myös Olin 1990, 118.

³⁷² Wolff 2004, 154–155. Ks. myös Vainio-Korhonen 2012, 108–109.

³⁷³ Hauswolffiana, 186.

³⁷⁴ Hauswolffiana, 232–239.

³⁷⁵ Vidales 1992, 32–33.

1839.³⁷⁶ Antioquiaan jääneet Greiff ja Nisser onnistuivat löytämään tulonlähteitä Kolumbiassa uusista kaivoksista, teiden rakennuksesta ja kartografiasta, ja Nisser myös lääkärintaidoistaan. Greiff toimi myöhemmin myös englantilaisen kaivosyrityksen johdossa, ja 1840-luvulta vuoteen 1870 asti Ruotsin varakonsulina Bogotassa. Nisser sai puolestaan 1870-luvulla nimityksen maan kunniakonsuliksi.³⁷⁷

5.3 Yritteliäs kirjoittaja

Carl von Hauswolff palasi Suomen vierailunsa jälkeen lopullisesti Ruotsiin viimeistään vuoden 1833 aikana. Sitä, jatkoiko hän muistelmien kirjoittamista eteenpäin kohti 1820-luvun tapahtumia, on mahdollisten jatko-osien puuttuessa ja tässä työssä käytössä olleen lähdeaineiston puitteissa mahdotonta päätellä. Vuosien 1833 jälkeisistä vaiheista Hauswolffin elämässä ei ylipäätään löytynyt paljoa tietoa, mutta ainakaan hän ei kokonaan luovuttanut tulevaisuuden rakentamisen suhteen. Viran puuttuessa Hauswolff pyrki saamaan äänensä kuuluviin valtiopäivillä sekä kirjallisella kentällä.

Saksalaisen *Morgenblatt für gebildete Stände* -lehden vuoden 1833 kesäkuun ja vuoden 1834 huhtikuun välillä julkaisema korrespondenttipalsta *Bilder aus dem gesellschaftlichen Leben der Nordamerikaner* herätti Hauswolffin huomion.³⁷⁸ Pseudonyymillä ”Deutschen” alla julkaistu matkakuvaukset satirisoivat pohjoisamerikkalaista elämäntapaa ja seura-elämää ja Hauswolff, joka oli itse vierailut Yhdysvalloissa ainakin kahteen kertaan vuosina 1823 ja 1832, inspiroitui teoksesta päättäen kääntää sen ruotsiksi. Hauswolff oli paluunsa jälkeen pannut merkille Ruotsissa kasvaneen innon ”Yhdysvaltojen poliittista ja moraalista ideaalia”, liberalismia kohtaan, ja totesi käännöksensä esipuheessa motiivinaan olleen toisenlaisten näkökulmien esille tuomisen, kun Ruotsi näytti uhkaavan pohjoisamerikkalaistua kokonaan.³⁷⁹

Liberalismi oli Hauswolffin paluuseen mennessä saanut yhä vahvemman jalansijan Ruotsissa paitsi Yhdysvaltain kehityksen, myös Euroopan vuoden 1830 vallankumousten synnyttämän poliittisen debatin myötä.³⁸⁰ Hauswolffilla oli liberalismia kohtaan kahtalaisia

³⁷⁶ Mörner 1992, 15; Swärd 1949, 284. Lisää Gosselmanista, ks. myös Paulin 1951, 283–286.

³⁷⁷ Nisser 1939, 185; Olin 1990, 121; Paulin 1951, 507–509; Gillingstam 1967–1969, 256 & 1990–1991, 75.

³⁷⁸ Samalla otsikolla julkaistiin myöhemmin myös kirja, *Bilder aus dem gesellschaftlichen Leben der Nordamerikaner*, ”von einer Deutschen”. Reutlingen, Druck und Verlag der Buch- und Kunsthandlung von M. Mäcken, 1835.

³⁷⁹ Teckningar 1835, I-osa, 1–2.

³⁸⁰ Stråth 2012, 45–51.

tunteita. Hän oli ihailnut Bolíviaa, jonka Etelä-Amerikkaa koskevat suunnitelmat olivat alun perin ottaneet esikuvansa Yhdysvalloista ja sen liberaaleista periaatteista, mutta toisaalta nähnyt tämän vähitellen luopuneen ihanteistaan ja kokenut tämän hallinnon kaatumisen ja Suur-Kolumbian liittouman hajoamisen.³⁸¹ Ulkomailla vietettyjen vuosien lopputuloksena Hauswolffin näkemys oli, että vaikka esimerkiksi Yhdysvaltojen joidenkin instituutioiden erinomaisuus oli kiistaton, maan kaikkinaisella ihailulla oli vääränlaiset mittasuhteet.³⁸² Hauswolff totesi myös päätyneensä monarkian paremmuuden kannalle nähtyään sekä tasavaltaisen että monarkistisen hallinnon hyvät ja huonot puolet käytännössä.³⁸³

Ensimmäinen osa Hauswolffin käännöksestä *Teckningar utur sällskapslifvet i Nordamerikas förenta stater* ilmestyi aivan vuoden 1835 alussa, ja toinen osa syksyllä, norrköpingiläisen kirjakauppias A. Bohlinin kustantamana. Hauswolff näki matkakuvauksen sisältävän todenmukaista kuvausta Yhdysvalloista, mutta myös räikeää huumoria ja provosointia. Niiden sekä teoksen aiheen vuoksi Hauswolff osasi odottaa kritiikkiä, etenkin kun matkakuvauksia ei ollut saanut alkukielisenäkään kovin positiivista vastaanottoa.³⁸⁴ Teokseen tarttui odotusten mukaisesti *Det Nya Aftonbladet*, viisi vuotta aiemmin nimellä *Aftonbladet* perustettu iltapäivälehti, jonka poliittinen linja oli 1890-luvulle asti liberaali. Lars Johan Hiertan (1801–1872) perustama lehti oli Ruotsin ensimmäinen moderni poliittinen lehti. Se arvosteli monarkiaa ja etenkin kuningas Kaarle XIV Juhanaa, jonka vuoksi se lakkautettiin ja perustettiin useaan kertaan alkutaipaleellaan. Lehti sai kannatusta pääosin porvaristolta ja arvostelua aatelissäädyltä.³⁸⁵

Det Nya Aftonbladet julkaisi pitkän kritiikkinsä kahdessa osassa maaliskuussa 1835. Kritiikki oli odotetusti kärkeä, mutta osui varmasti Hauswolffille arkaan paikkaan spekuloidessaan Yhdysvalloista kriittisesti kirjoittavien olleen yleensä sinne paremman menestyksen toivossa matkustaneita, jotka olivat joutuneet pettymään.³⁸⁶ Hauswolff vastasi kritiikkiin käännöksensä toisen osa esipuheessa. Vastineessa näkyy, että Hauswolff pyrki edelleen kirjoittamalla tuomaan esille omaa ulkomailla vietettyjen vuosien aikana karttunutta kokemustaan, jonka hän tunsii jääneen vaille tunnustusta:

³⁸¹ Valtonen 2001, 186–188; 349–350.

³⁸² *Teckningar* 1835, I-osa, 5.

³⁸³ *Teckningar* 1835, II-osa, 6.

³⁸⁴ *Teckningar* 1835, I-osa, 7.

³⁸⁵ Stråth 2012, 47–51.

³⁸⁶ *Det Nya Aftonbladet*, 2.3.1835.

”Aftonbladet saattaa olla tietoinen, tai ei, mutta on yleisesti tunnettu fakta, että olen viettänyt lähes 20 vuoden ajan Atlantin toisella puolen - - ja että myöhemmin matkustin Etelä-Amerikkaan jotta oppisin tuntemaan siellä käynnissä olleen vallankumouksen, ja minulla oli hyvä tilaisuus tehdä vertailuja ja huomioita suhteessa Yhdysvaltoihin; että minä, useammin kuin kerran, vahvasti autoin vapausasiaa - - Mutta minua johti vilpittömän kunnioitus miestä kohtaan, (Bolivar) joka teki maansa itsenäiseksi - - kunnes hän joutui uhriksi ponnisteluisaan; - - Aktiivinen vapauselämä ei ole ollut minulle vierasta, ja olen katsonut Aftonbladetin rakastamaa ’Muvemangia’³⁸⁷ silmiin.”³⁸⁸

Suomessa *Helsingfors Tidningar* julkaisi käännöksestä ruotsalaislehdistöä mukailevan arvostelun.³⁸⁹ Kuten *Det Nya Aftonbladetissa*, teosta kuvaillaan siinä epätosien matkakuvausten, ”trolloppiaanien”, kategoriaan kuuluvaksi, ja se rinnastettiin näin toiseen paljon huomiota saaneeseen, Frances Milton Trollopen (1779–1863)³⁹⁰ kirjoittamaan teokseen *Domestic Manners of the Americans* (1832).³⁹¹ Hauswolffin käännös sai kriittistä huomiota vielä pitkään ilmestymisensä jälkeenkin. Esimerkiksi helsinkiläissyntyinen Gustaf Unonius (1810–1902) arvosteli teosta Yhdysvaltojen matkakirjeessään Amerikasta 1840-luvulla ja palasi aiheeseen kirjassaan *Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika* vielä 1860-luvulla.³⁹² Vaikka käännöksen saama huomio ei ehkä tuonut Hauswolffille sitä tunnustusta, jota hän olisi kaivannut, se mahdollisesti edesauttoi

³⁸⁷ *Muvemang* -termiä käytettiin poliittisesta liberalismista tai radikaaliliberalismista 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla.

³⁸⁸ ”Aftonbladet må det vara bekant, eller icke bekant, men det är likväl ett annars temligen allmänt kändt factum, att jag vistats i nära 20 års tid på andra sidan af Atlantiska Oceanen - - att jag sedermera reste till Södra Amerika just för att lära känna den der för sig gående revolutionen, och ägde godt tillfälle till anställande af jämförelser och observationer i de Förenta Staterna; att jag, vid mer än ett tillfälle, gifvit vida kraftigare biträde till en rättmätig frihets sak -- Men jag leddes af en uppriktig och oegennyttig högaktning för en man, (Bolivar) som danade sitt lands oafhængighet - - tills han föll et offer för sina ansträngningar; - - Jag har ej varit främmande för det aktiva frihetslifvet, och jag har Aftonbladets älskade ”Muvemang” i ögonen.” Teckningar 1835, II-osa, 5.

³⁸⁹ Teosta oli myynnissä myös Suomessa. J. C. Frenckell & Sons Bokhandel mainostaa Hauswolffin käännöstä *Helsingfors Morgonbladissa* heinäkuussa 1835, yhden riikintaalerin ja kahdeksan killingin hintaan. *Helsingfors Morgonblad*, 03.07.1835.

³⁹⁰ Englantilainen Trollope oli tuottelias kirjoittaja, joka oli viettänyt aikaa skotlantilaissyntyisen kirjailijan, abolitionistin ja naisten oikeuksien puolustajan Frances Wrightin (1795–1852) perustamassa utopistisessa yhteisössä Tennesseeessä 1820-luvulla. Trollopen esikuva oli Wrightin vuonna 1821 ilmestynyt *Society and Manners in America*, joka pääosin positiivisesta sävystä huolimatta tarttui kriittisesti muun muassa Yhdysvaltojen kapitalismiin sekä uskonnollisiin liikkeisiin. Teos oli tuttu myös Hauswolffille, sillä hän viittaa itsekin Frances Wrightiin käännöksensä esipuheessa. Teckningar 1835, I-osa, 6.

³⁹¹ *Helsingfors Tidningar*, 27.06.1835; *Det Nya Aftonbladet*, 2.3.1835.

³⁹² Olin 1990, 121; Tarkiainen 1998.

Hauswolffin muihin aineistoihin kohdistunutta kiinnostusta ja siten niiden säilymistä meidän päiviimme asti.

Carl von Hauswolff edusti säätyään Ruotsin valtiopäivillä vuosina 1834–1835 ja 1840–1841. Niistä jälkimmäisillä keskusteltiin Saint Barthélemy saaren yhä huonommaksi käyneestä taloudellisesta tilanteesta, ja tuohon yhteyteen Hauswolff valmisti aloitteen, joka julkaistiin myöhemmin *Hauswolffianassa*. Aloitteessaan Hauswolff puolusti saarta mainettaan parempana. Hänestä se ei ollut sellainen ”merirosvojen pesäke”, kuten yleisesti luultiin, mutta sen sijaan erittäin huonosti hoidettu. Ehdotus saaren hallintoon liittyvien asiakirjojen läpikäynnistä ja nykytilanteen selvityksestä herätti kuitenkin huolen aloitteen seurauksista, ja Hauswolffia kehoitettiin vetämään se pois. Vaikka alkuperäistä aloitetta ei ilmeisesti käsitelty, *Hauswolffianan* mukaan Hauswolff kuitenkin esitti valtiopäivillä kriittisen näkemyksensä Ruotsin kyvystä hallita koloniaa ylipäätään. Hänestä Saint Barthélemy oli kuin ”laiminlyöty lapsi”, jota ei ollut osattu arvostaa, vaikka se olikin pärjännyt lähtökohtiinsa nähden melko hyvin atlanttisessa maailmassa.³⁹³

Valtiopäivien jälkeen Hauswolff vetäytyi elämään yhä hiljaisempaa elämää. Nisserin mukaan hän eli elämänsä viimeiset ajat Närken ja Östergötlandin rautaruukeissa, joiden patruunat huolehtivat hänestä.³⁹⁴ Hänen perheensä ei yhdistynyt enää. Syy, miksi Kolumbiin jäänyt Marie von Hauswolff ei koskaan palannut Ruotsiin miehensä luokse, saattoi liittyä rahatilanteeseen, mutta myös henkilökohtaisempiin syihin. Vielä vuonna 1839 Adlercreutzille lähettämässään kirjeessä Hauswolff oli huolissaan siitä, että hänen tulehtuneeksi jääneet välit lankoonsa Carl von Greiffiin vaikuttaisivat myös Marieen.³⁹⁵ Hänessä eli kuitenkin tuolloin vielä toive yhteisen tulevaisuuden mahdollisuudesta:

”Ainoa jäljellä oleva pyrkimykseni elämässä on varmistaa rauhallinen tulevaisuus vaimolleni ja minulle. Pelkään, että niin monen vuoden eron jälkeen, ja vähäisten yhteydenpitomahdollisuuksien vuoksi hän luopuu kokonaan toivosta yhteiseen kotiin ja elämään, ja oma epätoivoni kasvaa näiden

³⁹³ Hauswolffiana, 224–230.

³⁹⁴ Nisser 1939, 182.

³⁹⁵ Hauswolffiana, 221–222.

*ajatusten myötä. Pyydän Herra Kreiviä olemaan hyvä ja saapuessaan Kolumbiaan välittämään hänelle jollain tavalla viestin, että hän ja meidän yhteinen hyvämmme on pysyvä ja elävä päämäärä ajatuksissani.”*³⁹⁶

Hauswolff ehdotti, hänen lankonsa hankkisi Lontoosta Goldschmidt & Companylta jääneen vanhan saamisen, jonka turvin hän ja Marie voisivat hankkia pienen, aikanaan Greiffien nimiin jäävän tilan Ruotsista.³⁹⁷ Siitä, saiko Hauswolff kirjeeseensä vastausta, tai tunteilleen minkäänlaista vastakaikua, ei tämän työn lähdeaineiston avulla ole löytynyt tietoa. Itse hän ei enää matkustanut Ruotsista. Marie puolestaan eli loppuelämänsä Kolumbiassa ja kuoli Medellínissä vuonna 1877.³⁹⁸

Suomessa Hauswolffin isä Hans Gustaf kuoli vuoden 1840 lokakuussa. Huhtikuussa 1841 ilmoitettiin huutokaupattavaksi kuolinpesään kuulunut tontti Fabianinkadulla, edellisvuonna valmistuneen Kansalliskirjaston päärakennuksen lähistöltä.³⁹⁹ Hans Gustafin kuoleman jälkeen Adelaide von Hauswolffille myönnettiin puolikas eläke, joka perustui hänen isänsä kapteeninpalkkaan.⁴⁰⁰ Tämä eli lopulta vain kaksi vuotta pidempään ja kuoli Karjaalla 15. marraskuuta vuonna 1842.⁴⁰¹ Perheen Helsingin asumus siirtyi vuonna 1853 Adelaiden kamarineitinä toimineen Anna Lovisa Stillen haltuun, sillä jälleen vain vuosi Adelaiden kuoleman jälkeen, Hauswolffin suvun haara sammui kokonaan.⁴⁰²

Carl von Hauswolff kuoli Tukholmassa, joulukuun alussa vuonna 1843. Crusenstolpe on katsonut tarpeelliseksi *Hauswolffianan* alkusanoissa kuvailla tämän poismenon olosuhteita, viitaten siihen, Hauswolff olisi elämänsä takaiskujen jälkeen murtunut, ja yrittänyt ”hukuttaa huolensa” tavalla, joka vaikutti hänen terveyteensä ja lyhensi elämää.⁴⁰³ Vaikka Crusenstolpen kommentin jättäisi huomiotta, Hauswolffin omien tekstien perusteella vaikuttaa siltä, että mies oli Ruotsiin palaamisensa jälkeen hyvin yksinäinen ja yrittänyt 1840-luvulle tultaessa turhaan korjata ja parantaa tilannettaan jo vuosikymmenen ajan.

³⁹⁶ ”Mitt enda återstående sträfvande här i lifvet är att bereda en lugn framtid för min hustru och mig sjelf. Jag är rädd, att hon efter så många års skillsmäss, och med få tillfällen att kunna meddela sig åt hvarandra, nästan börjar hysa förtviflan om att återigen komma till åtnjutande af ett hushållslif, och ännu värre betviflar mina tankar deruppå. Jag ber Herr Grefven vara god att vid sin ankomst till Kolumbien på något sätt meddela henne, att hon och vårt gemensamma väl är det ständiga och lefvande föremålet för mina tankar.” Hauswolffiana, 221–222.

³⁹⁷ Nisser 1939, 182.

³⁹⁸ Nisser 1939, 195; Swärd 1969–1971, 352.

³⁹⁹ *Finlands Allmänna Tidning*, 17.04.1841, nro 87, 3.

⁴⁰⁰ *Finlands Allmänna Tidning*, 28.02.1842, nro 48, 1.

⁴⁰¹ JHU, passim.

⁴⁰² JHU16.7 ja 19.8.1808; *Finlands Allmänna Tidning*, 19.11.1853, nro 269, 4.

⁴⁰³ Hauswolffiana, 185.

Näin tilanteen epätoivoisuus, ehkä jopa pyrkimys lievittää sitä tavalla tai toisella, olisi hyvin ymmärrettävää. Hauswolffin aktiivinen ja seikkailunhaluinen luonne ei varmasti kokenut tyydytystä siinä elämäntilanteessa, johon hän oli joutunut. Myös Nisser arvioi teoksessaan, että Hauswolffin ahdinko liittyi ennen kaikkea siihen, ettei hän tuntenut itseään tarpeelliseksi, ja koki laajan kokemuksensa ja osaamisensa valuvan täysin hukkaan.⁴⁰⁴

Magnus Jacob Crusenstolpe julkaisi *Hauswolffianan* vain vuosi Hauswolffin kuoleman jälkeen. Crusenstolpe oli yksi näkyvimmistä persoonista Ruotsin 1830-luvun liberaalipiireissä. Hän oli toimittanut *Aftonbladetin* perustaneen Lars Johan Hiertan kanssa valtiopäivälehteä vuosina 1828–1830 ja kuului esimerkiksi vuosien 1834–1835 valtiopäivillä kuninkaan ja hallituksen vahvimpiin vastustajiin. Satiiri oli hänen tavaramerkkinsä, ja hänet tuomittiin jopa vankeusrangaistukseen kuninkaan vastustamisesta.⁴⁰⁵ Siitä, miten Crusenstolpe on saanut Hauswolffin aineiston käsiinsä, ei ole ollut tässä työssä mahdollista päätellä mitään. Myöskään tutkimuskirjallisuus ei valaise tätä tarkemmin.

Vaikka Hauswolff päätti jossain vaiheessa lähettää käsikirjoituksensa Gustaf Mellinille, ja joku, mahdollisesti Mellin, on pyrkinyt jäsentelemään käsikirjoitusta jälkikäteen lyjykynällä tehdyin merkinnöin, on mahdollista, että sen työstämisen keskeyttäminen ja julkaisuaikeista luopuminen oli aikanaan Hauswolffin oma valinta. Muissa pohjoiseen paluuseen liittyneissä tavoitteissaan pettyneenä Hauswolffin saattoi olla vaikea löytää intoa palata käsikirjoituksen pariin myöhemmin, siitä huolimatta, että hän totesi ajatuksen kokemustensa jakamisesta olleen yksi koko hänen ensimmäiseen Etelä-Amerikan matkaansa johdatelleista houkutuksista.⁴⁰⁶ Toisaalta Hauswolff oli kokenut muistojensa läpikäymisen vaativana työnä jo Saint Barthélemyyn muistoista kirjoittaessaan. Mahdolliset jatko-osat olisivat käsitelleet juuri niitä vuosia, joiden tapahtumat olivat kääntäneet hänen elämänsä suunnan epäonniseksi. Sitä kautta omaelämäkerrallinen kirjoittaminen on saattanut muuttua hänelle entistä raskaammaksi tai epämielekkääksi. Lopulta Hauswolffin alkuperäistä julkaisutoivetta ajatellen käsikirjoitus päättyi onnekkaasti ystävän, tai ainakin hyväntahtoisen henkilön käsiin. Mellinin päätös luovuttaa käsikirjoitus Lundin yliopiston kirjastoon vuonna 1870 osoittaa hänen nähneen tämän tekstit säilyttämisen arvoisina.⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ Nisser 1939, 182–183.

⁴⁰⁵ Stråth 2012, 47–49.

⁴⁰⁶ AOL 1a–1b, LUB.

⁴⁰⁷ AOL, kansilehti, LUB.

6. Johtopäätökset

Olen tässä työssä tutkinut Carl von Hauswolffin omaelämäkerrallista kirjoittamista 1830-luvun alussa ja pyrkinyt ymmärtämään ja avaamaan tuolloin kirjattuja muistoja, niiden kontekstia ja kirjoittajan niihin liittämiä merkityksiä. Tutkimuksen kohteena ja pääasiallisena alkuperäislähteenä on ollut Hauswolffin julkaisematon, vuoden 1832 aikana kirjoitettu muistelmäkäsikirjoitus. Tutkiessani käsikirjoituksen rakennetta ja sisältöä lähiluvun keinoin, siitä erottui kolme selkeästi erillistä ajallis-paikallista tasoa. Näitä ovat Saint Barthélemy saarella vietettyyn aikaan liittyvät muistot vuosilta 1813–1820, matka Venezuelan rannikolla sijaitsevalle Margaritan saarelle vuonna 1820 ja kolmantena kirjoitushetkeen liittyvät, presensmuotoiset merkinnät ja viittaukset. Käsikirjoituksesta erottui myös piirteitä kolmesta kirjoitusaikanaan suositusta kirjallisuuden genrestä – muistelma, matkakuvauksesta sekä omaelämäkerrasta eli autobiografiasta.

Hauswolffin kirjallisen aktiivisuuden aikaan 1830-luvulla muistelmien, matkakirjallisuuden ja autobiografian genrejen rajat eivät olleet selkeästi eriytyneet, vaan esiintyivät usein sekoittuneina erilaisin painotuksin. Näin ollen Hauswolffin käsikirjoitus on ajalleen tyyppillinen hybridi, jota olisi muistelmäkäsikirjoituksen ohella mahdollista kutsua esimerkiksi omaelämäkerralliseksi matkakuvaukseksi, tai matkamustelmiksi näkökulman mukaan. Hauswolffin Saint Barthélemy saarella viettämä pitkä aika erottaa kuitenkin siihen liittyvän kerronnan olennaisesti lyhyemmän aikaa kohteessaan viettäneiden matkailijoiden kuvauksista. Tekstinä käsikirjoitus on joka tapauksessa moniulotteisempi, kuin mihin Hauswolffin tekstejä aiemmin tutkinut Sven Ola Swärd määritelmässään topografisesta kuvauksesta on viitannut.

Vaikka käsikirjoitusta ei mielestäni olekaan hedelmällistä lähestyä yksinomaan tiettyyn genreen yhdistettyjen piirteiden kautta, niiden erottelu ja tarkastelu auttoi kuitenkin pääsemään syvemmälle niihin erilaisiin motiiveihin ja merkityksiin, joita Hauswolffin omaelämäkerrallisella kirjoittamisella oli. Käsikirjoituksen rakenteen ja sisällön analyysi rinnakkain osoitti, että eri genreihin liitetyt piirteet korostuvat Hauswolffin kirjoittamisessa ajallis-paikallisten tasojen mukaan. Saint Barthélemy saaren kuvaus on pitkään saarella eläneen ja sen kulttuuria ”sisäpuolelta” tarkastelleen muistelmateksti, kun taas Margaritan saaren osuus on selkeämmin saanut vaikutteita romanttisesta matkakirjallisuudesta ja tarkastelee kohdattua ulkopuolelta, siitäkin huolimatta, että kirjoittaja on myöhemmin oleskellut pit-

kään myös Etelä-Amerikan alueella. Kirjoitushetken preesensissä kuvatut pohdinnat kirjoittamisesta ja muistamisesta sekä kotimaahan paluun herättämistä tunteista ovat taas tyypillisempiä 1800-luvun alussa muotoutumassa olleessa tunnustuksellisen autobiografian genressä, kuin perinteisissä muistelmissa tai ympäristön kuvaamiseen keskittyneessä matkakirjallisuudessa. Kuten todettu, jako ei kuitenkaan ole selvärajainen, vaan erilaiset tekstin osat limittyvät monissa kohdin.

Eri ajallis-paikallisten tasojen kuvaamiseen käsikirjoituksessa käytetyt tyylit ja niissä esiin nostetut ja toisaalta vaietut teemat kertovat niistä erilaisista merkityksistä, joita ajanjaksoilla ja paikoilla oli Hauswolffille. Saint Barthélemyyn saaren, sitä ympäröivän länsi-intialaisen maailman tapahtumien ja erityisesti merenkulkuun liittyvien ilmiöiden, kaupankäynnin ja sodan, sekä trooppisen ilmastoin aiheuttamien haasteiden kuvaaminen kertoo saarella vietetyn ajan merkinneen Hauswolffille ammatillisen asiantuntemuksen ja erilaisten taitojen kehittymisen aikaa. Noita siirtomaaisännän ja virkamiehen roolissa viettämiään vuosia kuvatessaan Hauswolff pääosin vaikenee yksityisestä elämästään sekä kirjoitushetkellä poliittisesti tai muuten haastaviksi katsomistaan aiheista, kuten saaren arjessa yhä läsnä olleesta orjuudesta. Tämä vahvistaa aiemmassa tutkimuksessa esille tulleita käsityksiä siitä, että Saint Barthélemy muodosti myös sosiaalisesti tyypillisen kariaalisen tilan, eikä niinkään erityistä Ruotsin osaa.

Hauswolff saapui Saint Barthélemylle taloudellisen nousukauden aikaan, mutta aiemman saarta koskevan tutkimuksen mukaan saaren taloustilanne muuttui huonompaan suuntaan Napoleonin sotien sekä Yhdysvaltojen ja Englannin välisen sodan päättymisen jälkeen. Tämä vaikutelma välittyi myös Hauswolffin käsikirjoituksesta, ja vahvistaa käsitystä siitä, että elämä saarella oli kiinteästi liitoksissa kansainväliseen politiikkaan. Käsikirjoituksen Saint Barthélemyyn osuudessa välittyy ennen kaikkea Hauswolffin halu osoittaa ja käyttää hyödyksi laajaa asiantuntemustaan ja toisaalta myös kirjata muistiin hänen historiallisesti merkittäviksi katsomiaan tapahtumia. Trooppisessa ilmastossa oleskelu näytetään tekstissä kahtalaisessa roolissa. Hauswolff käyttää trooppisia olosuhteita selittävinä tekijöinä omille valinnoilleen ja kokee niiden sitä kautta muokanneen hänen kohtaloaan. Toisaalta trooppisten olosuhteiden tuntemus ja niissä selviäminen meritoi häntä tulevaisuutta ajatellen.

Etelä-Amerikkaan matkustaminen näyttää käsikirjoituksen perusteella olleen merkittävä käännekohta Hauswolffin elämässä. Etelä-Amerikka oli eurooppalaisille verrattain tuntematon ”Uusi maailma”, johon myös Hauswolff liitti ennakkokäsityksiä ja odotuksia kuu-lemiensa tarinoiden ja etenkin lukemansa matkakirjallisuuden perusteella. Mielikuva uudesta alusta ja edessä odottaneista mahdollisuuksista on ollut niin vahva, että sen tunnelma on säilynyt alueeseen liitetyissä muistossa, vaikka Hauswolff olikin kirjoitushetkeen mennessä kokenut siellä suuria vaikeuksia ja pettymyksiä. Etelä-Amerikka näytti edustaneen Hauswolffille myös Länsi-Intiaa aidommin ”todellista tropiikkia”.

Margaritan saaren kuvauksen osuus Hauswolffin käsikirjoituksesta on aiemmassa tutkimuksessa jäänyt vaille huomiota, vaikka saaren rooli Etelä-Amerikan itsenäistymiseen johtaneissa tapahtumissa oli merkittävä. Hauswolff saapui alueelle myös hyvin kiinnostavaan aikaan, ennen vuodesta 1825 eteenpäin seurannutta matkustusryntäystä, jolloin eurooppalaiset kontaktit Etelä-Amerikan mantereelle olivat vielä melko rajallisia. Margaritan osuudessa patriootteihin liittyvien teemojen ohella korostuvat aihepiirit, kuten alkuperäisasukkaiden kohtaaminen, kreolilainen elämäntapa sekä trooppisen luonnon erikoisuudet, seikkailut ja sattumukset, kertovat Hauswolffin omaksuneen tuossa vaiheessa tutkimusmatkailijan ja seikkailijan identiteetin.

Etelä-Amerikan alueelle siirtyvästä matkasta kirjoittaminen palveli 1830-luvulla osin samaa tarkoitusta kuin Saint Barthélemyin muistojen kirjaaminenkin. Hauswolff oli pohjoiseen saapuessaan haastavassa elämäntilanteessa, ja uutta tulevaisuutta ja virkaa tavoitellessa Etelä-Amerikkaan liittyvä asiantuntemus olisi voinut olla merkittävä etu. Toisaalta Hauswolff näyttää Etelä-Amerikasta kirjoittaessaan identifioituneen matkakirjailijaksi, jonka kertomukset voisivat kerätä kiinnostuneita lukijoita, ja joiden julkaisemisesta voisi ehkä ansaita toimeentuloa.

Käsikirjoituksen kolmannen ajallis-paikallisen ulottuvuuden, kirjoitushetken, hahmottamiseksi käsikirjoituksen ristiin luku Hauswolffin muiden samoihin aikoihin laatimien tekstien kanssa oli olennaista. *Hauswolffianassa* julkaistut tekstit tarjosivat peilin, jota vasten kirjoitushetki oli mahdollista erottaa selkeämmin myös käsikirjoituksesta. Muiden vuonna 1832 kirjoitettujen tekstien kontekstissa käsikirjoitus avautuu yrityksenä toimeentuloon ja meritoitumiseen, mutta toisaalta siinä kuvastuu myös tarve käsitellä tunteita ja käydä läpi omaa menneisyyttä elämäntilanteessa, joka oli niin haastava, ettei vä-

hempä, kuin tuhoisa hurrikaani, tuntunut Hauswolffista sopivalta kielikuvalta siihen johdaneille tapahtumille. Hauswolffilla oli vaikeuksia löytää paikkaansa yhteiskunnasta pohjoiseen paluunsa jälkeen, ja hänen elämäänsä leimasi viimeistään 1830-luvun lopulta alkaen tunne tarpeettomuudesta, sekä kerätyn kokemuksen ja osaamisen hukkaan valumisesta. Käsikirjoitus oli Hauswolffille yksi niistä keinoista, joilla hän pyrki osoittamaan kyvykkyytensä ja luomaan merkitystä aiemmille kokemuksilleen. Kirjoitushetken tason tarkastelu toi esiin myös Hauswolffin käsityksiä ja asenteita kirjoittamista ja muistamista kohtaan. Hauswolff ajatteli totuudellisuuden kuuluvan sekä matkakirjalliseen että autobiografiseen tekstiin, mutta koki samaan aikaan muistamisen ja kirjoittamisen olevan aina hetkestä riippuvaista ja tulkinnallista.

Hauswolffin käsikirjoituksella voi todeta olleen useita risteäviä motiiveja ja merkityksiä. Muistelmien, matkakuvausten ja omaelämäkerrallisten tekstien kirjoittaminen oli 1800-luvun alkupuolella muodikasta, ja toisinaan sitä myös odotettiin henkilöiltä, jotka olivat vierailleet tai asuneet eksoottisina pidetyissä maissa. Julkaiseminen tarjosi ainakin teoriassa mahdollisuuden jonkinlaiseen toimeentuloon, sekä mahdollisuuden parantaa asemaa virkamarkkinoilla. Tämän lisäksi Hauswolff kuitenkin kirjoitti myös selittääkseen ja oikeuttaakseen menneisyyttään, sekä purkaakseen muuttuneeseen elämäntilanteeseen liittyneitä tunteita. Käsikirjoitus syntyi siis sekä menneisyyden käsittelemiseksi, että tulevaisuuden tarpeisiin. Tämän työn tutkimustapa ja näkökulma asettivat Hauswolffin vuoden 1832 omaelämäkerrallisen kirjoittamisen kontekstiinsa niin, että huomioiduksi tuli Hauswolffin uran käännteiden ohella myös hänen henkilökohtainen elämäntilanteensa. Näin muodostunut kuva Hauswolffista henkilönä ja kirjoittajana on aiemman tutkimuksen antamaa monitahoisempi. Myös käsikirjoituksesta erottuvien erilaisten kerrosten, erityisesti kirjoitushetkeen liittyvän tason huomaaminen ja analysointi toivat käsikirjoituksesta sekä tekstinä että historian tutkimuksen lähteenä esiin uusia, aiemmin vaille huomiota jääneitä ulottuvuuksia.

Hauswolffin henkilöä, verkostoja, hänen lukemaansa kirjallisuutta sekä käsikirjoitukseen valikoituneita teemoja leimaavat kansainvälisyys ja ylirajaisuus. Valtameren taakse ja takaisin vienyt kohtalo ei 1800-luvun alun kansainvälisen yläluokan kontekstissa ollutkaan erityisen poikkeuksellinen, niin Ruotsissa kuin Suomessakaan. Hauswolff ei myöskään ollut yksittäistapaus niiden joukossa, jotka etsivät taloudellista hyötyä Etelä-Amerikan avautumisesta. Hauswolffin tekstit avaavat kuitenkin mielenkiintoisen näkymän siihen, kenen kaikkien historiasta henkilön historiassa on kyse. Kun esimerkiksi kolonialismin

historiaa on viime vuosikymmenelle asti määritelty lähes pelkästään suurten siirtomaavaltojen narratiivien kautta, Hauswolffin kaltaisten henkilöiden tutkiminen rikastuttaa kuvaamme Atlantin ylittävien yhteyksien ja erilaisten verkostojen – sosiaalisten, kaupallisten, poliittisten ja kirjallisten – historiasta. Monitahoinen käsikirjoitus avaa myös lukuisia uusia tutkimuskysymyksiä ja mahdollisuuksia, esimerkiksi kohdistamalla tarkastelu kirjoittamisen kysymysten sijaan tiiviimmin johonkin niistä teemoista, joita Hauswolff käsikirjoituksessaan käsittelee. Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jääneet lähderyhmät voisivat valaista myös tässä työssä käsiteltyjä teemoja entistäkin syvemmin. Yhdistettynä aineistot voisivat tarjota hedelmällisen materiaalin esimerkiksi biografian kirjoittamiseen.

LÄHDELUETTELO

Julkaisemattomat alkuperäislähteet

Lunds universitetsbibliotek (LUB)

Hauswolff, Carl Ulric von: *Anteckningar om livet i Västindien under det stora kriget*. 1832. (AOL)

Lähdejulkaisut ja aikalaiskirjallisuus

Crusenstolpe, Magnus Jacob: Hauswolffiana. Teoksessa *Portefeuille, utgifven af Författaren till skildringar ur det inre af dagens historia*. Fjerde delen. Hjerta, Stockholm 1844. XIX, 185–239.

Hauswolff, Adelaide von: *Journal hållen under resor i Ryssland då jag följde min far i hans fångenskap 1808–1809*. Efterskrift: Cecilia Bååth-Holmberg. Inledning, språkbearbetning och noter: Margareta Marin. Pontes, Uddevalla 2007. (JHU)

Hauswolff, Carl Ulric von: ”*Teckningar utur sällskapslivet i Nordamerikas förenta stater*” Delen 1–2, Norrköping 1835.

Gosselman, Carl August: *Resa i Colombia åren 1825 och 1826*. Förra delen. Andra upplagan. A. Wiborg & C. förlag. Stockholm, 1830.

Sanomalehdet

Det Nya Aftonbladet, 2.3.1835, nro 13, 3–4; 3.3.1835, nro 14, 3–4.

Finlands Allmänna Tidning, 16.10.1824, nro 120, 2–4; 17.4.1841, nro 87, 3; 28.2.1842, nro 48, 1; 19.11.1853, nro 269, 4; 21.6.1872, nro 142, 5.

Helsingfors Morgonblad, 3.7.1835, nro 50, 4.

Helsingfors Tidningar, 15.8.1832, nro 65, 3; 27.6.1835, nro 49, 5.

Tidningar ifrån Helsingfors, 28.10.1831, nro 81, 3.

Tutkimuskirjallisuus

Aaltonen, Jouko; Sivonen, Seppo: *Orjia ja isäntiä. Ruotsalais-suomalainen siirtomaaherruus Karibialla*. Into, Helsinki 2019.

[Anonyymi]: Adlercreutz, släkt. *Svensk biografiskt lexikon*, 1. Stockholm 1918, 117. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/5546>.

Anrep, Gabriel: Nils Wilhelm af Grubbens. *Sveska adelns ättar-taflor*. Andra afdelningen. P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1861, 40. Saatavilla verkossa <http://runeberg.org/anrep/2/0044.html>.

Baines, Paul: *The Long 18th Century*. Arnold, London 2004, 9–10.

Bassnett, Susan: Travel writing and gender. Teoksessa *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Edit. Peter Hulme & Tim Youngs. Cambridge (2002) 2008.

Brown, Matthew: Greenup, Mary Courthope (1789–1846). *Oxford Dictionary of National Biography*. Oxford University Press 2009. Saatavilla verkossa <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/98239>.

Bååth-Holmberg, Cecilia: Efterskrift. Teoksessa *Journal hållen under resor i Ryssland då jag följde min far i hans fångenskap 1808–1809*. Adelaide von Hauswolff. Efterskrift: Cecilia Bååth-Holmberg. Inledning, språkbearbetning och noter: Margareta Marin. Pontes, Uddevalla 2007, 129–162.

Caine, Barbara: *Biography and History*. Palgrave Macmillan, New York/Hampshire, 2010.

Carlson, David: Autobiography. Teoksessa *Reading Primary Sources. The Interpretation of texts from nineteenth- and twentieth-century history*. Ed. by Miriam Dobson & Benjamin Ziemann. Routledge, London and New York 2009, 175–191.

Colbert, Benjamin: *Shelley's Eye. Travel Writing and Aesthetic Vision*. Aldershot 2005.

Dever, Maryanne; Newman, Sally; Vickery, Ann: *The Intimate Archive: Journeys through private papers*. National Library of Australia, Canberra 2009.

Elomaa, Hanna: Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. Toim. Kari Immonen ja Maarit Leskelä-Kärki. Tietolipas 175. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001, 59–74.

Fingerroos, Outi; Haanpää, Riina: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006, 26–28.

Forselles, Cecilia af: Individualistinen lukemiskulttuuri. Kaunokirjallisuus, historiateokset ja matkakertomukset minuutta kehittävinä kirjallisuudenlajeina. Teoksessa *Kirjakulttuuri kaupungissa 1700-luvulla*. Toim. Cecilia af Forselles & Tuija Laine. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008, 115–147.

Gillingstam, Hans: Greiff, von, släkt. *Svensk biografiskt lexikon*, 17. Stockholm 1967–1969, 256. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/13174>.

Gillingstam, Hans: Nisser, släkt. *Svenskt biografiskt lexikon*, 27. Stockholm 1990–1991, 75. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/8130>.

Hættner Aurelius, Eva: *Inför lagen: kvinnliga svenska självbiografier från Agneta Horn till Fredrika Bremer*. Lund University Press, Lund 1996.

Hættner, Eva; Larsson, Lisbet; Sjöblad, Christina: *Kvinnors självbiografier och dagböcker i Sverige 1650–1989. En bibliografi*. Lund University Press, Lund 1991.

Hakala, Emma; Hakola, Iina; Laakso, Jenni (toim.): *Kenen historia? Raportti monipuolisen historian tutkimuksen, -opetuksen ja vuoropuhelun tilasta ja haasteista Suomessa*. Historians without Borders in Finland Report 3, 10/2018. Helsinki 2018.

Hakosalo, Heini; Jalagin, Seija; Junila, Marianne; Kurvinen, Heidi (toim.): *Historiallinen elämä. Biografia ja historian tutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014.

Hakosalo, Heini; Jalagin, Seija; Junila, Marianne; Kurvinen, Heidi: Johdanto. Elämää suurempaa. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historian tutkimus*. Toim. Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014, 7–23.

Hammar, Elisabet: Franskan. Teoksessa *Signums svenska kulturhistoria. Frihetstiden*. Toim. Jakob Christensson. Bokförlaget Signum, Lund 2006, 439–457.

Hatakka, Sampsa: *Sotilaita ja siviilejä. Viaporin väestö vuonna 1806*. Suomen ja Pohjoismaiden historian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, 2011.

Historiallinen Aikakauskirja 4/2020. Suomen Historiallinen Seura ja Historiain Ystävien Liitto.

Hobsbawm, Eric: *The Age of Empire 1875–1914*. London (1987) 1994, 8–12.

Holm, Nils F.: Lars Engeström, von. *Svenskt biografiskt lexikon*, 13. Stockholm 1950, 637. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/16158>.

Hårdstedt, Martin: *Suomen sota 1808–1809*. WSOY, Helsinki 2007.

Häggman, Kai: *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 179. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1994.

Ilmakunnas, Johanna: *Kartanot, kapiot, rykmentit. Erään aatelissuvun elämäntapa 1700-luvun Ruotsissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Jalagin, Seija: Vieraalla maalla kaukana. Aili Havaksen transnationaali elämä. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014, 113–131.

Kaartinen, Marjo: Toinen – vieras. Näkökulmia kolonialistisen toiseuden tutkimukseen. Teoksessa *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. Toim. Kari Immonen ja Maarit Leskelä-Kärki. Tietolipas 175. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001, 387–401.

Keravuori, Kirsi: Itseoppineet ihmiset kirjeenkirjoittajina. Perhekirjeenvaihtoa 1860-luvun saaristosta. Teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011, 163–191.

Koivisto, Hanne: Yksilö ja valta – oikeustapahtumaa kuvaavien lähteiden ristiinlukeminen. Teoksessa *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala & Rami Mähkä. Cultural history - Kulttuurihistoria 10. Turku, 2013, 136–169.

Koivunen, Leila: Romantiikan aikakauden matkailu. Teoksessa *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Toimittanut Auvo Kostainen, Janne Ahtola, Leila Koivunen, Katariina Korpela & Taina Syrjämaa. Helsinki 2004, 70–88.

Koskivirta, Anu; Lidman, Satu: Historioitsija eettisten valintojen äärellä. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*. Gaudeamus, Helsinki 2017, 11–28.

Kurvinen, Heidi: Muistelmat lähteenä. Toimittaja Anni Voipion Lehtimatka. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014, 132–150.

Lahtinen, Anu: "Noudatin vanhempieni tahtoa": omaelämäkerralliset kirjoitukset 1500-1600-lukujen Pohjolassa. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014, 290–313.

Lahtinen, Anu; Leskelä-Kärki, Maarit; Vainio-Korhonen, Kirsi; Vehkalahti, Kaisa: Johdanto. Kirjeiden uusi tuleminen. Teoksessa *Kirjeet ja historiantutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Lejeune, Philippe: *On Autobiography*. Ed. Paul John Eakin. Theory and History of Literature, Volume 52. University of Minnesota Press, Minneapolis 1989.

Leskelä-Kärki, Maarit: Kerrottu elämä. Naishistorioitsija ja toisen ihmisen historian kirjoittamisen ongelmia. Teoksessa *Jokapäiväinen historia*. Toim. Jorma Kalela ja Ilari Lindroos. Tietolipas 177. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001, 98–120.

Leskelä-Kärki, Maarit: *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.

Leskelä-Kärki, Maarit; Lahtinen, Anu; Kirsi Vainio-Korhonen (toim.): *Kirjeet ja historiantutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Leys Stepan, Nancy: *Picturing Tropical Nature*. Reaktion Books, London 2001.

Lynch, Kathleen: Inscribing the Early Modern Self. The Materiality of Autobiography. Teoksessa *A History of English Autobiography*. Edited by Adam Smyth. Cambridge University Press, New York 2016, 56–69.

Makkonen, Anna: "Lukijani, lähdetkö mukaani?" Lajitietoisuus naisten omaelämäkerroissa. *Teoksessa Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista*. Toim. Ulla Piela. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1993, 9–34.

Mansén, Elisabeth: *Sveriges historia 1721–1830*. Norstedts, Stockholm 2011.

Marin, Margareta: Inledning. Teoksessa *Journal hållen under resor i Ryssland då jag följde min far i hans fångenskap 1808–1809*. Adelaide von Hauswolff. Efterskrift: Cecilia Bååth-Holmberg. Inledning, språkbearbetning och noter: Margareta Marin. Pontes, Uddevalla 2007, 7–9.

Méndez Rodenas, Adriana: *Transatlantic Travels in Nineteenth-Century Latin America: European Women Pilgrims*. Bucknell University Press, Lewisburg 2014.

Mickwitz, Joackim: En oslipad diamant. Fröknarna Hedda Sederholm och Adelaide von Hauswolff, fostran och ideal. Teoksessa *Boken om vårt land 1996. Festskrift till professor Matti Klinge. Juhlakirja professori Matti Klingelle: 31. VIII*. Otava:Söderström, Helsinki 1996.

Mäkeläinen, Eva-Christina: *Säätyläisten seuraelämä ja tapakulttuuri 1700-luvun jälkipuoliskolla Turussa, Viaporissa ja Savon kartanoalueella*. Historiallisia tutkimuksia 86. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1972.

Mörner, Magnus: Carl August Gosselman. *Svenskt biografiskt lexikon*, 17. Stockholm 1967–1969, 182. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/13107>.

Mörner, Magnus: De historiska förbindelserna fram till 1945. Teoksessa *Sverige – Latinamerika. Förbindelser och samarbete*. Ed. Weine Karlsson and Åke Magnusson. Latinamerika-institutet, Stockholm 1992, 13–24.

Nisser, Rosa: *Guld och gröna skogar. Svenska äventyr och öden i Colombia*. Albert Bonniers Förlag, Stockholm 1939.

Nussbaum, Felicity A.: *The Autobiographical Subject: Gender and Ideology in Eighteenth-Century England*. Johns Hopkins University Press, Baltimore 1989.

Olin, K.-G.: *Våra första västindienfarare*. OlimeX, Jacobstad 1990.

Ollila, Anne: ”Mitä mikrohistoria on?” Teoksessa *Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaiseen mikrohistoriaan*. Toim. Katriina Mäkinen ja Leena Rossi. Turku 1995, 7–14.

Oredsson, Sverker: Adolf E Rosen, von. *Svenskt biografiskt lexikon*, 30. Stockholm 1998–2000, 392. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/6859>.

Oscarsson, Ingemar: Gustaf Henrik Mellin. *Svenskt biografiskt lexikon*, 25. Stockholm 1985–1987, 387. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/9291>.

Parland-von Essen, Jessica: *Behagets betydelser: Döttrarnas edukation i sena 1700-talets adelskultur*. Gidlunds förlag, Möklinta 2005.

Parland-von Essen, Jessica: Kirjanomistus kulttuurihistoriallisen tutkimuksen kohteena. Helsinkiläiset ja heidän kirjansa 1700-luvulla. Teoksessa *Kirjakulttuuri kaupungissa 1700-luvulla*. Toim. Cecilia af Forselles & Tuija Laine. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008, 10–34.

Paulin, Axel: *Svenska öden i Sydamerika*. P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1951.

Peltonen, Matti: What is Micro in Microhistory? Teoksessa *Theoretical Discussions of Biography. Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*. Ed. Binne de Haan & Hans Renders. The Edwin Mellen Press, Lewiston 2013, 157–178.

Portelli, Alessandro: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006, 49–64.

Pratt, Mary Louise: *Imperial Eyes. Travel Writing and Transculturation*. London 1992.

Pålsson, Ale: *Our Side of the Water: Political Culture in the Swedish colony of St Barthélemy 1800–1825*. Stockholm studies in history 106. Stockholm University, Stockholm 2016.

Pöysä, Jyrki: Tekstin ajat. Tulkintoja muistelukirjoitusten temporaalisuudesta. Teoksessa *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. Toim.

- Sami Lakomäki, Pauliina Latvala, Kirsi Laurén. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011, 316–348.
- Roos, John, E.: Ur Hamiltonska regementets historia. Teoksessa *Historiallinen arkisto* 32. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1924.
- Rossi, Leena: Muisti, muistot ja muistitietohistoria. Teoksessa *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala & Rami Mähkä. Cultural history - Kulttuurihistoria 10. Turku, 2012, 49–81.
- Sarantola-Weiss, Minna: Kärlek och svek: Fyra romaner om Helena Reuterskiöld. Teoksessa *Sveaborg - Samtiden Och Eftervärlden. Bidrag Till Sveaborgs Historia VI*. Samfundet Ehrensverd r.f., Helsingfors 1998, 172–195.
- Schinkel, Berndt von: *Minnen ur Sveriges nyare historia. Elfte delen. Carl Johan och hans tid (1823–1828)*. Samson & Wallin, Stockholm 1872, 127–30.
- Scott, Drusilla: *A Friend of Bolivar*. The Book Guild Ltd, Lewes 1991.
- Sjöblad, Christina: *Min vandring dag för dag. Kvinnors dagböcker från 1700-talet*. Carlssons, Stockholm 1997.
- Sjöblad, Christina: *Bläck, äntligen! kan jag skriva. En studie i kvinnors dagböcker från 1800-talet*. Carlssons, Stockholm 2009.
- Sjöström, Rolf: Forskningsarkivet tur och retur. Teoksessa *Arkiven i forskningens tjänst: 20 år med Forskningsarkivet vid Umeå universitet*. Red. Göran Larsson. Umeå universitet, Forskningsarkivet, 2003, 80–88.
- Smith, Sidonie; Watson, Julia: *Reading Autobiography: Interpreting Life Narratives*, Minneapolis, University of Minnesota Press, (2001) 2010.
- Stråth, Bo: *Sveriges historia 1830–1920*. Norstedts, Stockholm 2012.
- Swärd, Sven Ola: *Latinamerika i svensk politik under 1810- och 1820-talen*. Uppsala 1949.
- Swärd, Sven Ola: Carl Ulric Hauswolff, von. *Svenskt biografiskt lexikon*, 18. Stockholm 1969–1971, 352. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/12659>.

Tarkiainen, Kari: Unonius, Gustaf. *Kansallisbiografia*. Studia Biographica 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1998. Saatavilla verkossa <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-005655>.

Teräs, Kari: Epäilystä vuoropuheluun. Muistelmateokset historiantutkimuksen aineistona. Teoksessa *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. Toim. Sami Lakomäki, Pauliina Latvala, Kirsi Laurén. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011, 316–348.

Thomasson, Fredrik: Den karibiska skorpionen. Om digitaliseringen av det svenska Saint Barthélemy-arkivet i Aix-en-Provence. *Historisk Tidskrift* (Sweden) 138:1, 2018.

Thompson, Carl: *Travel Writing*. Routledge, London and New York 2011.

Ukkonen, Taina: Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006, 175–198.

Vainio-Korhonen, Kirsi: *Sophie Creutzin aika. Aatelistämää 1700-luvun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008.

Vainio-Korhonen, Kirsi: *Sofie Munsterhjelm in aika. Aatelistaisia ja upseereita 1800-luvun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2012.

Vainio-Korhonen, Kirsi: Vastuullinen historia. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta & Jari Eilola. Gaudeamus, Helsinki 2017.

Valtonen, Pekka: *Karibian historia*. Gaudeamus, Helsinki 2017.

Vidales, Carlos: S:t Barthélemy: en svensk koloni i frihetskämparnas tjänst (1810–30). Teoksessa *Sverige – Latinamerika. Förbindelser och samarbete*. Ed. Weine Karlsson and Åke Magnusson. Latinamerika-institutet, Stockholm 1992, 25–33.

Weiss, Holger: A Divided Space: Subjects and Others in the Swedish West Indies during the late-Eighteenth Century. Teoksessa *Sweden in the Eighteenth-Century World*. Ed. by Göran Rydén. Ashgate, Surrey 2013, 275–297.

Weiss, Holger: *Slavhandel och slaveri under svensk flagg. Koloniala drömmar och verklighet i Afrika och Karibien 1770–1847*. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsinki; Bokförlaget Atlantis, Stockholm 2016.

Wichman, Knut: Magnus Jacob Crusenstolpe. *Svenskt biografiskt lexikon*, 9. Stockholm 1931, 413. Saatavilla verkossa <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/15727>.

Wilson, Victor: *Commerce in Disguise: War and Trade in the Caribbean Free Port of Gustavia, 1793–1815*. Åbo 2016.

Wilson, Victor: Gustavia, Saint-Barthélemy, 1793–1815. Karibianmeren ruotsalainen vapaasatama. Teoksessa *Pohjola, Atlantti, maailma. Ylirajaisen vuorovaikutuksen historia 1600-1900-luvuilla*. Toim. Kalle Kananoja ja Lauri Tähtinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2018, 112–141.

Wolff, Charlotta: *Vänskap och makt. Den svenska politiska eliten och upplysningstidens Frankrike*. Helsinki 2004.

Wu, Duncan: Romantic Life Writing. Teoksessa *A History of English Autobiography*. Edited by Adam Smyth. Cambridge University Press, New York 2016, 179–191.

Verkkoaineistot

Hauswolff, von. Riddarhuset, verkkosivu <https://www.riddarhuset.se/blog/att/von-hauswolff/>. Viitattu 24.2.2020.

Svenska Akademiens ordbok (SAOB) *topografi* (2006). Verkkosivu <https://www.saob.se/artikel/?seek=topografi&pz=1>. Viitattu 20.11.2020.

Satamaelämää Gustaviassa Saint Barthélemy'n saarella. Tuntemattoman taiteilijan öljymaalaus. Sjöhistoriska Museet. DigitaltMuseum, verkkosivu <https://digitaltmuseum.se/011024830146/s-t-barthelemy>. Viitattu 20.11.2020.